

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

Diplomová práce

Trestná činnost související se zneužíváním návykových látek

Konzultant: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Zpracovatel: Petr Kilies, 5. ročník, Dobrovského 38, 170 00
Praha 7

listopad 2005

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Obsah:

DROGY: ODVĚKÝ FENOMÉN, GLOBÁLNÍ PROBLÉM SOUČASNOSTI	2
<u>1. OBECNÝ POHLED NA NÁVYKOVÉ LÁTKY</u>	4
1.1. ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK JAKO VÝZNAMNÝ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV	4
1.2. ZÁKLADNÍ POJMY UŽÍVANÉ V SOUVISLOSTI S NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI	7
1.3. NÁVYKOVÉ LÁTKY, JEJICH CHARAKTERISTIKA A DRUHY	10
1.4. PRÁVNÍ ÚPRAVA NÁVYKOVÝCH LÁTEK	17
1.4.1. MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK	17
1.4.2. PRÁVNÍ ÚPRAVA NÁVYKOVÝCH LÁTEK V ČESKÉ REPUBLICE	23
1.4.2.1. Historický vývoj právní úpravy návykových látek na území České republiky	23
1.4.2.2. Současná právní úprava návykových látek v České republice	27
<u>2. TRESTNÁ ČINNOST SOUVISEJÍCÍ SE ZNEUŽÍVÁNÍM ALKOHOLU</u>	36
2.1. ALKOHOL A KRIMINALITA	36
2.2. TRESTNÉ ČINY, U NICHŽ JE ZA ZÁKONEM STANOVENÝCH OKOLNOSTÍ NAKLÁDÁNÍ S ALKOHOLEM ZNAKEM SKUTKOVÉ PODSTATY	42
2.2.1. TRESTNÝ ČIN NEDOVOLENÉ VÝROBY LIHU	42
2.2.2. TRESTNÝ ČIN PODÁVÁNÍ ALKOHOLICKÝCH NÁPOJŮ MLÁDEŽI	44
<u>3. TRESTNÁ ČINNOST SOUVISEJÍCÍ SE ZNEUŽÍVÁNÍM NEALKOHOLOVÝCH DROG</u>	47
3.1. GENEZE PROBLÉMU ZNEUŽÍVÁNÍ NEALKOHOLOVÝCH DROG A VÝVOJ ČESKÉ DROGOVÉ SCÉNY	47
3.2. ILEGÁLNÍ NÁVYKOVÉ LÁTKY A KRIMINALITA	49
3.3. Tzv. DROGOVÉ DELIKTY V ŠIRŠÍM SMYSLU	55
3.3.1. TRESTNÝ ČIN NEDOVOLENÉ VÝROBY A DRŽENÍ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK A JEDŮ PODLE § 187 TRESTNÍHO ZÁKONA	57
3.3.2. TRESTNÝ ČIN NEDOVOLENÉ VÝROBY A DRŽENÍ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK A JEDŮ PODLE § 187A TRESTNÍHO ZÁKONA	62
3.3.3. TRESTNÝ ČIN NEDOVOLENÉ VÝROBY A DRŽENÍ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK A JEDŮ PODLE § 188 TRESTNÍHO ZÁKONA	66
3.3.4. TRESTNÝ ČIN ŠÍŘENÍ TOXIKOMANIE	68
<u>4. TRESTNÉ ČINY, U NICHŽ JE ZA ZÁKONEM STANOVENÝCH OKOLNOSTÍ APLIKACE NÁVYKOVÉ LÁTKY ZNAKEM SKUTKOVÉ PODSTATY</u>	72
4.1. TRESTNÝ ČIN OHROŽENÍ POD VLIVEM NÁVYKOVÉ LÁTKY	72
4.2. TRESTNÝ ČIN OPILSTVÍ	76
4.2. TRESTNÝ ČIN VYHÝBÁNÍ SE SLUŽEBNÍMU ÚKONU A VÝKONU VOJENSKÉ SLUŽBY	80
4.2.1. Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 trestního zákona	81
4.2.2. Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 281 trestního zákona	83
ZÁVĚR	84
TABULKY A GRAFY:	90
POUŽITÁ LITERATURA:	94

Drogy: odvěký fenomén, globální problém současnosti

Problém drog je starý jako lidstvo samo. Lidé odpradáвна vyvíjeli snahu nacházet látky, které by zmírňovaly bolest, léčily různé nemoci a neduhy, látky, které vyvolávají po požití pocity štěstí, blaha, uvolnění, relaxace, úniku či mystického vytržení, tedy látky, s jejichž pomocí lze vylepšit některé stránky života, anebo alespoň zastřít ty méně příjemné. Tyto, tzv. psychoaktivní, látky mají však i svou stinnou stránku. Užívání většiny z nich vyvolává návyk vedoucí k závislosti fyzické i psychické a ta působí uživatelům zpravidla větší problémy než jsou ty, které k užívání těchto látek vedly.

Odkazy na drogy nacházíme již ve Starém zákoně, i starších náboženských textech. Drogy byly (a zůstávají) součástí všech kultů a náboženství, a to včetně toho, které tvoří základní kámen euroamerické civilizace: křesťanství. Požívání vína při eucharistii není ničím jiným než požíváním opojné látky, obdobou požívání kaktusů, praktikovaného americkými indiány, kouření konopí v Indii, nebo žvýkání listů koky jihoamerickými šamany. Drogy, ať už legální či ilegální, se od počátku věků užívají, ale i zneužívají a způsobují tak problémy.

Nejstarší doložený záznam o užívání opojných látek, v tomto případě opia, pochází již z doby okolo 5000 let př. Kr.¹ Dokladem svědčícím o tom, že Sumerové užívali opium, je skutečnost, že pro něj měli samostatný ideogram. Z doby okolo roku 3500 př. Kr.¹ pocházejí nejranější historické záznamy o výrobě alkoholu, v podobě popisu pivovaru na egyptském papyru.

Ponechme stranou problémy způsobované zneužíváním návykových látek v historii. Široké komunikační možnosti současnosti, dříve nepředstavitelné, daly vzniknout postmodernímu věku. Všechny světové kultury a civilizace se navzájem ovlivňují v mnohem větší míře, než tomu bylo v minulosti, a to jak v dobrém slova smyslu, tak i v tom špatném. Jednou z negativních stránek tohoto vývoje je právě šíření všech možných typů drog, tradičně spjatých s určitou kulturní oblastí, do celého světa, především však do jeho ekonomicky rozvinutějších částí. K tomu rovněž přistupuje ověřená skutečnost, že s následky zneužívání opojné látky se dokáží mnohem lépe vyrovnat příslušníci kultury, ve které je tato látka tradiční drogou. Tatáž droga v novém, netradičním prostředí zpravidla napáchá mnohem větší škody než v oblasti svého původního výskytu.

---

¹ Zábranský T. a kol.: Racionální protidrogová politika, nakladatelství Votobia, Olomouc 1997

Postmoderní doba je doprovázena nechtí k ideologiím, mravním apelům a autoritám. Lidé hledají nové jistoty a mnozí nejsou připraveni na svobodný život oproštěný od paternalistického přístupu státu, církve (náboženství) a jejich institucí. Prioritní orientace společnosti na úspěch a ekonomickou prosperitu klade mnohdy příliš vysoké nároky na jedince, od něhož je požadována především maximalizace výkonnosti na úkor dalších stránek života. Dochází k atrofii emocionality, k represí emocí ve prospěch požadované výkonnosti a úspěšnosti, čímž se neúnosně zvyšuje stresová zátěž. Život člověka se v mnoha případech zužuje a vymezuje pouze ekonomickými zájmy. Mluví se o krizi hodnot a normativních systémů v lidské společnosti.

Moderní technické možnosti navíc umožňují vývoj silnějších (koncentrovanějších) tradičních drog a nových, syntetických drog především psychostimulačního charakteru.

Celosvětová situace ve výrobě drog, obchodu s nimi a jejich zneužívání se dnes vyznačuje nebývalým násilím a korupcí. Drogové mafie a mezinárodní drogové kartely používají stále agresivnější taktiku, vstupují otevřeněji do ekonomiky zejména zemí třetího světa a snaží se získat politický vliv. Některé státy v těchto oblastech jsou na drogovém průmyslu dokonce hospodářsky závislé.

Všechny tyto společně působící faktory vytváří smrtící kombinaci přispívající k rapidnímu nárůstu mnohých psychosociálních problémů a sociálně negativních jevů, v jejichž popředí se už několik desetiletí (od počátku druhé poloviny dvacátého století) drží problém zneužívání drog.

1. Obecný pohled na návykové látky

1.1. Zneužívání návykových látek jako významný sociálně patologický jev

Užívání návykových látek a jeho značné rozšíření v populaci je v současnosti všeobecně pokládáno za jeden z globálních problémů lidstva. Není divu, neboť nadměrné užívání jak drog legálních (tabák, alkohol), tak především drog ilegálních² (heroin, kokain, pervitin, extáze, LSD, marihuana, hašiš apod.) představuje pro jednotlivce, komunity, regiony i celou společnost řadu výrazných rizik - zdravotních, sociálních, ekonomických, ale, a o ty nám jde především, i kriminálních.

Mezi nejznámější zdravotní rizika patří například možnost předávkování či vytvoření závislosti na užívané látce; injekční užívání drog představuje závažná rizika šíření krví přenosných infekcí (HIV/AIDS, virové hepatitidy typu B,C). Méně obecně známá rizika jsou spojena se vznikem tzv. duálních psychiatrických poruch vyvolaných nadměrným užíváním alkoholu nebo ilegálních drog. Tabákové výrobky se navíc výrazně podílejí na výskytu smrtelných karcinomů plic.

Sociální rizika spojená s užíváním návykových látek bez ohledu na jejich zákonný status jsou obecně označována jako sociální vyloučení neboli exkluze. Pod tento pojem jsou zahrnovány například vyloučení uživatelů drog ze studia a nízká pracovní kvalifikace, propuštění ze zaměstnání, život na ulici (bezdomovectví) a problémy s nalezením si odpovídajícího pracovního uplatnění po ukončení léčby.

Ekonomická rizika představují zejména náklady společnosti vydávané v souvislosti se zneužíváním návykových látek. Jde na jedné straně o tzv. přímé náklady, jako jsou výdaje na prevenci, léčbu, trestní postih nebo na vyplácení dávek v pracovní neschopnosti, sociálních dávek a podpory v nezaměstnanosti. Nepřímé náklady pak tvoří výdaje společnosti související se ztrátou produktivity uživatelů drog či alkoholu v důsledku jejich úrazů, nemocnosti či předčasných úmrtí, a to nejen v souvislosti s nelegálními drogami a alkoholem, ale také v souvislosti s kouřením tabáku.

---

² Pojmy droga (ilegální droga) a omamné a psychotropní látky (látky uvedené v přílohách 1 až 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění) jsou pro účely této práce užívány promiskue.

Zneužívání návykových látek je také významným kriminogenním faktorem. Mezi nejčastější trestněprávní postihy patří tresty za řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky (v ČR nejčastěji pod vlivem alkoholu) nebo, v případě ilegálních drog, za jejich výrobu, distribuci a držení (i pro vlastní potřebu). Jde rovněž o organizovanou trestnou činnost spojenou s neoprávněnou dispozicí s návykovými látkami a legalizací zisků plynoucích z této činnosti. Podstatné jsou také trestní postihy za tzv. sekundární drogovou kriminalitu, tj. trestnou činnost páchanou pod vlivem drogy nebo za účelem obstarání si prostředků na drogu. Náklady na pořízení „potřebného“ množství drogy jsou zpravidla tak vysoké, že je nelze hradit jinak, než ze zdrojů trestné činnosti. Jedná se především o majetkovou, mravnostní a násilnou trestnou činnost. Častým způsobem, jak získat prostředky na pořízení drogy, je i homosexuální a heterosexuální prostituce. Jde o negativní společenský důsledek zneužívání návykových látek, který představuje další kriminologické riziko, neboť prostitutky/prostituti se často sami stávají obětí násilné a mravnostní trestné činnosti. Nehledě na neméně významný negativní jev s tím související, kterým je nebezpečí šíření pohlavních chorob.

Problémy spojenými se zneužíváním návykových látek se zabývá protidrogová politika, jež je součástí širší sociální politiky státu. Protidrogová politika je komplexní soubor preventivních, léčebných, sociálních, represivních a dalších opatření uskutečňovaných na celostátní, regionální, komunální i individuální úrovni, jejichž konečným cílem je zmenšit rozsah zneužívání drog a škod, které v důsledku toho vznikají jednotlivcům a společnosti, na minimum. Česká republika se o systematickou protidrogovou politiku pokouší od roku 1993, kdy byla vládou, jako její poradní, iniciační a koordinační orgán, zřízena Mezirezortní protidrogová komise a byla schválena Koncepce a program protidrogové politiky vlády na období let 1993-1996. Protidrogová politika České republiky pro období 2001-2004 byla obdobně jako evropská založena na čtyřech základních pilířích: primární prevenci, léčbě a resocializaci, snižování rizik (harm reduction) a snižování dostupnosti drog. Současná Národní strategie protidrogové politiky ČR na období let 2005-2009 zohledňuje problematiku všech návykových látek, bez ohledu na jejich legální status, tedy i problematiku užívání alkoholu a tabáku. Je založena na třech základních strategiích: snižování nabídky drog (kontrola prodeje a distribuce legálních a potlačování nezákonné distribuce ilegálních drog), snižování poptávky po drogách (primární prevence, léčba a resocializace uživatelů) a snižování rizik spojených s užíváním drog

(harm reduction), čímž v podstatě přebírá koncepci čtyř základních pilířů zmíněných výše. O systematickém a racionálním přístupu k uvádění naší protidrogové politiky do praxe však lze mít vážné pochybnosti.

Napíňováním protidrogové politiky se v našich podmínkách zabývají především orgány státní správy; jde zejména o Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky,³ jejímž úkolem je v souladu s Akčním plánem OSN, který schválilo Valné shromáždění OSN v roce 1991, systémově řešit drogovou problematiku a zabezpečovat součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Rada rovněž soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování jednotné protidrogové politiky vlády a koordinuje plnění úkolů Národní strategie protidrogové politiky ČR na mezinárodní, celostátní, krajské a místní úrovni. V roce 2002 bylo jako součást sekretariátu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky zřízeno Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, které má za cíl monitorovat situaci v oblasti omamných a psychotropních látek, připravovat podklady pro kvalifikovaná politická rozhodnutí a vyhodnocovat jejich účinnost. Opomenout není možné ani Inspektorát omamných a psychotropních látek při Ministerstvu zdravotnictví, aplikující administrativně-kontrolní část úmluv OSN o drogách (viz kapitola 1.4.1.), policii (především Národní protidrogovou centrálu, mezi jejíž hlavní úkoly patří vyhledávání, odhalování, dokumentace a vyšetřování zejména organizované drogové kriminality), celní službu, Probační a mediační službu, justici a vězeňství. Realizace protidrogové politiky je vedle správních a kontrolních orgánů rovněž předmětem činnosti řady odborných společností, nestátních neziskových organizací, nadací a obecně prospěšných společností. Mezi nejvýznamnější organizace tohoto druhu v České republice patří Společnost pro návykové nemoci České lékařské společnosti J. E. Purkyně a A.N.O.-Asociace nestátních organizací zabývajících se prevencí a léčbou drogových závislostí, jejímiž zakládajícími členy jsou nadace Drop In, Anima, Filia, občanská sdružení Sananim a Soda. Z nejznámějších nestátních organizací zabývajících se prevencí a léčbou drogových závislostí je možné dále jmenovat například občanská sdružení Život bez drog, K-centra, Anonymní Alkoholici atd.

---

³ Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky původně vznikla jako Meziresortní protidrogová komise, kterou vláda zřídila 18. srpna 1993 usnesením č. 446 jako svůj poradní a koordinační orgán v otázkách protidrogové politiky. Podle statutu schváleného 26. září 2001 byl změněn název takto: Rada vlády–Meziresortní protidrogová komise. Nynější název Rady byl schválen 19. června 2002 usnesením č. 643.

1.2. Základní pojmy užívané v souvislosti s návykovými látkami

V domácí i zahraniční literatuře panuje dosud značná nejednotnost při používání pojmů droga, návyková látka, omamné a psychotropní látky, i když některé z nich jsou vymezeny zákonnou normou. Zejména pojem droga je v obecné rovině chápán v daleko užším smyslu než je jeho medicínský význam a splývá spíše s pojmem omamné a psychotropní látky. Uvádím zde proto obsah některých základních pojmů používaných v problematice alkoholové i nealkoholové toxikomanie.

Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování (§ 89 odst. 10 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon). Termín „návyková látka“ byl do našeho trestního práva zaveden novelou v roce 1990 (zákonem č. 175/1990 Sb.) a promítá se do řady ustanovení trestního zákona (viz kapitola 1.4.2.).

Pojem **droga** pochází z arabského slova „durana“ s původním významem léčivo. Podle stanoviska Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 1969 je za drogu považována jakákoliv látka, která, je-li vpravena do živého organismu, může změnit jednu nebo více jeho funkcí. Takto široké pojetí zahrnuje bezesporu i alkohol. Pro pojem droga v kriminologickém smyslu je důležitý další aspekt těchto látek, označovaný jako „potenciál závislosti“, tedy schopnost dané látky vyvolat u člověka závislost. Hovoříme-li dnes o drogách, máme zpravidla na mysli látky uvedené v mezinárodně přijatých seznamech omamných a psychotropních látek (přílohy zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů).

Prekursory a pomocné látky jsou chemické látky, určené k výrobě drog. Prekursory se používají jako surovina pro výrobu syntetických drog, při které se stávají součástí konečného produktu.⁴ Výroba nesyntetických drog (např.: heroínu či kokainu) je závislá na řadě pomocných látek, kterými se konečný produkt čistí a upravuje. Prekursory a pomocné látky jsou definovány v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, jako *látky uvedené v přílohách č. 9, 10 a 11 tohoto zákona, jakož i roztok, směs nebo přírodní produkt v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více látek uvedených v přílohách č. 9, 10 a 11 tohoto zákona.*

---

⁴ Např. prekursorem při výrobě metamfetaminu (pervitinu) je efedrin, ergometrin slouží jako precursor při výrobě LSD.

Alkohol (ethylalkohol, C₂H₅OH) - zákon ČNR č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, považuje za *alkoholické nápoje lihoviny, destiláty, víno, pivo a jiné nápoje, které obsahují více než 0,75 objemového procenta alkoholu* (§ 1 odst. 2 citovaného zákona).

Omamně a psychotropní látky (OPL) jsou látky (ve smyslu zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů), u nichž vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu užívá, a jsou uvedeny v seznamech těchto látek (přílohy č. 1 až 7 k zákonu č. 167/1998 Sb.).⁵

Termínem **narkotika** jsou odborně nazývány ty z omamných a psychotropních látek, které utlumují činnost nervové soustavy.

Drogová závislost je psychický a někdy také fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem, jak psychickým, tak i fyzickým, vyplývajícím z její nepřítomnosti. Tento pojem platí pro všechny druhy drogových závislostí včetně alkoholismu.⁶ Tolerance může být přítomna nebo nepřítomna. Osoba může být závislá na více než jedné droze. Jako východiska z drogové závislosti se uvádějí abstinence, psychóza nebo sebevražda.⁷

Podle posledních zveřejněných údajů Světové zdravotnické organizace lze závislosti klasifikovat takto: závislost na alkoholu, na opiátech, na kanabinodech, na sedativech nebo hypnotikách, na kokainu, na jiných stimulantech, včetně kofeinu, na halucinogenech, na tabáku a na organických rozpouštědlech. Z uvedeného vyplývá, že závislost např. na internetu, práci nebo patologické hráčství nejsou závislostmi v pravém slova smyslu. Nelze však popřít, že uvedené chování má se závislostí určité společné rysy.

Fyzická závislost je stav organismu vzniklý zpravidla dlouhodobým a častým podáváním drogy. Je to v podstatě stav chronické otravy organismu. Dochází k paradoxní situaci, kdy organismus zahrnul drogu do své látkové výměny, droga se

⁵ V poslední době se problematika zákonného vymezení těchto látek komplikuje, neboť se objevily tzv. „designer“ drogy, což jsou omamně a psychotropní látky s pozměněnou chemickou strukturou. Jsou vyráběny s cílem obejít omezení, jež platí pro omamně a psychotropní látky vymezené dosavadními předpisy.

⁶ Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny, nakladatelství Slon, Praha 1994

⁷ Szasz, T.: Ceremoniální chemie, nakladatelství Votobia, Olomouc 1996

stává součástí metabolismu a organismus ji vlastně „potřebuje“ a „vyžaduje“. Je-li přísun drogy zastaven, dostaví se abstinenční příznaky.

Psychická závislost je duševní stav vzniklý pravidelným užíváním drogy a projevuje se různým stupněm potřeby drogu aplikovat. Její vznik je vázán na určité příjemné prožitky vyvolané užíváním drogy. Je-li podávání drogy přerušeno, dostaví se psychické poruchy. Psychická závislost se projevuje různě vystupňovanou touhou drogu brát spojenou se snahou po kontinuitě. Závislý člověk pak už není schopen prožívat původní extázi, droga mu nepřináší požitek, ale jen ho zbavuje psychických poruch vyvolaných její nepřítomností. Takový člověk ztrácí svobodu a jeho veškeré chování a jednání je podřízeno jedinému cíli - získat opět drogu.

Tolerance je schopnost organismu snášet určité látky, především návykové. Organismus se jim postupně přizpůsobuje, začleňuje je do svého metabolismu, což má za následek jeho větší toleranci k nim, neboli snižující se účinek stejných dávek na organismus a potřebu zvyšování dávek k zachování stejného účinku.

Úzus drog znamená jejich upotřebení jako léku podle dispozic lékaře, **misúzus** nadměrnou aplikaci léků (nikoli drog) a **abúzus** označuje zneužívání drog, léků, či jiných omamných látek.

Abstinenční syndrom (odvykací syndrom) označuje příznaky, které se vyskytují v různé intenzitě při závislosti na všech návykových látkách od zanedbatelných příznaků (pocení, třes, zvýšená teplota, poruchy spánku, nechutenství, svalová tenze) až po příznaky životu nebezpečné (hluboká deprese, epileptický záchvat, sebevražedné jednání). Intenzita a příznaky abstinenčního syndromu jsou odvislé od druhu užívané drogy, stupně intoxikace, doby užívání a také biopsychických charakteristik jedince.⁸

Toxikomanie je stav periodické nebo chronické intoxikace, která škodí jedinci i společnosti a je vyvolána opakovaným užíváním drogy. Je charakterizována:

- a) nepřekonatelnou potřebou či nutkáním pokračovat v užívání drogy a získat ji jakýmkoliv způsobem,
- b) tendencí zvyšovat dávku (tolerancí),
- c) psychickou a někdy i fyzickou (somatickou) závislostí na účincích drogy.

Narkomanie je pojem totožný s toxikomanií. Dříve se používal zejména proto, že některé nejznámější zneužívané drogy, jako je například heroin, vyvolávají obluzení, spánek až narkózu. Mají tedy tlumivý účinek. Všechny zneužívané drogy ovšem takto

---

⁸ Novotný O., Zapletal J.a kol.: Kriminologie, nakladatelství Eurolex Bohemia, Praha 2001

nepůsobí a některé naopak vyvolávají vzrušení a dobu spánku zkracují nebo spánek zcela potlačují (viz kapitola 1.3.).

Toxikomanie, narkomanie a drogová závislost jsou v podstatě totožné pojmy. V současné době se používá výraz „drogová závislost“, který byl zaveden v roce 1963 Světovou zdravotnickou organizací. V České republice jsou však dosud dost vžité pojmy toxikomanie a narkomanie.

Toxikomanská (narkomanská) subkultura označuje společenství osob zneužívajících drogy, které je charakterizováno určitým životním stylem, postoji i hierarchií hodnot, ve většině případů v rozporu se všeobecně uznávanými společenskými zájmy.

1.3. Návykové látky, jejich charakteristika a druhy

Dnes existuje již velmi široké spektrum návykových látek, které lze zneužívat a na které dříve nebo později vzniká závislost fyzická či psychická. Existuje také mnoho kritérií, podle kterých je možné návykové látky třídit.

Nejdůležitějším kritériem členění návykových látek pro účely trestního práva je jejich zákonný statut, který návykové látky rozděluje na legální (alkohol, nikotin, kofein) a nelegální (viz dále). Jde o dělení, které má zásadní význam pro konstrukci skutkových podstat některých (tzv. drogových) trestných činů a vůbec pro kriminalizaci určitých jednání a nakládání s návykovými látkami.

Obdobné kritérium se zpravidla používá i pro dělení toxikomanie, a to na alkoholovou (jejíž podstatou je závislost na legální návykové látce - alkoholu) a nealkoholovou (jejíž podstatou je závislost na nelegální návykové látce, nejčastěji na některé omamné nebo psychotropní látce). Za specifickou nealkoholovou toxikomanií se zpravidla označuje i kofeinismus a nikotinismus. Takovéto dělení toxikomanie v podstatě respektuje i náš právní řád. Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi rozlišuje, jak už sám název napovídá, alkoholismus a jiné toxikomanie (včetně kouření). Za *návykové látky jiné než alkohol* označuje v § 1 odst. 3 *omamné látky, psychotropní látky a ostatní chemické látky, jejichž užívání může vyvolat závislost na nich, poškozují zdraví a vede k jiné toxikomanií než alkoholismu* a v § 1 odst. 4 vymezuje kouření jako *zvláštní druh*

toxikomanie, který škodlivě působí na zdraví kuřáků i nekuřáků bezprostředně vystavených účinkům kouření.

Bylo by však nesprávné domnívat se, že legální drogy jsou méně nebezpečné než drogy nelegální. Alkohol i tabák zabijí u nás i jinde v současné době mnohem více lidí než ostatní drogy, přesto nejsou z mnoha důvodů zakázány.

Rozšířené je dělení drog podle míry rizika vzniku závislosti a dalších zdravotních důsledků na drogy měkké (lehké) a tvrdé (těžké). Toto dělení není zcela výstižné a může být zavádějící. Vyvolává zdání, že konzumace např. marihuany, piva, vína, tabáku, které jsou zařazovány mezi lehké drogy, nevytváří žádná nebo zanedbatelná rizika, což nelze tvrdit. Názory na to, které drogy jsou měkké a které tvrdé, se navíc liší. O něco výstižnější je rozdělení na drogy s přijatelným a nepřijatelným rizikem.

Návykové látky lze dále dělit z hlediska zdravotnického, tedy z hlediska jejich účinků na lidský organismus, do sedmi skupin:

1. euforika (přinášející „blaho“, euforii),
2. fantastika (způsobující iluze, halucinace),
3. narkotika (způsobující opilost, excitace nebo zpomalení),
4. analgetika (tlumící bolest),
5. sedativa (způsobující spánek, zklidnění),
6. excitancia (stimulující, navozující dojem snadnosti),
7. anxiolytika (snižující úzkost)

Podle původu je možné návykové látky dělit na přírodní (tradiční) a syntetické. Spektrum drog získávaných z přírodních materiálů je poměrně úzké, zato si však udržují pozornost již celá tisíciletí. Patří k nim především drogy získávané z listů keře koka, konopí a máku. Syntetické drogy jsou na drogové scéně zastoupeny především amfetaminy, fencyklidiny a halucinogeny. Nelze však pominout ani skupinu organických rozpouštědel a léčiv.

Pravděpodobně nejrozšířenější třídění ilegálních návykových látek podle kritéria účinků na psychiku a organismus člověka (a zpravidla i chemického složení a příbuznosti) rozděluje tyto na:

1. **opiáty** - opiáty (opium, morfin/morfium, heroin, kodein, braun apod.) jsou spolu s těkavými organickými rozpouštědly právem vnímány jako nejnebezpečnější skupina drog vůbec. Příčinilo se o to několik skutečností:

- a) opiáty mají z obecně dostupných látek nejvyšší „závislostní potenciál“,
- b) patří, co se ceny denní dávky průměrného uživatele týče, mezi vůbec nejdražší drogy (např. u heroinu v ČR cca 1500 Kč denně); svého uživatele tedy nejrychleji „vysají“ a vzápětí logicky nasměrují k trestné činnosti (od drobných krádeží až po distribuci drog),
- c) užívání opiátů je pravděpodobně nejhůře slučitelné s běžným životem; typický uživatel nevýrazně artikuluje, je malátný, lehce euforický, nezodpovědný, mírně zmatený v čase i prostoru, s poruchami výbavnosti; jeho fungování v zaměstnání či ve škole je velmi obtížné, ne-li nemožné,
- d) opiáty se (spolu s těkavými organickými rozpouštědly) lze relativně nejsnadněji předávkovat; čistota drogy na ulici se pohybuje od 5 do 90 % a nikdy (ani u stejného „dealera“) není jisté, kolik heroinu ten který gram obsahuje; navíc při vysoké koncentraci spolehlivě zabíjí.

Společným účinkem opiátů je tlumení bolesti a dalších reakcí, zeslabování vnitřního napětí, navození klidu až spánku, pohody, klidné euforie, zpomalení myšlenkových procesů. Z fyziologického hlediska dochází k uvolnění svalů, zpomalení dýchání, peristaltiky střev a dalších procesů. Přírodní deriváty opia, zejména morfin a kodein, se původně požívaly jako léky k tišení bolesti a proti kašli.

Při intravenózní aplikaci heroinu se většinou dostaví 10-15 minutový zážitek nazývaný „flash“ (záblesk) – intenzivní nával radosti a pocitu blaha, přecházející v celkové uvolnění, při němž mohou vyplývat na povrch zážitky uložené v podvědomí. Účinky morfia jsou podobné, avšak nedochází k tak rychlému růstu závislosti a abstinenční příznaky jsou méně drastické.

Po vyprchání zážitku se organismus dostává do opačného stavu připomínajícího kocovinu. Zvyšuje se vnímání bolesti, mohou se dostavit křeče, vzrůstá vnitřní napětí, vzniká touha po opakování dávky.

Tolerance se prudce zvyšuje, psychická i fyzická závislost se vytváří zpravidla velmi rychle. Abstinenční příznaky jsou velmi nepříjemné a dostavují se již po několika hodinách po poslední dávce. Kromě fyzických pocitů bolesti, pocení, křečí, průjmu, zvracení se projevuje neschopnost spánku, narůstá pocit úzkosti.

Dlouhodobé užívání vede ke snížení potřeby jídla, omezení zájmů, iniciativy a k celkovému zhoršování fyzické kondice. Dochází k poruchám paměti, vzrůstá agresivita a impulsivní nekontrolovatelné reakce.

2. **stimulancia** - stimulancia mají v České republice „slavnou“ tradici. Právě u nás byl na konci sedmdesátých let objeven pervitin a jeho poměrně snadná výroba. Psychostimulancia jsou látky různé chemické struktury, jejichž hlavním účinkem je stimulace centrální nervové soustavy; zvyšují psychomotorické tempo a bdělost. Mechanismus působení spočívá v ovlivnění vylučování neuromediátorů dopaminu, noradrenalinu a serotoninu na synapsích v centrální nervové soustavě. Standardně se mezi stimulanca zařazují kokainové drogy (koka, kokain, crack), amfetaminy (benzedrin, dexedrin), jejich derivát metamfetamin (pervitin); na pomezí mezi touto skupinou a halucinogeny stojí tzv. „halucinogenní aminy“ (nebo též „taneční drogy“) - amfetaminy se substitucí na aromatickém jádře; jejich typickým zástupcem je zejména extáze (MDMA).

Stimulační drogy vyvolávají pocity radosti, duševní i tělesnou čilost, schopnost okamžitě reagovat na podněty, vzrůst sebevědomí, umožňují snadnější navazování kontaktů, zvyšují schopnost empatie, solidarity a sexuální apetenci. Mizi fyzická únava, hlad, zvyšuje se krevní tlak i srdeční aktivita. Vysoká dávka (předávkování) vyvolává přecitlivělost, podrážděnost, neschopnost se soustředit, pocení, zvracení, mohou se dostavit i svalové křeče, zástava dechu nebo srdeční činnosti. Po odeznění účinku dávky se naopak objevuje únava, ochablost, pocit vyčerpanosti, deprese, podrážděnost či apatie.

Při dlouhodobém užívání dochází k hubnutí, nechutenství, nespavosti, sexuální impotenci, k nenadálým změnám nálad, neschopnosti se soustředit, pocitům zmatenosti, pronásledování (stihomam), objevují se přeludy a halucinace.

3. **halucinogeny** - do skupiny halucinogenních drog patří několik stovek různých látek. Obecně je lze rozdělit do tří základních skupin:

- a) přírodní halucinogenní drogy rostlinného původu a z hub (např. meskalin, durman, psilocybin atd.)
- b) přírodní halucinogenní drogy živočišného původu (např. bufetenin)
- c) semisyntetické a syntetické, tj. poloumělé a umělé halucinogenní drogy (např. LSD a PCP - „andělský prach“).

Halucinace se mohou vyskytnout při otravě celou řadou (nejen) rostlin a hub. Obecně se dá říci, že se do psychiky mohou takto promítnout prakticky jakékoliv těžké stavy spojené s narušením jaterních funkcí, kdy je mozek zaplavován toxickými látkami normálně odbourávanými z krevního oběhu.

Halucinogeny nevyvolávají fyzickou závislost, i když mohou ovlivnit fyziologické procesy organismu patřící do tzv. psychosomatické oblasti, např. zvýšení krevního tlaku, pocity svalového napětí, poruch trávení, závratě aj. Jedná se o látky s nevypočitatelným účinkem, výrazně deformují vjemy a iluze, působí problémy při koordinaci chování, vyvolávají ztrátu koncentrace.

Psychická závislost vzniká se zvyšující se touhou po opakování zážitků a opětném úniku z reality. Rizikem opakované intoxikace halucinogeny je možnost nastartování latentního psychického onemocnění, nekontrolovatelné reakce, způsobení škody sobě i jiným během vyvolaného stavu včetně vraždy nebo sebevraždy.

4. konopné drogy (kanabinoidy) - stejně jako jinde ve světě, je i v České republice nejčastěji zneužívanou ilegální drogou konopí. Na černém trhu návykových látek se vyskytují a jsou zneužívány především dvě základní formy drogy, marihuana („tráva“) a hašiš. Hlavní účinnou látkou je THC (delta-9-tetrahydrocannabinol).

Účinky, které kanabinoidy vyvolávají, závisejí jako u většiny drog na množství, způsobu a frekvenci užívání. Důležitou roli hraje prostředí, fyzická a psychická dispozice uživatele včetně aktuálního stavu. Při aplikaci se obvykle dostavuje pocit relaxace, pohody až euforie, zvýšená imaginace a sugestibilita. Může se projevit zpomalení vnímání času a pocit depersonalizace. Při vyšších dávkách může docházet i ke zmatení a otupělosti. Občasné užívání nemá závažnější zdravotní důsledky. Dlouhodobé užívání znamená ohrožení dýchacího traktu karcinogenními účinky dehtu (vyšší než při kouření tabáku), může dojít k nárůstu apatie, dezorganizaci koncepčního myšlení, oslabení kreativity, poruchám paměti a abstraktního myšlení. I na tyto látky může vzniknout psychická závislost, k závislosti fyzické podle dosavadních poznatků nedochází. Hovoří se také o pozitivních účincích při léčení Parkinsonovy choroby, lékařsky však prokázány nejsou. Riziko představuje častá kombinace užívání kanabinoidů s alkoholem i ostatními psychoaktivními látkami a samotné proniknutí do prostředí drogové subkultury.

Pokud jde o legální návykové látky, má pro vliv na trestnou činnost páchanou v souvislosti s jejich zneužíváním podstatnější vliv pouze alkohol (ethylalkohol) a těkavá organická rozpouštědla nejrůznějšího druhu.

Alkohol (ethylalkohol) patří k nejstarším prostředkům ovlivňujícím lidskou duševní činnost, je to droga s tisíciletou tradicí, která je přehlížena a podceňována.⁹ Počty závislých na alkoholu ve světě jdou do desítek milionů a jejich počet stoupá.

Alkohol patří do skupiny hypnosedativ s krátkodobým účinkem. Nepříznivě zasahuje do metabolismu nervových buněk. Je vstřebáván sliznicí zažívacího traktu, přičemž pronikání alkoholu do různých orgánů je závislé na jejich prokrvení. Nejrychleji se ethylalkohol dostává do mozku, plic, jater a ledvin.

Při akutní intoxikaci dochází již po požití malé dávky alkoholu k snížení úzkosti, povznesené náladě, euforii, zlepšení mezilidské komunikace a psychické relaxaci. Bohužel jsou tyto nesporně kladné účinky doprovázeny účinky negativními, které po zvyšování dávek vystupují do popředí. Dochází k přeceňování vlastních sil, ztrátě sebekontroly, oslabování společenského taktu, zúžení zorného pole, prodloužení reakční doby a špatnému odhadu vzdáleností (přibližně do 1 promile alkoholu v krvi). Společensky nejnebezpečnější je stimulační vliv alkoholu na agresivitu. Alkohol posiluje agresivní chování především u jedinců psychopatických, ale může vyvolat i agresivitu u osob, které se za normálních okolností agresivně neprojevují. Mimo ovlivnění psychické činnosti dochází i k narušení činnosti smyslových orgánů, zejména zraku. Ve sféře motorické je zprvu narušena schopnost jemnější činnosti a pohybové koordinace. Při silnější intoxikaci alkoholem (nad 1 promile) jsou motorické poruchy stále zjevnější. Postižením center rovnováhy a mozečkové koordinační činnosti dochází k poruše hybnosti, vrávorání i pádům. Akutní intoxikace alkoholem vysokého stupně může skončit i bezvědomím, úplnou paralýzou nebo dokonce smrtí. Ta nastává ochrnutím dýchacího centra a narušením srdeční činnosti.

Alkohol má také významný podíl na sebevražednosti. Značný počet dokonaných sebevražd je páchan osobami s diagnózou syndromu závislosti na alkoholu. Nezanedbatelný je i podíl alkoholismu na rozvratu manželství a rodiny. Zhruba u jedné desetiny rozvedených manželství je uváděn alkoholismus jednoho z partnerů jako hlavní důvod jejich rozpadu. Tyto okolnosti mají další vliv na zanedbávání výchovy a výživy dětí.¹⁰

Je nutné rozlišovat působení alkoholu při jednorázovém podání, tj. při akutní intoxikaci různé intenzity a při dlouhodobém požívání, kdy dochází k intoxikaci

⁹ Co náš právní řád považuje za alkoholické nápoje viz kapitola 1.2.

¹⁰ Děti žijící s rodičem závislým na alkoholu jsou častěji pacienty dětské psychiatrie, častěji končí své vzdělání pouze ukončením základní školy a přicházejí do dětských domovů či diagnostických ústavů. Zhruba u jedné třetiny z nich je následně prokazován opět alkoholismus (Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie, Praha 1995).

chronické, spojené s poruchami různých orgánů, především mozku; z toho pramení následné poruchy chování a intelektu, vedoucí v nejzávažnějších případech až k demenci. Objevují se negativní změny povahy, nejčastěji vztahovačnost, podezíravost a žárlivost, vytváří se sklon k lhavosti, nespolehlivost, neodpovědnost, labilita nálad, omezení zájmů, agresivita i v době střízlivosti, poruchy paměti, narušení vyšších emocí apod. V závažnějších případech dochází ke vzniku duševních chorob, alkoholické a paranoidní psychózy (delirium tremens). To vše zpravidla doprovází chorobné změny na vnitřních orgánech, jako jsou poruchy funkce jater, ledvin, ateroskleróza atd.

Z kriminologického hlediska představují riziko trestné činnosti jak akutní, tak i chronická intoxikace alkoholem. Při chronické intoxikaci existuje vyšší pravděpodobnost recidivy, protože postižení centrální nervové soustavy a mozku je trvalé a s celkovou degradací osobnosti úzce souvisí i životní styl spojený s kriminálním chováním.

Těkavá organická rozpouštědla mají v naší zemi rovněž dlouholetou tradici, teší se oblibě zejména u mladé generace. Zneužívána je řada běžně na trhu dostupných látek, jako rozpouštědla, ředidla nebo čisticí prostředky (aromatické uhlovodíky, chlorované uhlovodíky a další). Jejich obliba u mladé generace je dána jejich dostupností na legálním trhu a cenovou hladinou.

Účinek se dostavuje téměř okamžitě po vdechnutí a může přetrvávat několik hodin. Inhalanty se dostávají rychle do krevního oběhu a ovlivňují centrální nervovou soustavu. Zároveň jsou zasaženy plíce, játra, ledviny a další orgány. Projevuje se stav podobný opilosti – vzrušení, povznesená nálada, polospánek s živými a barevnými sny. Zároveň se projevují poruchy rovnováhy, vidění a artikulace. Dlouhodobé užívání vede k poškození mozkových buněk a dalších orgánů, k celkovému rozpadu osobnosti, apatii a řadě dalších problémů. Uživatelé jsou poměrně záhy znepokojeni rozsáhlými negativními účinky a proto přecházejí k jiným nebezpečným drogám, zpravidla k pervitinu.

1.4. Právní úprava návykových látek

1.4.1. Mezinárodněprávní úprava omamných a psychotropních látek

Přestože fenomén zneužívání drog existuje už od nepaměti, měl až do počátku dvacátého století převážně regionální charakter. Rozvoj přírodních a technických věd umožnil překonat vzdálenosti mezi kontinenty, což vedle pozitivních výsledků přineslo i dopady negativní, mezi které mimo jiné patří šíření nabídky drog. V posledních několika desítkách let nabyl tento problém nebezpečného rozsahu a nezbytně tím vyvolal obrannou reakci lidského společenství. Od počátku dvacátého století tak dochází k silnému úsilí o omezování výroby, distribuce a obchodu s drogami na mezinárodní úrovni.

První pokusy o regulaci dispozic s drogami se týkaly především opia. Již v roce 1909 dochází ke svolání mezinárodní Šanghajske komise, která se však k návrhu mezinárodní smlouvy nedostala, neboť delegáti neměli dostatečný mandát a mohli předkládat pouze doporučení. Výsledkem Šanghajske konference tedy byla jen rezoluce proti kouření opia a požadavek kontroly prodeje drog.

V roce 1912 byla sjednána první, tzv. Haagská mezinárodní opiová konvence (vyhlášena pod č. 159/1922 Sb. z. a n.). Ta stanovila zásadu mezinárodní spolupráce při kontrole narkotických drog (morfium, opium, kokain), které se nadále měly používat jen pro medicínské, vědecké a zákonné potřeby a žádala legislativní opatření na kontrolu výroby a distribuce opia. Československo přistoupilo k této konvenci podepsáním Versaillské smlouvy. Na úrovni vnitrostátního práva byla provedena zákonem č. 128/1923 Sb. z. a n. a vládním nařízením č. 147/1925 Sb. z. a n.

V roce 1925 byla v Ženevě sjednána Mezinárodní úmluva o opiu (Ženevská konvence). Zavazovala smluvní strany, aby podávaly Stálému výboru roční statistické zprávy o produkci opia a kokových listů a čtvrtletní zprávy o dovozu a vývozu drog. Zavedla systém dovozních a vývozních povolení. Vyhlášena byla pod č. 147/1927 Sb. z. a n. a provedena zákonem č. 135/1928 Sb. z. a n.

V roce 1931 a 1936 došlo k uzavření dalších dvou Ženevských konvencí. Úmluvy o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek, která určovala potřebu drog pro jednotlivé smluvní strany a limity výroby a dovozu omamných látek a 3. Ženevské konvence, která obsahovala především požadavek stanovení trestu, za nezákonný obchod s omamnými látkami.

Po druhé světové válce převzala otázky mezinárodní kontroly drog OSN, speciálně zřízená Komise pro omamné látky a Světová zdravotnická organizace. V roce 1948 byl přijat Pařížský protokol, který stanovoval požadavek mezinárodní kontroly pro každou látku způsobující závislost. V roce 1953 byl přijat Opiový protokol z New Yorku, obsahující požadavek na regulaci opiového máku, jehož export byl povolen pouze sedmi zemím.¹¹

V současnosti mají v celosvětovém měřítku klíčový význam tři nejdůležitější mezinárodní dohody, uzavřené na půdě OSN, týkající se omamných a psychotropních látek:

1) Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 ve znění Protokolu z roku 1972, která nahradila většinu dosavadních mezinárodních úmluv. Byly vytvořeny seznamy kontrolovaných omamných látek a provedena jejich diferenciací do skupin. Úmluvou byl též zřízen Mezinárodní úřad pro kontrolu omamných látek (International Narcotic Control Board-INCIB). Československo podepsalo úmluvu ještě téhož roku a ratifikována byla v roce 1963. V platnost vstoupila v roce 1964, kdy byla vydána jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 47/1965 Sb., dnes ve znění sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.

Článek 36 odst. 1 Úmluvy obsahuje významné trestněprávní pravidlo, podle kterého každá smluvní strana učiní opatření nutná k tomu, aby pěstování, produkce, výroba, těžba, příprava, držba, nabídka, dání do prodeje, distribuce, koupě, prodej, dodání z jakéhokoli titulu, zprostředkování, odeslání, vypravení k tranzitu, doprava, dovoz a vývoz drog, neodpovídající ustanovením Úmluvy byly považovány, jsou-li spáchány úmyslně, za trestné činy a aby za závažné případy byly vyměřeny přiměřené tresty, zejména vězení nebo jiné tresty odnětí svobody.

Jednotnou úmluvu o omamných látkách pozměnil v roce 1972 tzv. Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách. Doplňky a změny Úmluvy se týkaly především složení a funkce Mezinárodního úřadu pro kontrolu omamných látek, omezení výroby opia a zavedení ustanovení o trestním postihu a preventivních opatření proti zneužívání omamných látek. U nás protokol vstoupil v platnost v roce 1991 výše zmíněným sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí.

2) V roce 1971 byla ve Vídni sjednána Úmluva o psychotropních látkách, která reagovala na nárůst nezákonného obchodu a zneužívání psychotropních látek. Stanovila, že *s výhradou omezení podle svých ústavních předpisů bude každá strana*

---

¹¹ Bulharsku, Indii, Iránu, Jugoslávii, Sovětskému svazu a Turecku.

považovat za trestný čin každé jednání, které je v rozporu se zákonem nebo nařízením přijatým k plnění závazků podle této Úmluvy a bylo spácháno úmyslně, a zajistí, aby na závažné trestné činy byly vyměřeny příslušné tresty, zejména vězení nebo jiné tresty odnětí svobody (čl. 25 odst. 2). Úmluva vymezila co se rozumí psychotropní látkou tím, že stanovila seznamy kontrolovaných psychotropních látek. Dále obsahuje ustanovení o rozsahu kontroly psychotropních látek, omezení jejich používání na léčebné a vědecké účely, mezinárodním obchodě s psychotropními látkami, zákazu a omezení jejich vývozu a dovozu a mnohá další. V Československu nabyla Úmluva účinnosti v roce 1989; byla publikována jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.

3) Dalším významným dokumentem je Úmluva OSN proti nedovolenému obchodování s omamnými a psychotropními látkami sjednaná ve Vídni v roce 1988. Československá federativní republika přistoupila k úmluvě v září 1991. Vyhlášena byla sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 462/1991 Sb. Tato Úmluva se zabývá potlačováním mezinárodního obchodu s drogami, a proto obsahuje významná ustanovení týkající se praní špinavých peněz a konfiskace výnosů z tohoto obchodu. Rozšiřuje kontrolu a trestnost i na prekursory a nově rovněž stanovila, s výhradou ústavních principů a základních právních zásad smluvní strany, trestnost přechovávání nebo pěstování drog pro vlastní potřebu.

Závazky z těchto mezinárodních úmluv se staly základem pro legislativní opatření na vnitrostátní úrovni (viz kapitola 1.4.2.).

Výše uvedené úmluvy vychází z toho, že výroba, konzumace a obchodování s drogami představují vážný celosvětový problém, který se nevyhýbá žádnému státu, bez ohledu na jeho ekonomickou vyspělost, kulturu, historii nebo geografickou polohu. Drogová problematika, vedle dalších problémů, které ji doprovázejí, je významným kriminogenním faktorem. Nejde jen o vlastní drogové delikty spočívající v nelegální výrobě drog, zakázané manipulaci s nimi, ale rovněž o další trestnou činnost související s jejich zneužíváním (od drobné majetkové kriminality až po násilnou či organizovanou trestnou činnost). Tyto skutečnosti vedly k tomu, že většina států začala považovat nelegální výrobu drog, jejich nezákonnou distribuci a některé další nedovolené způsoby zacházení s nimi za trestné činy. To se také promítlo do stěžejních ustanovení výše zmíněných základních mezinárodních úmluv týkajících se nakládání s drogami. Byla zakotvena povinnost smluvních stran důsledně kontrolovat výrobu drog, další nakládání s nimi omezit jen na nezbytně nutnou míru, zakázat jejich nelegální distribuci a

porušení těchto zákazů trestně stíhat.¹²

Mezi základní všeobecné závazky smluvních stran podle těchto úmluv patří přijetí legislativních a správních opatření, která jsou nutná k omezení produkce, výroby, vývozu, dovozu, distribuce, obchodu, užívání a přechovávání omamných a psychotropních látek. Za účelem dosažení cílů sledovaných těmito úmluvami jsou v nich zakotveny nezbytné kontrolní mechanismy a formy dohledu příslušných mezinárodních orgánů nad dodržováním závazků, které z nich vyplývají. Mezinárodními kontrolními orgány v oblasti omamných a psychotropních látek jsou Komise pro omamné látky při Hospodářské a sociální radě OSN a Mezinárodní úřad pro kontrolu omamných látek.¹³ Sídlem obou je Vídeň. Smluvní strany mají vůči Mezinárodnímu úřadu pro kontrolu omamných látek informační povinnost týkající se statistických dat o výrobě, spotřebě, vývozu a dovozu omamných a psychotropních látek. Na druhou stranu mohou smluvní strany získat od OSN technickou a finanční pomoc k naplňování cílů úmluv.

Látky podléhající kontrole podle Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961 a podle Úmluvy o psychotropních látkách z roku 1971 jsou zařazeny celkem do osmi seznamů omamných a psychotropních látek, které jsou připojeny k těmto úmluvám. Seznam dalších sledovaných látek je obsažen ve dvou tabulkách tvořících přílohu Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988.¹⁴ V případě potřeby jsou tyto seznamy aktualizovány a doplňovány. Tento proces mohou iniciovat jednotlivé smluvní státy a Světová zdravotnická organizace. Smluvní státy jsou navíc povinny učinit vše, co je v jejich moci, aby látky, které nejsou dotčeny těmito úmluvami, ale mohou být zneužity k nedovolené výrobě drog, byly podrobeny co nejpřísnější kontrole.

Výroba, pěstování, dovoz, vývoz a distribuce omamných a psychotropních látek tedy podléhají rozsáhlým omezením. Jak již bylo řečeno, úmluvy povolují výrobu a pěstování těchto látek v zásadě jen pro lékařské a vědecké účely. Stanoví přesná pravidla pro jejich distribuci spotřebitelům, pro obchod s nimi, včetně jejich dovozu ze zahraničí a vývozu do zahraničí, aby se již jednou vyrobené nebo vypěstované látky nedostaly do rukou někoho, kdo by je mohl zneužít. Veškeré nakládání s nimi musí být

---

¹² Závazky této povahy se promítly do našeho vnitrostátního práva především v podobě ustanovení § 187 až 188a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon a § 29 a 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

¹³ Další instituce, Program OSN pro kontrolu drog (UNDCP), je pověřena plánováním a realizací mezinárodních programů pod patronací OSN.

¹⁴ Všechny látky zahrnuté do těchto seznamů podléhají též kontrole podle české vnitrostátní úpravy. Vyjmenovány jsou v přílohách zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách.

důkladně evidováno. Až na výjimky (např. pro potřeby vědeckovýzkumných ústavů) nesmí být uvedené látky vydávány pro použití jednotlivci jinak než na lékařský předpis. Úmluvy navíc požadují, aby výroba, dovoz, vývoz, obchod a distribuce omamných a psychotropních látek byly prováděny výhradně na základě povolení (licence). Smluvní státy jsou dále povinny průběžně dohlížet na subjekty, které takovou licenci obdržely, aby se v jejich držbě nenahromadilo takové množství látek, jež by překračovalo množství potřebné pro normální chod podniku. Smluvní strany jsou dále povinny zakázat držbu drog bez zákonného povolení.¹⁵

Všechny tři uvedené úmluvy OSN o kontrole drog obsahují též rozsáhlá trestní ustanovení. Ta požadují, aby jakákoli úmyslná jednání v rozporu s výše zmíněnými ustanoveními těchto úmluv byla smluvními stranami považována za trestné činy. Úmluvy stanoví i další typy jednání související s výrobou, distribucí a zneužíváním omamných a psychotropních látek, které mají jednotlivé státy považovat za trestné. Mezi ně patří zejména organizování a financování výroby drog, převody, ukrývání či zatajování majetku sloužícího k výrobě a distribuci drog nebo z nich pocházejícího, kroky směřující k legalizaci příjmů z drogové trestné činnosti, napomáhání, podněcování a navádění k takové trestné činnosti, držba zařízení, materiálu nebo látek určených k nedovolené výrobě, pěstování nebo zhotovování jakýchkoli omamných nebo psychotropních látek, stejně jako spolčení a spiknutí za účelem páchaní drogových trestných činů.

Vedle toho jsou v úmluvách vyjádřeny zásady efektivního používání trestní represe vůči drogové delikvenci s ohledem na její zdůrazňovanou závažnost. Jde například o přísnější posuzování možnosti dřívějšího propuštění odsouzených osob z výkonu trestu odnětí svobody,¹⁶ o prodloužení promlčecí doby drogových deliktů, o zajištění mezinárodní spolupráce při trestním stíhání pachatelů trestních činů tohoto druhu, včetně možnosti jejich extradice apod.

Úmluvy rovněž specifikují, které okolnosti je třeba považovat u trestných činů souvisejících s drogami za okolnosti zvláště přitěžující. Mezi ně patří zejména činnost v rámci mezinárodních zločineckých organizací, použití násilí či zbraní, recidiva, skutečnost, že pachatel zastává veřejný úřad a že trestný čin souvisí s tímto úřadem,

---

¹⁵ V České republice se tak stalo zákonem č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, viz kapitola 1.4.2.

¹⁶ Podle § 62 odst. 1 trestního zákona může být osoba odsouzená pro trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 4 trestního zákona podmíněně propuštěna až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

zneužití mladistvých a okolnost, že trestný čin byl spáchán v nápravném nebo školním zařízení, případně v jeho bezprostřední blízkosti.

Základním účelem uvedených úmluv je vytvořit vhodné legislativní prostředí v celosvětovém měřítku. Převažují v nich sice represivní opatření, avšak v potřebném rozsahu zohledňují potřebu pozitivní motivace osob užívajících drogy k životu bez nich. Cílem trestní represe je především snížit nabídku drog, byť určitou podpůrnou roli může represe sehrát i ve vztahu k poptávce po drogách. Úmluvy vychází z toho, že snížení nabídky je možné docílit především uvězněním, nebo jiným obdobným omezením osobní svobody, těch osob, které nabídku drog zajišťují - výrobců, distributorů, dealerů, zprostředkovatelů, prodejců, pašeráků apod. Rovněž další úmluvami doporučené tresty, jako peněžitý trest, trest propadnutí majetku a propadnutí věci, mohou významně ovlivnit nabídku drog především tím, že omezují materiální zázemí pachatelů pro jejich šíření.

Řada ustanovení citovaných úmluv OSN o kontrole drog svědčí o tom, že represe má v reakci států na drogovou problematiku své nezastupitelné místo. Její možnosti jsou však omezené a nelze ji považovat za jediný prostředek boje proti negativním jevům spojeným s užíváním drog. Právě proto umožňují úmluvy signatářským státům řešit otázku vhodného postihu pachatele značně flexibilně - od klasického trestněprávního postihu tresty odnětí svobody, přes využití alternativních trestů a opatření, k pouhému napomenutí či dokonce k uložení správní sankce. Pro některé případy zůstává otevřená i možnost upustit od výroku o vině a trestu a upřednostnit vhodná terapeutická a resocializační (ochranná) opatření. V zásadě tedy tyto úmluvy nevyžadují, aby byli pachatelé uvězněni, ale umožňují individuální přístup v každém jednotlivém případě včetně použití různých alternativních forem řešení stíhání trestných činů (odklony). V souladu s obecně přijímanou zásadou vyváženosti a diferencovaného přístupu k těm, kdo drogy nelegálně distribuují a k těm, kdo je užívají a/nebo jsou na nich závislí, je velký význam přikládán motivům jednání trestně stíhaných osob. Zatímco v prvním případě jsou na místě prostředky trestního práva, v druhém případě je dáována přednost prevenci, léčbě, postpenitenciární péči, rehabilitaci a resocializaci.

1.4.2. Právní úprava návykových látek v České republice

1.4.2.1. Historický vývoj právní úpravy návykových látek na území České republiky

Již rakousko-uherská právní úprava reagovala v padesátých letech předminulého století na problematiku návykových látek a jejich zneužívání. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících obsahoval řadu ustanovení (samozřejmě poplatných své době) zabývajících se problematikou jedů a léčiv. Např. § 361 upravoval trestný čin *nedovoleného obchodu jedem*, ustanovení § 362 postihovalo *obchodníka či kramáře k prodeji jedu neoprávněného, ač šetřil opatrností podle zákona k dovolenému prodeji jedu předepsaných*, ustanovení § 365-368 upravovala trestné činy *neopatrnosti při prodeji jedu* (zanedbání dohledu nad jedovatou látkou), *vydání jedu bez předepsaného povolení, nevedení knihy zápisní* (o prodeji jedu) a *nedbalost v chování a oddělení jedu* (porušení povinnosti přechovávat jedovaté zboží odděleně od ostatního). § 354 dále upravoval *neoprávněný prodej léčiv vnitřních i zevnitřních*. Trestné bylo i provozování lékařské živnosti bez povolení, § 343 stanovoval *jak se tresce ten, kdo bez povolení lékařství nebo ranhojičství za živnost provozuje, zvláště když užíváním magnetismu zvířecího neb životního, aneb par éterových (narkotisováním) se obírá*. V souvislosti s užíváním drog bylo trestné podle § 377 *užívání odvaru z makovic při dětech*, mělo-li podání odvaru dítěti za následek těžké poškození na těle nebo usmrcení dítěte. Vlastní užívání omamných a psychotropních látek ani jejich držba trestná nebyla

Prvním zákonem samostatného Československa zabývajícím se problematikou návykových látek byl zákon č. 128/1923 Sb. z. a n., o provádění Mezinárodní opiové konvence ze dne 23. ledna 1912 (Haagská mezinárodní opiová konvence), vyhlášené pod č. 159/1922 Sb. z. a n. Tento zákon byl jedenkrát novelizován zákonem č. 135/1928 Sb. z. a n., jímž se promítly do právního řádu ČSR závazky vyplývající z Mezinárodní opiové úmluvy ze dne 19. února 1925 (Ženevská konvence), vyhlášené pod č. 147/1927 Sb. z. a n.

Zákon č. 128/1923 Sb. byl v roce 1938 nahrazen tzv. opiovým zákonem č. 29/1938 Sb. z. a n., kterým se zastřešilo provedení tří nejvýznamnějších mezinárodních smluv platných v této době: Mezinárodní opiové úmluvy ze dne 23. ledna 1912, Mezinárodní opiové úmluvy ze dne 19. února 1925 a Úmluvy o omezení výroby a

úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. července 1931, vyhlášené pod č. 173/1933 Sb. z. a n.

Opiový zákon završil předválečné úsilí proti zneužívání omamných látek.¹⁷ Definoval základní pojmy a stanovil látky (rozdělené do 4 skupin), jejichž výroba, zpracování (přepracování), příprava, rozdělování, obchod, dovoz, průvoz a vývoz podléhal úřednímu dohledu.¹⁸ Pro případ porušení povinností vyplývajících z opiového zákona stanovoval sankce odstupňované podle závažnosti skutku na přestupky, přečiny a zločiny. Přestupky byly v kompetenci okresních úřadů, které vedle pokut od 500 do 50 000 Kč mohly ukládat i trest vězení od 24 hodin až do 5 měsíců. Látka, která byla předmětem přestupku, mohla být prohlášena za propadlou, bez ohledu na to, komu náležela. Přečiny a zločiny byly v kompetenci soudů. Za úmyslnou výrobu, přípravu, zpracování, přepravu, přechovávání, držbu za účelem prodeje, uvádění do oběhu, nabízení, dovoz, vývoz, průvoz nebo zprostředkování obchodu s látkou podle tohoto zákona mohly soudy v případě přečinu ukládat peněžité tresty od 5000 do 50 000 Kč a tresty tuhého vězení od tří měsíců do tří let. Spáchal-li však tento čin ve velkém rozsahu nebo při provozování živnosti nebo za takových okolností, že z toho vzešlo těžké poškození těla nebo smrt člověka nebo nebezpečí pro život nebo zdraví lidí ve větším rozsahu, mohl být pachatel potrestán pro zločin žalářem od jednoho roku do pěti let a peněžitým trestem od 10 000 do 100 000 Kč. Zákon nerozlišoval držbu drogy pro sebe nebo pro jiného. Trestná byla rovněž výroba, opatření, přechovávání nebo přenechání nástroje nebo předmětu, který byl nepochybně určen k neoprávněné výrobě nebo přípravě látek podle tohoto zákona. Předměty související s přečinem či zločinem bylo možno prohlásit za propadlé. Odsouzeným mohl být uložen policejní dohled a bylo jim možno odejmout živnostenskou koncesi, zvláštní povolení k nakládání s látkami podle tohoto zákona, nebo zakázat výkon funkce a to i trvale. Cizinci mohli být vyhoštěni. Opiový zákon nerozlišoval mezi přechováváním drogy pro sebe nebo pro jiného, obojí bylo trestné.

Po druhé světové válce byl přijat zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu, který byl v roce 1962 nahrazen zákonem č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. Oba zákony kombinovaly metodu preventivně výchovnou s metodou represivní. Jelikož byly zaměřeny především na regulaci konzumace alkoholu osobami mladšími osmnácti

¹⁷ Spolu s vládním nařízením č. 137/1938 Sb. z. a n., kterým se provádí opiový zákon.

¹⁸ Výčet těchto látek byl rozšířen vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 80/1946 Sb. z. a n., kterou se rozšiřuje výpočet přípravků podrobených úřednímu dozoru podle opiového zákona a vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 189/1949 Sb., kterou se rozšiřuje výpočet přípravků podrobených úřednímu dozoru podle opiového zákona.

let, obsahovaly některé prohibiční prvky. Vedle zákazu podávání alkoholu mladistvým a dalším osobám, stanovovaly též možnost nařízení povinné protialkoholní léčby nebo zákaz prodeje alkoholických nápojů s vyšším obsahem alkoholu na tanečních zábavách, veřejných shromážděních a sportovních akcích apod. spolu s určením postihu při porušování jednotlivých ustanovení. Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu obsahoval dokonce institut zvaný *výplata mzdy alkoholika*, umožňující odborovému orgánu určit v součinnosti s protialkoholním zařízením a po projednání s místním národním výborem příslušným podle místa bydliště alkoholika, komu bude mzda, popř. její část vyplácena. Legislativním úpravám požívání alkoholu byla u nás věnována značná pozornost. Otázkou zůstává, do jaké míry byly respektovány v praxi. Zcela odlišná byla situace v oblasti nealkoholové toxikomanie, tou se výše zmíněné zákony nezabývaly ani okrajově. Ke změně náhledu na problematiku nealkoholových drog došlo až v osmdesátých letech, což se legislativně projevilo v zákoně č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi (viz kapitola 1.4.2.2.).

Trestněprávní ochranu společnosti před zneužíváním alkoholu, omamných prostředků a jedů po druhé světové válce představovala ustanovení § 197 a 198 trestního zákona z roku 1950 (č. 86/1950 Sb.) o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů a § 213 o podávání alkoholických nápojů osobám nezletilým. Trestná byla podle § 197 výroba, dovoz, vývoz, opatření pro jiného a přechovávání (i pro sebe) omamných prostředků nebo jedů. Toto jednání bylo možné postihnout trestem odnětí svobody v délce trvání až tří let a peněžitým trestem. Odnětím svobody na jeden rok až pět let a peněžitým trestem mohl být pachatel potrestán, dopustil-li se tohoto trestného činu ve značném rozsahu nebo výdělečně, nebo měl-li takový čin za následek smrt člověka nebo těžkou újmu na zdraví mnoha lidí. Dále se podle § 198 dopustil trestného činu ten, kdo vyrobil, sobě nebo někomu jinému opatřil nebo přechovával předmět určený k neoprávněné výrobě omamných prostředků nebo jedů. Za toto jednání hrozil pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta. Podle ustanovení § 213 o podávání alkoholických nápojů nezletilým osobám byl trestně postižitelný ten, kdo podal osobě mladší než osmnáct let pro její vlastní potřebu alkoholický nápoj v takové míře, že tím mohlo být ohroženo její zdraví, nebo kdo tomu, ač to bylo jeho povinností, nezabránil. Za toto jednání hrozil pachateli trest odnětí svobody až na jeden rok.

Ustanovení § 205 trestního zákona z roku 1950 obsahovalo zmocnění k vydání nařízení Ministerstva spravedlnosti, kterým mělo být určeno, co se považuje za omamné prostředky a jedy ve smyslu § 197 a 198. Tímto předpisem bylo nařízení

Ministerstva spravedlnosti č. 54/1955 Sb., o tom, co se považuje za omamné prostředky, jedy, nakažlivé choroby a za škůdce užitkových rostlin podle trestního zákona.

Mímotrestní normou upravující v padesátých a šedesátých letech výrobu, zpracování, prodej, dovoz a zacházení s jedy a látkami škodlivými zdraví bylo zákonné opatření předsednictva národního shromáždění č. 23/1955 Sb., o jedech a látkách škodlivých zdraví. Tento předpis byl zrušen vládním nařízením č. 56/1967 Sb., o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví, kterým se prováděl, na základě zmocnění podle § 82, dodnes platný zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.¹⁹

Výše zmíněné předpisy doplňovaly trestněprávní úpravu provedenou novým trestním zákonem č. 140/1961 Sb., který v původním znění ve snaze chránit společnost před různými toxikomaniemi kriminalizoval na základě ustanovení § 187 a 188 nedovolenou výrobu a držení omamných prostředků a jedů, § 201 opilství (později ohrožení pod vlivem návykové látky), § 218 podávání alkoholických nápojů mládeži a § 280 a 281 vyhýbání se výkonu vojenské služby.²⁰

Podle § 187 odst. 1 trestního zákona v původním znění se trestného činu dopustil ten, *kdo bez povolení vyrobil, dovezl, vyvezl, jinému opatřil nebo přechovával omamné prostředky nebo jedy*. Z této formulace vyplývá, že trestné bylo i přechovávání omamných prostředků nebo jedů pro vlastní potřebu. Pachateli tohoto trestného činu hrozil trest odnětí svobody až na dvě léta. Podle odstavce 2 citovaného paragrafu byl pachatel postížen přísnější trestní sazbou v délce trvání od dvou do osmi let, spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, získal-li tím značný prospěch nebo způsobil-li takovým činem těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt.

Případy mající povahu přípravného jednání k trestnému činu podle § 187 trestního zákona postihovalo ustanovení § 188 trestního zákona, podle kterého se trestného činu dopustil ten, *kdo vyrobil, sobě nebo jinému opatřil anebo přechovával předmět způsobilý k nedovolené výrobě omamných prostředků nebo jedů*. Za toto jednání hrozil pachateli trest odnětí svobody v délce trvání až dvou let.

¹⁹ Vládní nařízení č. 56/1967 Sb., o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví bylo později zrušeno a nahrazeno nařízením vlády č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví. Toto nařízení bylo zrušeno nařízením vlády č. 10/1999 Sb., kterým se zrušuje nařízení vlády č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Trestný čin nedovolené výroby líhu podle § 194a byl do trestního zákona zařazen až k 27. prosinci 1962 § 16 zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona byl zaveden k 1. červenci 1990 zákonem č. 175/1990 Sb. a trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona k 1. lednu 1992 zákonem č. 557/1991 Sb., jako poslední byl do trestního zákona zařazen k 1. lednu 1999 zákonem č. 112/1998 Sb. trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a.

Rozsáhlá novela trestního zákona č. 175/1990 Sb. změnila podstatně obsahem i názvem ustanovení § 187 a 188. Nová úprava byla v souladu se závazky vyplývajícími z Úmluvy o psychotropních látkách z roku 1971 rozšířena vedle látek omamných a jedů také na látky označované jako psychotropní. Podle § 188 zůstala trestná výroba, opatřování nebo přechovávání předmětu určeného (již ne jen způsobitelného) k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky nebo jedu. Došlo také k podstatnému zpřísnění trestního postihu. Především však byla odstraněna trestnost držení omamné a psychotropní látky pro vlastní potřebu. Až novelizace trestního a přestupkového zákona provedená zákonem č. 112/1998 Sb. znovu zavedla trestnost držení omamné a psychotropní látky pro vlastní potřebu. Navíc rozšířila trestnost podle § 187 trestního zákona i na přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku²¹ a prekursory,²² čímž Česká republika dostala závazkům vyplývajícím z Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodování s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988. Došlo rovněž k dalšímu zpřísnění trestního postihu. Samotné užívání výše zmíněných látek zůstalo beztrestné.

Méně závažná jednání bylo možné do přijetí zákona o přestupcích v roce 1990 postihnout jako přestupek podle zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Jednalo se o přestupky na úseku boje proti alkoholismu a přestupek proti hygienické a protiepidemické péči.

1.4.2.2. Současná právní úprava návykových látek v České republice

Problematika legislativního přístupu k fenoménu zneužívání návykových látek je velice komplexní. Legislativní opatření v této oblasti se zdaleka neomezují jen na vymezení návykových látek, regulaci nakládání s nimi, kriminalizaci neoprávněné dispozice s návykovými látkami a určitých jednání pod vlivem těchto látek. Legislativní nástroje se promítají i do oblasti boje proti typické kriminalitě pachatelů drogově závislých, propagace užívání drog, nezákonného nakládání s prekursory, pomocnými látkami a předměty sloužícími k nedovolené výrobě drog, odhalování a zajišťování výnosů pocházejících z obchodu s drogami a legalizace těchto výnosů. Též existence odklonů trestního řízení, alternativních trestů a ochranných opatření

²¹ Přípravkem se podle § 2 písm. b) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách rozumí *roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek*; výčet přípravků je podán v příloze č. 8 tohoto zákona.

²² A trestnost podle § 188 na přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku.

používaných při trestání osob drogově závislých nebo experimentátorů atd. jsou součástí postupů při řešení drogové problematiky.

Tato práce se nezaměřuje na komplexní pojednání o současné právní úpravě související s problematikou zneužívání drog, ale pouze na úpravu a vymezení návykových látek jako takových (v této kapitole) a na právní úpravu jednotlivých trestných činů, u nichž je za zákonem stanovených okolností zneužití, výroba nebo nedovolené nakládání s návykovou látkou znakem skutkové podstaty (viz kapitola 2.2., 3.3. a 4.).

Pojem „návyková látka“ byl do našeho právního řádu zaveden v roce 1990 zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Byl převzat ze zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. V § 89 odst. 10 novelizovaného trestního zákona je nyní definován takto: *návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*

Výčet návykových látek obsažený v tomto ustanovení je demonstrativní. Pod tuto definici je zahrnován široký okruh látek, od alkoholu, přes klasické drogy nealkoholové až po látky určené k technickému použití (ředidla, rozpouštědla, čisticí prostředky apod.). Pojem „návyková látka“ je často kritizován pro svoji nedostatečnou určitost. Rovněž název (slovní spojení) nebyl zvolen šťastně, zejména proto, že možnost vzniku návyku není vždy pojmovým znakem látek zahrnovaných pod tento pojem; nehledě též na to, že je pojem návyková látka v našem právním řádu užíván v různém smyslu. Odlišně, především úžeji, od vymezení v trestním zákoně definuje návykové látky zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách pouze jako látky omamné a psychotropní uvedené v přílohách č. 1 až 7 tohoto zákona. Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi vymezuje návykové látky obdobně jako trestní zákon, zahrnuje však navíc další pojmový znak, že jde o látky *jejichž užívání může vyvolat závislost osob na nich.* Z trestněprávního hlediska bude rozhodující, zda daná látka splní požadavky legální definice stanovené § 89 odst. 10 trestního zákona. Proto například ani pojem „alkoholický nápoj“ podle zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi není pro tuto definici určující. Rozhodující bude, zda v požité látce, která nemusela být „alkoholickým nápojem“ podle výše zmíněné zákonné definice, byl obsažen alkohol a

zda tento působil ve smyslu § 89 odst. 10 trestního zákona na psychiku posuzované osoby.

Pojem návyková látka se promítl i do dalších ustanovení trestního zákona souvisejících s nepřičetností a zmenšenou přičetností. Nahradil původní pojmové sousloví „alkoholický nápoj a omamný prostředek“. Podle § 12 trestního zákona ten, *kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný*, neboli je nepřičetný. Za duševní poruchu podle tohoto paragrafu se považují i krátkodobé „duševní poruchy“ způsobené nezaviněnou aplikací návykových látek. K upuštění od potrestání nemůže podle ustanovení § 25 soud přistoupit jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky. Podle ustanovení § 26 může soud při podmíněčném upuštění od potrestání s dohledem jako přiměřenou povinnost nebo omezení uložit pachateli, aby se podrobil léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona. Při stanovení druhu trestu a jeho výměry není možno podle § 32 odst. 1 přihlídnout k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to i z nedbalosti, přivodil vlivem návykové látky. Rovněž podle ustanovení § 72 odst. 2 písm. b) může soud uložit ochranné léčení též tehdy jestliže pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Vedle změn obecné části trestního zákona byla novelou dotčena též ustanovení zvláštní části. Pojem návykových látek se promítl do ustanovení o trestném činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona,²³ vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 a 281 trestního zákona a posléze rovněž do ustanovení o trestném činu opilství podle § 201a trestního zákona a šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

Základním mimotrestním předpisem regulujícím nakládání a zacházení s omamnými a psychotropními látkami, přípravky, pomocnými látkami a prekursory je zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. Stanoví pravidla vývozu, dovozu, tranzitních operací, výzkumu, výroby, zpracování, skladování a používání omamných a psychotropních látek, přípravků, pomocných látek a prekursorů, dále jejich koupě a prodeje, zprostředkování smluv o jejich převodech a zastupování při uzavírání těchto smluv. Toto zacházení s omamnými a psychotropními

---

²³ Trestný čin *ohrožení pod vlivem návykové látky* se do novely trestního zákona provedené zákonem č. 175/1990 Sb. nazýval *opilství*.

látkami, přípravky, pomocnými látkami a prekursory je podle § 4 citovaného zákona možné pouze na základě zvláštního povolení, které podle § 8 citovaného zákona vydává Ministerstvo zdravotnictví. Každé nakládání s těmito látkami bez povolení je neoprávněné.

Seznam látek patřících mezi omamné a psychotropní je obsahem příloh 1 až 7 zákona o návykových látkách. Tyto seznamy jsou převzaté z mezinárodních úmluv, především Jednotné úmluvy o omamných látkách a Úmluvy o psychotropních látkách.²⁴ Výčty těchto látek jsou směrodatné rovněž z hlediska trestněprávní ochrany proti zneužívání omamných a psychotropních látek stanovené v § 187 až 188a trestního zákona. Obecně jde o látky, u kterých vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu užívá. Omamné a psychotropní látky uvedené v příloze č. 3 a 4 zákona o návykových látkách a přípravky je obsahující mohou být použity pouze k vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezeným v povolení k zacházení s nimi. Ostatní omamné a psychotropní látky a přípravky je obsahující mohou být použity jak k terapeutickým a vědeckým účelům, tak k účelům výukovým, veterinárním nebo i jiným na základě povolení Ministerstva zdravotnictví (§ 3 odst. 2 citovaného zákona).

Zákon o návykových látkách obsahuje podrobná ustanovení (§ 20 a násl.) o regulaci vývozu, dovozu a tranzitních operacích s omamnými a psychotropními látkami, přípravky a prekursory. V zásadě platí, že ke každému jednotlivému vývozu nebo dovozu návykových látek a přípravků je třeba vývozní nebo dovozní povolení Ministerstva zdravotnictví. Vývozní povolení může být vydáno jedině po předložení dovozního povolení vydaného státem, kam má být uskutečněn vývoz. Na vydání vývozního nebo dovozního povolení není právní nárok. Vývozní nebo dovozní povolení je nepřevoditelné a nepřechází na právního nástupce. Zákon o návykových látkách rovněž v § 24 zakazuje *pěstovat druhy a odrůdy rostliny konopí (rod Cannabis), které mohou obsahovat více než 0,3 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů a rostliny rodu Erythroxylon (keř koka)*. Dále obsáhle upravuje způsobilost k zacházení s návykovými látkami, přípravky a prekursory, ohlašovací a

---

²⁴ Mezi omamné látky zařazené do seznamu I podle Jednotné úmluvy o omamných látkách patří např.: kokain, koncentrát z makoviny, methadon, morfin, opium, atd.; kodein je zařazen v seznamu II; v seznamu IV je především heroin, konopí a pryskyřice z konopí. Mezi psychotropní látky zařazené do seznamu I podle Úmluvy o psychotropních látkách patří např.: LSD, meskalin, MDMA (extáze), psilocybin atd., do seznamu II patří především amfetamin a metamfetamin (pervitin) a do seznamu III efedrin.

evidenční povinnosti, kontrolu a sankce (správní delikty) v oblasti regulace návykových látek. Touto právní úpravou jsou v našem právním řádu provedeny mimotrestní závazky vyplývající z úmluv OSN o drogách.

Trestní zákon obsahuje v § 195 odst. 2 zmocnění pro vládu, aby nařízením stanovila, co se považuje za jedy ve smyslu § 187, 187a a 188. Dalším předpisem upravujícím návykové látky tedy je, vydané na základě tohoto zmocnění, nařízení vlády č. 114/1999 Sb., ve znění nařízení vlády 40/2002 Sb. a 444/2003 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce. V § 1 stanoví, že *za jedy ve smyslu § 187, 187a a 188 trestního zákona (nejde-li o léčiva) se považují:*

- a) *chemické látky uvedené v příloze č. 1 (tohoto nařízení),²⁵*
- b) *chemické přípravky, které obsahují nejméně 7 % látky (uvedené pod písm. a)).*

Jde-li v daném případě o léčiva, je nutno případnou protiprávnost nakládání s drogou ve smyslu ustanovení § 187 trestního zákona dovodit z příslušné právní úpravy, která tuto otázku upravuje, tj. ze zákona č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů.

Dalším předpisem úzce souvisejícím s návykovými látkami a jejich zneužíváním je zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů.²⁶ Zákon prohlašuje v základních ustanoveních alkoholismus a jiné toxikomanie včetně kouření za společensky škodlivé jevy a deklaruje, poplatně době svého vzniku, obecnou povinnost *orgánů a organizací, jakož i občanů, kteří prodávají zboží nebo poskytují jiné služby, chránit občany i společnost před škodlivými účinky alkoholismu a jiných toxikomanií včetně kouření, odstraňovat jejich příčiny a následky a vytvářet tím příznivější předpoklady pro další rozvoj socialistické společnosti.* Definiuje základní pojmy jako alkoholický nápoj (viz kapitola 1.2.), jiné návykové látky než alkohol, kouření (viz kapitola 1.3.) a osobou závislou na alkoholu nebo na jiné návykové látce jako *osobu, která není schopna se natrvalo zdržet nadměrného nebo jinak škodlivého požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek a tím si způsobuje vážnou poruchu na zdraví nebo vážně narušuje společenské vztahy* (§ 1 odst. 5 citovaného zákona).

²⁵ Jde například o arsenovodík, brom, fluor, kyanidy, kyanovodík, nikotin, uran, atd.

²⁶ K provedení tohoto zákona vydalo Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí vyhlášku č. 187/1989 Sb.

Zákon rovněž stanoví prostředky a způsoby ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, mezi které řadí zejména výchovu, omezující opatření, ošetření v protialkoholní záchytné stanici, léčebně preventivní péči, sociální péči, ukládání pokut podle tohoto zákona a postih podle jiných právních předpisů.²⁷

V ustanoveních o omezujících opatřeních stanoví zákon některé základní povinnosti, které mají návaznost na trestní a přestupkový zákon, např.:

- 1) osoba, která vykonává činnost, při níž by mohla ohrozit život nebo zdraví lidí nebo poškodit majetek, nesmí požívat alkoholické nápoje nebo užívat jiné návykové látky při výkonu této činnosti nebo před jejím vykonáváním, jestliže by ještě v průběhu této činnosti mohla být pod jejich vlivem;
- 2) taková osoba je povinna podrobit se na výzvu vyšetření ke zjištění, zda není ovlivněna alkoholem nebo jinou návykovou látkou;
- 3) zákaz prodávat nebo podávat alkoholické nápoje, anebo jinak umožňovat jejich požívání osobám mladším osmnácti let, osobám zjevně ovlivněným alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobám řídícím motorová nebo silniční nemotorová vozidla a ostatním osobám které vykonávají činnost, při níž by mohly ohrozit život nebo zdraví lidí nebo poškodit majetek, zákaz prodávat nebo podávat alkoholické nápoje ve zdravotnických zařízeních atd.;
- 4) rovněž zákaz vyrábět podomácku líh, destiláty a jiné návykové látky nebo upravovat jejich složky k toxikomaniickým účelům, prodávat tabákové výrobky, jiné návykové látky a výrobky je obsahující osobám mladším osmnácti let;
- 5) zákaz kouření na místech a časech stanovených v § 4 odst. 1 písm. f).²⁸

Zákon rovněž vymezuje působnost a pravomoc institucí v oblasti organizace a řízení ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi (jde zejména o Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí, kraje a obce), stanoví též správní delikty spočívající v porušení povinností stanovených tímto zákonem.

Méně závažná porušení povinností stanovených právními předpisy upravujícími nakládání s návykovými látkami postihuje správní právo jako přestupky podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Jde o přestupky na úseku zdravotnictví podle § 29 odst. 1 písm. e), podle něhož *se přestupku dopustí ten, kdo poruší povinnost při zacházení s omamnými látkami, psychotropními látkami nebo*

²⁷ Především podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

²⁸ Dále např. povinnost podrobit se ošetření v protialkoholní záchytné stanici za podmínek stanovených v § 8 citovaného zákona.

jinými látkami škodlivými zdraví a na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30, který postihuje především porušení zákazů a povinností stanovených v zákoně č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Kromě toho § 30 postihuje v odst. 1 písm. j) neoprávněné přechovávání omamné nebo psychotropní látky v malém množství pro svoji potřebu. Za tento přestupek je podle odst. 2 § 30 možno uložit pokutu až do výše 15 000 Kč.

Platná právní úprava České republiky zakazuje neoprávněné přechovávání jakéhokoli množství omamné nebo psychotropní látky pro jakékoli účely. Neoprávněné převody omamných a psychotropních látek a přechovávání těchto látek v jakémkoli množství pro jiného je trestáno podle § 187 trestního zákona nejpřísněji; mírněji je stíháno podle § 187a trestního zákona přechovávání uvedených látek pro sebe v množství větším než malém bez povolení. Dojde-li ke spáchání přestupku podle § 30 odst. 1 písm. j) nebo trestného činu podle § 187 a 187a lze postupem podle § 11 odst. 1 písm. d), § 15, § 16 písm. b) a § 18 přestupkového zákona nebo podle § 55 a 73 trestního zákona a § 79 trestního řádu docílit odnětí, propadnutí, resp. zabrání přechovávané látky jejímu držiteli. Zabavit lze jakékoli množství drogy pokud ji dotyčná osoba nelegálně přechovává bez ohledu na účel přechovávání.

V současné době (19. srpna 2005) byl přijat zákon o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, který byl 1. října 2005 publikován pod č. 379 a který má, respektive jeho převážná část, nabýt účinnosti 1. ledna 2006.

Tento zákon zrušuje a nahrazuje zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi a novelizuje zákon o přestupcích. Zavádí některé nové přestupky spočívající v porušování povinností uložených tímto zákonem a výrazně zvyšuje pokuty zejména za prodej alkoholu a tabákových výrobků osobám mladším osmnácti let a v zařízeních a na akcích určených osobám mladším osmnácti let na 20 000 až 30 000 Kč.

Rovněž upravuje opatření směřující k ochraně před škodami na zdraví působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, opatření omezující dostupnost tabákových výrobků a alkoholu a působnost správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků při tvorbě a uskutečňování programů ochrany před škodami působenými užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek. Mírně odlišně od předchozího zákona definuje alkoholický nápoj jako *lihovinu, víno, pivo a těžký nápoj, který není lihovinou, vínem nebo pivem, pokud*

obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu (§ 2 písm. g)) a rezignuje již na definici návykových látek jiných než alkohol, kterou plně přenechává zákonu č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Nově též obecně definuje škodlivé užívání tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek jako způsob užívání vedoucí k poškození tělesného nebo duševního zdraví (§ 2 písm. h)), škody způsobené tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami jako škody, které zahrnují poškození zdraví, zejména závažná chronická onemocnění, úrazy, otravy a škody způsobené dopravními nehodami, poškození plodu v těhotenství, předčasná úmrtí, sociální problémy, zejména ztrátu zaměstnání a rodinné problémy, včetně škod ekonomických souvisejících s užíváním těchto látek, požáry a kriminalitu (§ 2 písm. i)) a protidrogovou politiku zahrnující primární, sekundární a terciární prevenci jako soubor právních, organizačních a dalších opatření přijímaných a prováděných na úrovni vlády, správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků s cílem snižovat dostupnost tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek a předcházet jejich užívání, rizikům a škodám, jež z jejich užívání plynou, a vzniklé škody mírnit (v § 2 písm. j)).

Drogová závislost se zpravidla dělí podle kritéria zákonného statutu látky, která je jejím původcem, tj. na alkoholovou a nealkoholovou toxikomanií. Přestože obě tyto formy drogové závislosti mají své společné rysy, mají rovněž četná sociologická, zdravotní, ekonomická a především trestněprávní a kriminologická specifika vyplývající zejména z toho, že v případě alkoholu se jedná o drogu legální. Legální a nelegální návykové látky jsou si z pohledu trestního práva postaveny naroveň při konstrukci a výkladu skutkových podstat trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona, opilství podle § 201a trestního zákona, vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 a 281 trestního zákona a šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona (v tomto případě s výjimkou alkoholu, neboť propagace požívání alkoholu je u nás legální).²⁹ V případě trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, 187a a 188 trestního zákona jde výhradně o návykové látky nelegální. Naproti tomu trestné činy nedovolené výroby lihu podle § 194a trestního zákona a podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 trestního zákona se týkají výhradně alkoholu.

Zákonný statut návykové látky, která je předmětem trestného činu, popřípadě původcem drogové závislosti s tímto trestným činem související, má z trestněprávního a kriminologického hlediska zásadní význam, proto systematika této práce odpovídá kritériu tohoto dělení. To znamená, že

- 1) o alkoholové toxikomanií, o trestné činnosti s ní související a o trestných činech, u nichž je za zákonem stanovených okolností nakládání s alkoholem znakem skutkové podstaty,
  - 2) o nealkoholové toxikomanií, o trestné činnosti s ní související a o trestných činech, u nichž je nedovolené nakládání s omamnou nebo psychotropní látkou či jedem, nedovolené jednání s takovou látkou související nebo nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky znakem skutkové podstaty (tzv. drogové delikty v širším smyslu)
  - 3) a o trestných činech, u nichž je za zákonem stanovených okolností aplikace návykové látky znakem skutkové podstaty
- je pojednáno samostatně.

---

²⁹ Dále při konstrukci a výkladu institutu nepřičetnosti, upuštění od potrestání, upuštění od potrestání s dohledem a při ukládání ochranného léčení.

2. Trestná činnost související se zneužíváním alkoholu

2.1. Alkohol a kriminalita

V evropské kulturní oblasti je alkohol tradiční a legální drogou již tisíce let. Požívání alkoholických nápojů (především piva a vína) se u nás v průběhu staletí ritualizovalo a pokud nepřekročí společensky únosnou míru, není považováno za něco nepatřičného. Konzumace alkoholických nápojů není jen společenskou normou, produkce alkoholu je i významným průmyslovým odvětvím (pěstování ječmene na výrobu sladu, brambor na výrobu lihu, chmele, samotná výroba alkoholických nápojů v pivovarech a lihovarech). Existuje proto silný společenský a ekonomický tlak, aby alkohol byl konzumován v co největším množství a co nejširším okruhem lidí. Jelikož je alkohol drogou legální, lze tento tlak uplatňovat i veřejnou formou, například reklamou. Důsledkem (nejen) této skutečnosti se v České republice nepřetržitě zvyšuje spotřeba alkoholu již od šedesátých let minulého století.³⁰ Podle Statistických ročenek ČR kolísá v posledních letech spotřeba alkoholu v České republice mezi 9,5 l a 10 l 100% alkoholu na hlavu za rok (vývoj spotřeby alkoholu v České republice v letech 1989 až 2002 demonstruje graf č. 1 na straně 92). Co se týče konzumace piva zaujímá Česká republika s hodnotou cca 170 l na osobu za rok tradičně jedno z předních míst na světě.

Ze zdravotnického hlediska má alkoholová toxikomanie dvě významná specifika. Jednak u ní dochází k tzv. snížené toleranci, což znamená, že ke zvyšování tolerance dochází pouze do určité fáze, po překročení této hranice tolerance organismu na alkohol klesá. Dále závislost na alkoholu se ve srovnání například s opiáty vyvíjí po relativně dlouhou dobu. K jejímu vzniku dochází průměrně u 8–10 % populace požívající pravidelně alkohol zpravidla po třech až dvaceti letech v závislosti na typu osobnosti konzumenta.³¹ V tom spočívá její zákeřnost, neboť vzhledem ke všeobecné společenské toleranci požívání alkoholu a plíživému vzniku závislosti na něm je velmi snadné vyvíjející se alkoholismus přehlédnout a nepřikročit včas k léčbě. Navíc není

³⁰ Podle Statistických ročenek ČSSR a ČR činila v roce 1960 spotřeba alkoholu v ČR kolem 6 l na osobu, v roce 1970 už 8 l na osobu, v roce 1980 9 l na osobu, dále viz graf č. 1 na straně 92.

³¹ Pokud jde o ilegální drogy, je výsledek podstatně nepříznivější, neboť závislost se vyvine u 80 % populace v rozmezí několika týdnů či měsíců v závislosti na typu drogy a osobnosti konzumenta (Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie, nakladatelství Eurolex Bohemia, Praha 2001).

vyvrácen názor, že alkohol v malém množství preventivně působí proti vzniku některých chorob. Nepochybný je také sblíživší účinek alkoholu, který tak může, samozřejmě v rozumné míře, napomáhat rozvoji mezilidských vztahů. Tyto skutečnosti mohou ve svém důsledku zamlžit hranici mezi příznivými a škodlivými důsledky požívání alkoholu.

Z kriminologického hlediska jsou důležité negativní vlivy alkoholu na psychiku člověka, které způsobují, že jeho chování překračuje společensky únosnou míru a přivádí ho k trestné činnosti. Alkohol obecně snižuje rozpoznávací a ovládací schopnosti, umocňuje negativní rysy osobnosti (agresivita, žárlivost), vede k nepřiměřenému sebevědomí, euforii a k útlumu sebekritiky (rušení nočního klidu, rodinné konflikty, porušování pravidel slušného chování), vyvolává nekritické hodnocení situace (podstupování nepřiměřených rizik), tlumí korektivní mechanismy chování a uvolňuje agresivní tendence (násilná a mravnostní trestná činnost), odstraňuje společenské zábrany (exhibicionismus), stimuluje megalomanské tendence (nesmyslné sázky, vychloubání, provokace) a celkově degraduje osobnost.³²

Trestnou činnost související se zneužíváním alkoholu lze rozdělit do 3 kategorií:

1) trestné činy, u nichž je konzumace alkoholu, určité nakládání s ním nebo jeho opatřování za okolností zákonem stanovených znakem skutkové podstaty trestného činu,

2) trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu (převážně akutní intoxikace), kde alkohol má iniciační (spouštěcí) funkci a působí na odstraňování sociálních a morálních zábran,

3) trestné činy jinak související s nadměrnou a dlouhodobou konzumací alkoholu (chronickou intoxikací).

Ad 1) Vzhledem k tomu, že alkohol je drogou legální a v porovnání s drogami ilegálními je i poměrně cenově dostupný, nevyskytuje se u nás v závažné míře kriminalita spojená s nutností alkohol si obstarávat. Nedostatek prostředků potřebných k získání alkoholu se nanejvýš projevuje málo nebezpečnou kriminalitou, jako jsou drobné krádeže, nebo nekriminální činností, jako je žebrota.

Rozsah a bezpečnost konzumace alkoholu má zajišťovat ustanovení § 194a trestního zákona upravující skutkovou podstatu trestného činu nedovolené výroby lihu (podrobněji viz kapitola 2.2.1.). Trestní postih podle tohoto ustanovení zcela

³² Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995

neodpovídá rozsahu trestné činnosti, což svědčí o vysoké latenci této kriminality, neboť nedovolené domácí pálení lihu je u nás velmi rozšířené. Zejména na venkově a v ovocnářských oblastech je pěstováno ovoce pro domácí výrobu lihu. Pálení a konzumace ve značném množství jsou prováděny zcela otevřeně bez jakéhokoli trestního postihu. Podle soudní statistiky bylo v roce 2002 spácháno 8 trestných činů nedovolené výroby lihu, v roce 2003 jich bylo spácháno 6 a v roce 2004 pouhých 5.

Omezení konzumace alkoholu se zaměřením na mládež je účelem ustanovení o trestném činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 trestního zákona (podrobněji viz kapitola 2.2.2.). Jde rovněž o značně rozšířenou trestnou činnost, jejíž postih je vzhledem k nedostatku vůle a obtížím při dokazování zcela nedostatečný a neúčinný. Výsledkem je situace, kdy ustanovení trestního zákona o trestném činu podávání alkoholických nápojů mládeži není respektováno nejen provozovny a obchody s alkoholem, ale v mnoha případech ani samotnými rodiči, důsledkem čehož je prohlubující se atmosféra tolerance k požívání alkoholických nápojů dětmi a mladistvými. Podle soudních statistik bylo v roce 2002 spácháno celkem 40 trestných činů podávání alkoholických nápojů mládeži, v roce 2003 jich bylo 42 a v roce 2004 52, což svědčí o vysoké latenci této trestné činnosti. Nárůst konzumace alkoholu i mezi velmi mladými lidmi je přitom alarmující.

Ustanovení těchto trestných činů jsou dokladem toho, jak bezzubá může být trestní represe zaměřená na regulaci společensky nežádoucího jednání tam, kde ve skutečnosti neexistuje vůle toto jednání fakticky omezovat a postihovat.

Zneužívání návykových látek, tedy nejen alkoholu, je za zákonem stanovených okolností znakem skutkových podstat trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona, opilství podle § 201a trestního zákona a vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 a 281 trestního zákona.³³ Podle soudní statistiky bylo v roce 2002 spácháno 1689 trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky (z toho 1304 pod vlivem alkoholu), v roce 2003 jich bylo spácháno 1788 (z toho pod vlivem alkoholu 1398) a v roce 2004 1997 těchto trestných činů (z toho 1577 pod vlivem alkoholu). Trestných činů opilství bylo v roce 2002 spácháno 130 (z toho 61 pod vlivem alkoholu), v roce 2003 94 (z toho 53 pod vlivem alkoholu) a v roce 2004 také 94 (z toho pod vlivem alkoholu 54).³⁴

³³ Jelikož se tyto trestné činy týkají návykových látek obecně (tedy nejen alkoholu) je o nich podrobněji pojednáno dále (viz kapitola 4).

³⁴ Trestných činů podle § 280 (vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby) bylo podle soudní statistiky spácháno v roce 2002 18, v roce 2003 15 a v roce 2004 6.

Ad 2) Jak už bylo řečeno, je požívání alkoholických nápojů významným kriminogenním faktorem. Paleta trestných činů páchaných především pod vlivem akutní intoxikace alkoholem je velmi široká. Z povahy této kriminality je zřejmý účinek alkoholu na potlačení sociálních a morálních zábran k protispolečenskému jednání jedince.

Poměrně častý vliv alkoholu je možné vysledovat zejména u násilné, mravnostní a majetkové trestné činnosti. Výrazný iniciační účinek má konzumace alkoholu na trestné činy podle hlavy osmé trestního zákona proti svobodě a lidské důstojnosti, zejména na sexuální trestné činy, především trestný čin znásilnění podle § 241 trestního zákona (v roce 2004 bylo podle soudní statistiky spácháno 218 trestných činů znásilnění, z toho 18 pod vlivem alkoholu) a na trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 a 243 trestního zákona (v roce 2004 bylo spácháno 456 těchto trestných činů, z toho 14 pod vlivem alkoholu).

Důsledkem požívání alkoholu jsou nečastěji projevy agresivní povahy, což vede především k násilné trestné činnosti, kde je vliv alkoholu trvale zjišťován v nejvyšší míře. Jde zejména o trestné činy proti životu a zdraví podle hlavy sedmé trestního zákona, tzn. především o trestný čin vraždy podle § 219 trestního zákona (v roce 2004 bylo spácháno 155 vražd, z toho 8 pod vlivem alkoholu), úmyslného ublížení na zdraví podle § 221 a 222 trestního zákona (v roce 2004 bylo spácháno 3913 těchto trestných činů, z toho 511 pod vlivem alkoholu) a rvačky podle § 225 trestního zákona, ale též o trestný čin loupeže podle § 234 trestního zákona (v roce 2004 bylo spácháno 1741 loupeží, z toho 77 pod vlivem alkoholu). Rovněž trestné činy spočívající v útoku na veřejného činitele podle § 155 trestního zákona bývají poměrně často páchany vůči orgánům policie při zásahu proti podnapilým osobám (v roce 2004 v 162 případech z celkových 824).

Stejně tak verbální trestné činy patří mezi ty, na kterých má často podíl alkohol. Lze jmenovat například násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 a 197a trestního zákona (těchto trestných činů bylo v roce 2004 spácháno 1174, z toho 199 pod vlivem alkoholu) a výtržnictví podle § 202 trestního zákona. Tento trestný čin zahrnuje širokou paletu jednání, v tomto případě nejde jen o nadávky, urážky a vulgarity na veřejnosti, nýbrž i o takové formy výtržnictví jako je znečišťování veřejných prostranství, rušení nočního klidu, poškozování cizího majetku apod. Výtržnictví je trestný čin s tradičně nejvyšším podílem vlivu alkoholu, v roce 2004 bylo spácháno 984 trestných činů výtržnictví pod vlivem alkoholu z celkového počtu 5693.

Alkoholické opojení se vyznačuje též ztrátou pocitu odpovědnosti a nezbytné míry opatrnosti, lehkomyšlným podceněním situace, špatným odhadem (především vzdáleností) a koordinací pohybů. Tyto důsledky požívání alkoholu se specificky projevují při páchání nedbalostních trestných činů. Dochází zpravidla k porušování bezpečnostních předpisů v zaměstnání vedoucí k pracovním úrazům, k nedodržování technologických postupů apod. Z trestněprávního hlediska přicházejí v úvahu trestné činy obecného ohrožení z nedbalosti a nedbalostní ublížení na zdraví podle § 180, 223 a 224 trestního zákona, kterých bylo v roce 2004 spácháno pod vlivem alkoholu 236 z celkového počtu 2315.

Ke všem těmto statistickým údajům je nutno přistupovat opatrně, neboť zahrnují jen případy, kdy bylo požití a působení alkoholu zjištěno a prokázáno. Registraci nepochybně uniklo mnoho případů, kdy vliv alkoholu na trestnou činnost nebyl navenek příliš výrazný a orgány činné v trestním řízení se jím tedy nezabývaly a případů, kdy od spáchání trestného činu do vypátrání a zadržení pachatele uplynula z hlediska možnosti zjištění přítomnosti alkoholu v krvi pachatele v momentě spáchání trestného činu příliš dlouhá doba. Latence trestné činnosti páchané pod vlivem alkoholu bude patrně značná.

Vážný problém představuje alkohol v dopravě. Přibližně 5 % dopravních nehod (zejména se závažnými následky) je zaviněno řidičem, který před jízdou požil alkoholický nápoj.³⁵ Podle oficiálních údajů Policie ČR bylo v roce 2003 v České republice hlášeno 195 581 dopravních nehod, při kterých bylo usmrceno 1 319 osob. Pod vlivem alkoholu bylo zaviněno 9 076 (4,6 %) nehod, při kterých bylo usmrceno 111 osob, tj. 8,4 % všech usmrcených. Je patrné, že oficiální statistiky Policejního prezidia neposkytují adekvátní obraz vlivu alkoholu na průběh a následky dopravních nehod, neboť jej zásadním způsobem podhodnocují.³⁶ Alkohol zavinuje každou druhou dopravní nehodu, která je projednávána před soudem.³⁷

Podíl vlivu alkoholu na páchání jednotlivých trestných činů je různý. Tabulka č. 1 (viz strana 90) demonstruje podíl vlivu alkoholu na páchání některých trestných činů s tradičně vysokou mírou vlivu alkoholu a jeho vývoj. Výrazné poklesy podílů trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu na celkovém počtu spáchaných

³⁵ Novotný O., Zapletal J.a kol.: Kriminologie, nakladatelství Eurolex Bohemia, Praha 2001

³⁶ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Odbor pro koordinaci protidrogové politiky, Úřad vlády České republiky, Praha, září 2005

³⁷ V roce 2004 bylo při dopravních nehodách usmrceno 1447 osob, 35 438 osob bylo zraněno, z toho 5147 těžce (zdroj: Statistická ročenka České republiky, 2004).

Alkoholické opojení se vyznačuje též ztrátou pocitu odpovědnosti a nezbytné míry opatrnosti, lehkomyšlným podceněním situace, špatným odhadem (především vzdáleností) a koordinací pohybů. Tyto důsledky požívání alkoholu se specificky projevují při páchání nedbalostních trestných činů. Dochází zpravidla k porušování bezpečnostních předpisů v zaměstnání vedoucí k pracovním úrazům, k nedodržování technologických postupů apod. Z trestněprávního hlediska přicházejí v úvahu trestné činy obecného ohrožení z nedbalosti a nedbalostní ublížení na zdraví podle § 180, 223 a 224 trestního zákona, kterých bylo v roce 2004 spácháno pod vlivem alkoholu 236 z celkového počtu 2315.

Ke všem těmto statistickým údajům je nutno přistupovat opatrně, neboť zahrnují jen případy, kdy bylo požití a působení alkoholu zjištěno a prokázáno. Registraci nepochybně uniklo mnoho případů, kdy vliv alkoholu na trestnou činnost nebyl navenek příliš výrazný a orgány činné v trestním řízení se jím tedy nezabývaly a případů, kdy od spáchání trestného činu do vypátrání a zadržení pachatele uplynula z hlediska možnosti zjištění přítomnosti alkoholu v krvi pachatele v momentě spáchání trestného činu příliš dlouhá doba. Latence trestné činnosti páchané pod vlivem alkoholu bude patrně značná.

Vážný problém představuje alkohol v dopravě. Přibližně 5 % dopravních nehod (zejména se závažnými následky) je zaviněno řidičem, který před jízdou požil alkoholický nápoj.³⁵ Podle oficiálních údajů Policie ČR bylo v roce 2003 v České republice hlášeno 195 581 dopravních nehod, při kterých bylo usmrceno 1 319 osob. Pod vlivem alkoholu bylo zaviněno 9 076 (4,6 %) nehod, při kterých bylo usmrceno 111 osob, tj. 8,4 % všech usmrcených. Je patrné, že oficiální statistiky Policejního prezidia neposkytují adekvátní obraz vlivu alkoholu na průběh a následky dopravních nehod, neboť jej zásadním způsobem podhodnocují.³⁶ Alkohol zavinuje každou druhou dopravní nehodu, která je projednávána před soudem.³⁷

Podíl vlivu alkoholu na páchání jednotlivých trestných činů je různý. Tabulka č. 1 (viz strana 90) demonstruje podíl vlivu alkoholu na páchání některých trestných činů s tradičně vysokou mírou vlivu alkoholu a jeho vývoj. Výrazné poklesy podílů trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu na celkovém počtu spáchaných

³⁵ Novotný O., Zapletal J.a kol.: Kriminologie, nakladatelství Eurolex Bohemia, Praha 2001

³⁶ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Odbor pro koordinaci protidrogové politiky, Úřad vlády České republiky, Praha, září 2005

³⁷ V roce 2004 bylo při dopravních nehodách usmrceno 1447 osob, 35 438 osob bylo zraněno, z toho 5147 těžce (zdroj: Statistická ročenka České republiky, 2004).

trestných činů určitého druhu v krátkém časovém rozpětí (během jednoho roku) bez zjevného důvodu však vzbuzují pochybnosti o vedení těchto statistik.

Do šedesátých let se v Československu kriminalita páchaná v souvislosti se zneužíváním alkoholu pohybovala kolem 5-6 % všech objasněných skutků. Se zvyšující se spotřebou alkoholu stoupala i trestná činnost spáchaná pod jeho vlivem. V sedmdesátých letech se podíl této kriminality pohyboval kolem 30 % všech objasněných skutků a v letech osmdesátých následoval mírný pokles.³⁸ Jak ukazuje tabulka č. 2 (viz strana 90), od roku 1989 došlo k velmi výraznému poklesu podílu kriminality spáchané pod vlivem alkoholu; tato skutečnost ovšem ve světle faktu, že spotřeba alkoholu v České republice od roku 1989 vzrostala téměř o dva litry na osobu za rok (viz graf č. 1 na straně 92), nevzbuzuje přílišnou důvěru. Podle této statistiky poklesl počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu do poloviny devadesátých let téměř trojnásobně a až v posledních letech se stabilizoval.

Podle věkového složení jsou na prvním místě stíhaných a vyšetřovaných osob pro trestnou činnost páchanou pod vlivem alkoholu osoby ve věku od 20 do 25 let, pak od 18 do 20 let a dále 25 až 30 let. Následují mladiství od 15 do 18 let. Nejméně početně jsou zastoupeny osoby nad 50 let věku.³⁸

Ad 3) Vliv alkoholu, zejména při častém a dlouhodobém užívání, se projevuje u mnohých dalších trestných činů. V případě chronické intoxikace alkoholem je příčinou kriminálního chování trvalé poškození mozku a nervové soustavy jedince vedoucí ve svém důsledku k protispolečenskému zaměření a celkové degradaci osobnosti. Dlouhodobé požívání alkoholu má neblahý vliv na mezilidské vztahy, lze proto vysledovat vysoký podíl osob nadměrně požívajících alkoholické nápoje mezi pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona, ohrožování výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona a dnes nově též u trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a trestního zákona.

Obecně lze říci, že u trestné činnosti vyvolané chronickou intoxikací existuje ve srovnání s trestnou činností páchanou v průběhu akutní intoxikace vyšší pravděpodobnost recidivy, neboť poškození centrální nervové soustavy a mozku je trvalé a s celkovou degradací osobnosti úzce souvisí i životní styl spojený s kriminálním chováním.

---

³⁸ Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995

2.2. Trestné činy, u nichž je za zákonem stanovených okolností nakládání s alkoholem znakem skutkové podstaty

Tato kapitola pojednává o trestných činech, u nichž je za zákonem stanovených okolností nakládání s alkoholem znakem skutkové podstaty.³⁹ Jde o dva trestné činy: trestný čin nedovolené výroby lihu podle § 194a trestního zákona a o trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 trestního zákona.

2.2.1. Trestný čin nedovolené výroby lihu

Trestný čin nedovolené výroby lihu je systematicky zařazen do hlavy čtvrté zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy obecně nebezpečné. Do trestního zákona byl zaveden s účinností od 27. prosince 1962 zákonem č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu.⁴⁰ Podle ustanovení § 194a trestního zákona ten,

(1) kdo bez povolení ve větším množství pálí nebo jinak vyrábí líh, nebo kdo líh bez povolení vyrobený ve větším množství přechovává nebo uvádí do oběhu, bude potrestán, nejde-li o čin přísněji trestný, odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Stejně bude potrestán, kdo neoprávněně zhotoví nebo přechovává zařízení na výrobu lihu.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidského zdraví před riziky vyplývajícími z nedovoleného (tzv. černého) pálení lihu a jeho distribuce.

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel

1. ve větším množství pálí nebo jinak vyrábí líh bez povolení,
2. bez povolení vyrobený líh ve větším množství přechovává nebo uvádí do oběhu, nebo
3. neoprávněně zhotoví nebo přechovává zařízení na výrobu lihu.

Co se rozumí lihem, výrobou lihu a uváděním lihu do oběhu stanoví zákon č. 61/1997 Sb., o lihu, ve znění pozdějších předpisů. Pojmy líh a alkoholický nápoj podle

³⁹ O trestných činech, u nichž je nedovolené nakládání s omamnou nebo psychotropní látkou či jedem, nedovolené jednání s takovou látkou související nebo nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky znakem skutkové podstaty (tzv. drogové delikty v širším smyslu) a o trestných činech, u nichž je za zákonem stanovených okolností aplikace návykové látky znakem skutkové podstaty, je pojednáno dále (viz kapitola 3.3. a 4.).

⁴⁰ Tento zákon byl nahrazen a zrušen zákonem č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, s výjimkou § 16, který zavádí trestný čin nedovolené výroby lihu a který zůstal v platnosti.

§ 1 odst. 2 zákona č. 37/1987 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi nejsou identické. Podle § 2 odst. 1 písm. a) zákona o lihu se lihem a jeho výrobou rozumí *etylalkohol (etanol) získaný*

1. destilací nebo jiným oddělením ze zkvašených cukerných roztoků pocházejících ze škrobnatých nebo cukerných surovin nebo z jiných surovin obsahujících líh kvasný (pálení lihu),

2. destilací nebo jiným oddělením ze zkvašených roztoků pocházejících z celulózy,

3. synteticky (jiný způsob výroby).

Za *jiný způsob výroby* je možno považovat také vyčištění denaturovaného lihu nebo jiného lihového přípravku odstraněním přísad, které způsobují jeho nepoživatelnost, popřípadě výrobu jiným oddělením nebo syntézou.⁴¹ Případná závadnost lihu se projeví ve zvýšené společenské nebezpečnosti tohoto činu.

Lih smí být vyráběn a upravován pouze v lihovaru nebo zvláštním lihovaru a to jen právnickou nebo fyzickou osobou, které bylo, nejde-li o pěstitelské pálení,⁴² vydáno státní povolení (koncese) podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Uváděním vyrobeného lihu do oběhu se rozumí jakýkoli převod na jiného (prodejem, výměnou, darováním, apod.).

Podle judikatury není *zařazením na výrobu lihu* ve smyslu ustanovení § 194a odst. 2 trestního zákona soubor předmětů domácí potřeby bez jakéhokoli dalšího technologického přizpůsobení, i když jich bylo použito k vypálení většího množství lihu (č. 32/1978 Sb. rozh. tr.). Za zařízení na výrobu lihu nelze rovněž považovat zařízení, které sice bylo původně určeno k pálení lihu, ale které je v posuzované době nekompletní, takže není bez podstatné úpravy způsobilé k takové výrobě (č. 48/1993 Sb. rozh. tr.). Do zařízení nelze zahrnovat suroviny, například kvas, které mají být v takovém zařízení zpracovány.

Pálením lihu *ve větším množství* se v souladu s ustanovením § 4 odst. 6 zákona o lihu rozumí vypálení okolo 30 litrů čistého alkoholu.⁴³ Při posuzování jednotlivých případů se nevychází z množství již vpáleného lihu. Ustanovení § 194a odst. 1 alinea 1

⁴¹ Viz § 2 odst. 1 písm. a), d, e) a § 9 zákona č. 61/1997 Sb., o lihu.

⁴² Provozování pěstitelské pálenice povoluje Ministerstvo zemědělství na základě písemné žádosti. Pěstitelská pálenice vyrábí ovocný destilát výhradně pro pěstitele a ze surovin dodaných pěstitelem. Surovinami přípustnými pro pěstitelské pálení jsou ovoce, jakož i šťávy a odpady z jeho zpracování, a to v čerstvém i ve zkvašeném stavu. Pěstitel je oprávněn dát si vyrobit v jednom výrobním období nejvýše 30 litrů etanolu. Ovocný destilát vyrobený pěstitelským pálením nesmí být předmětem prodeje (viz § 4 zákona č. 61/1997 Sb., o lihu).

⁴³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, v Praze 2004

vyžaduje aby pachatel líh ve větším množství páčil nebo jinak vyráběl, nikoli již vypálil nebo jinak vyrobil. Proto je vždy nutné vzít v úvahu záměr pachatele, množství připraveného kvasu, který zatím nebyl vypálen apod.⁴³

Přechovávání většího množství lihu vyrobeného bez povolení je trestné i když jde o přechovávání pro svoji potřebu a jde o líh, který pachatel nevyrobil, ale ví, že byl vyroben bez povolení.

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl.

Činy přísněji trestnými jsou především trestné činy neoprávněného podnikání podle § 118 trestního zákona a ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými potřebami podle § 193 trestního zákona. Trestný čin podle § 194a odst. 1 trestního zákona je vůči výše zmíněným trestným činům v poměru subsidiarity, a proto je jednočinný souběh těchto trestných činů vyloučen. Ve vztahu k trestnému činu ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými potřebami podle ustanovení § 194 trestního zákona jde o trestný čin speciální, a tak je jednočinný souběh těchto trestných činů také vyloučen.

Korespondujícím přestupkem je přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. d) přestupkového zákona.

2.2.2. Trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži

Trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži je systematicky zařazen do hlavy šesté zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy proti rodině a mládeži. Byl přítomen již v původním znění trestního zákona (s účinností od 1. ledna 1962). Podle ustanovení § 218 trestního zákona ten,

kdo soustavně nebo ve větší míře podává osobám mladším než osmnáct let alkoholické nápoje, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Zákonem č. 56/1965 Sb. bylo toto ustanovení k 1. srpnu 1965 novelizováno. Původní znak skutkové podstaty spočívající v tom, že musí jít o soustavné podávání alkoholických nápojů v takové míře, že tím pachatel ohrožuje zdraví mládeže byl nahrazen požadavkem podávání alkoholických nápojů *ve větší míře*, tedy bez nutnosti splnění podmínky spočívající v ohrožování zdraví mládeže.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně zdravého tělesného a duševního vývoje osob mladších osmnácti let⁴⁴ a zájem na regulaci a ochraně před alkoholismem.

Co se rozumí alkoholickými nápoji je stanoveno v § 1 odst. 2 zákona č. 37/1987 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.⁴⁵

Podáváním se rozumí jakýkoli způsob poskytnutí (prodej, darování výměna, apod.) alkoholických nápojů osobě mladší osmnácti let. Přestože ustanovení § 218 trestního zákona hovoří o osobách mladších osmnácti let v množném čísle, postačí, při splnění ostatních znaků skutkové podstaty, podávání alkoholických nápojů jen jedné osobě.

O *soustavné* podávání alkoholických nápojů se jedná při pokračujícím nebo opakovaném jednání pachatele, trvajícím po takovou dobu, že je vzhledem k věku osoby mladší osmnácti let způsobilé ohrozit její mravní, tělesný nebo duševní vývoj. V tomto případě nemusí jít o větší množství alkoholických nápojů, neboť i pravidelné podávání menších dávek může vést ke vzniku návyku.

Pojem podávání alkoholických nápojů *ve větší míře* je třeba hodnotit především vzhledem k věku a vyspělosti osoby mladší osmnácti let. Jelikož je navíc nutné uvážit nejen objemové množství podávaných alkoholických nápojů, ale i obsah alkoholu v nich, nelze stanovit obecně platnou hranici větší míry. Podávání alkoholických nápojů ve větší míře soudy obvykle spatřují v případech, kdy došlo k podání alkoholických nápojů v takovém množství, že to mělo na osoby mladší osmnácti let znatelné nepříznivé následky (např. ztráta rovnováhy, zvracení apod.) nebo když byly alkoholické nápoje podány většímu množství těchto osob během krátkého časového období, např. na společenské akci (č. 11/1984 Sb. rozh. tr.).

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba. Nejde o trestný čin se speciálním subjektem, a proto je možné a žádoucí postihovat pro tento trestný čin i mladistvé pachatele. Pachatelem, popřípadě návodcem nemůže být, kdo je sám předmětem útoku. Není tedy rozhodující, zda osoba mladší osmnácti let sama alkoholický nápoj požadovala, dala na jeho opatření peníze, nebo si z nabídnuté láhve sama nalévala apod. (č. 1/1980 Sb. rozh. tr.).

---

⁴⁴ Pojem osoby mladší osmnácti let je třeba vykládat v souladu s ustanovením § 89 odst. 15 trestního zákona. Ochrana přiznaná takové osobě tímto ustanovením trvá jen do dne předcházejícího osmnáctým narozeninám, neboť v den svých osmnáctých narozenin už není osobou mladší než osmnáct let. Může jít i o osobu zletilou, jestliže před dovršením osmnácti let nabyla zletilosti uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník).

⁴⁵ Viz kapitola 1.2.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. K naplnění znaků skutkové podstaty stačí i úmysl eventuální (nepřímý), a to i k znaku, že se alkoholické nápoje podávají osobám mladším osmnácti let. Stačí tedy, aby pachatel vzhledem ke všem okolnostem věděl, že osoby, jimž podává alkoholické nápoje mohou být mladší osmnácti let a pro případ, že tomu tak je, s tím byl srozuměn (č. 54/1980 Sb. rozh. tr.).

Ustanovení § 218 trestního zákona je vůči trestnému činu ohrožování výchovy mládeže podle ustanovení § 217 trestního zákona v poměru subsidiarity. Jednočinný souběh těchto trestných činů je tedy vyloučen (č. 11/1984 Sb. rozh. tr.).

Je-li navíc způsobena jednáním zakládajícím trestný čin podle ustanovení § 218 trestního zákona, nebo v příčinné souvislosti s ním, porucha zdraví (ublížení na zdraví nebo těžká újma na zdraví), je jednočinný souběh tohoto trestného činu s některým z trestných činů ublížení na zdraví podle § 221 až 224 trestního zákona možný.

Pokud jde o podávání jiných návykových látek než alkohol, půjde o trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona.

Korespondujícím přestupkem je přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. a), e) přestupkového zákona.

3. Trestná činnost související se zneužíváním nealkoholových drog

3.1. Geneze problému zneužívání nealkoholových drog a vývoj české drogové scény

Zneužívání ilegálních drog v českých zemích není ničím novým. Až do šedesátých let minulého století však drogy nepředstavovaly u nás ani v celosvětovém měřítku výraznější problém. K určitému rozvoji došlo po první světové válce jako reakce na tehdejší sociální a ekonomické problémy. Poměrně značného rozsahu u nás dosáhlo zneužívání kokainu ve „vyšší“ společnosti. Tehdejší Československo bylo významnou tranzitní zemí především pro opiové cesty z Turecka.

Druhá polovina dvacátého století přinesla nevídané možnosti pro rozšíření drog zejména v západní Evropě a ve Spojených státech. Drogy pronikly do nových společenských vrstev a věkových skupin, vznikla nová drogová filosofie a s ní spojené mýty a alternativní kultura (květinová revoluce šedesátých let, generace beatníků apod.). Organizovaný zločin se v nebývalé míře angažuje v ilegálním obchodu s drogami, narkomani přecházejí na nové syntetické prostředky rozvíjejícího se farmaceutického a chemického průmyslu užívané původně jako léky. Zneužívání drog se postupně stává globálním problémem lidstva.

Tento drogový boom se Československu zprvu vyhnul. Naše republika uzavřela počátkem padesátých let hranice vůči Západu, což podstatně znesnadňovalo pohyb drogových kurýrů a zásilek. Rovněž se tím izolovala od ideologického vývoje a atmosféry určité tolerance k zneužívání drog na Západě. Nekonvertibilní koruna nebyla pro drogové obchodníky atraktivní měnou, a tak naše republika ležela dlouho stranou zájmu drogových mafií. Tyto faktory spolu se silnou vnější sociální kontrolou zapříčinily, že československá předlistopadová drogová scéna získala specifický charakter. Toxikomanie se vyskytovala výjimečně, především u jedinců přicházejících do styku s drogami při svém zaměstnání. Klasické drogy nebyly masově distribuovány a zneužívány, nebyly ani ve větší míře vyráběny. Toxikomani byli víceméně odkázáni na úniky z farmaceutické sítě a drobnou domácí produkci. Výrobci drog byli zároveň jejich konzumenti, vytvářeli (především ve větších městech a průmyslových

aglomeracích) menší uzavřené komunity se specifickými životními postoji⁴⁶. Drogy se aplikovaly a distribuovaly v soukromých bytech téměř výhradně členům komunity. Zneužívána byla amfetaminová farmaceutika psychostimulačního charakteru (např. Psychoton, Fenmetrazin). Mezi mládeží se rozšířilo inhalování těkavých látek (ředidla, čisticí prostředky), zejména dospělá populace zneužívala celou řadu léčiv obsahujících morfin, kodein, halucinogenní látky, barbituráty, benzodiazepiny a další. Domácí produkce drog spočívala převážně v oddělování účinných látek z léků, popřípadě v jejich chemické úpravě. Vypracováním těchto postupů vznikla česká specifika jako brown či pervitin.⁴⁶

O skutečném stavu drogové scény před rokem 1989 existují jen omezené poznatky, neboť zneužívání drog bylo z ideologických důvodů zařazeno jakožto negativní společenský jev mezi tabuizovaná témata. Narkomani byli prezentováni jako asociální a pokřivené osobnosti. Tomu odpovídal i stav prevence, která (také vzhledem k tomu, že se nejednalo o masový jev) prakticky neexistovala.

Po roce 1989 zasáhl problém zneužívání ilegálních drog Českou republiku plnou silou znásobenou „promeškanými“ čtyřiceti lety. Otevřením hranic došlo ke strmému nárůstu problémů spojených s drogami, především organizovaného zločinu, praní špinavých peněz, dovozu, tranzitu a vývozu drog, ale také zdravotních, sociálních a ekonomických problémů spojených s jejich samotnou konzumací. Z předchozího vývoje přetrvávalo zneužívání návykových léků a těkavých látek zejména nejmladšími toxikomany. Vedle toho se objevily nové trendy zneužívání drog oslovující především dospívající mládež. Velmi rychle se zvýšila konzumace nejoblíbenější a nejrozšířenější drogy - marihuany a hašiše, podstatně vzrostla i domácí produkce kanabису. Výrazně se rozšířila dostupnost pervitinu a LSD, v oblasti opiátů začíná razantní nástup heroinu, který vytlačuje domácí přípravek braun. Lze vysledovat i tendence k návratu k houbám s halucinogenními účinky. Roste počet odběratelů a dodavatelů drog. Roste samozřejmě i počet závislých na drogách. Například incidence uživatelů opiátů vzrostla za posledních 7 let třikrát a od roku 1998 má trvale vzestupný trend.⁴⁷ Drogy distribuované na českém území pocházejí z tuzemských i zahraničních zdrojů. Česká republika se z pouhé tranzitní země postupem času stala jednou z cílových zemí odbytu

⁴⁶ Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995

⁴⁷ Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, IKSP, Praha 2003. Z poslední Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004 naopak vyplývá, že počet závislých na drogách už pět let klesá. Podle této zprávy je v posledních letech zaznamenáván znatelný pokles uživatelů především tvrdých drog zejména mezi mládeží. Na vzestupu je však stále užívání marihuany a „tanečních drog“. V roce 2004 byl zaznamenán i lehký nárůst uživatelů pervitinu.

drog. V současné době jsou na našem ilegálním trhu zastoupeny prakticky všechny významné drogy známé ve světě i látky domácí provenience. Dochází též k vývozu drog, především v zahraničí stále oblíbenějšího pervitinu.

Mezi poslední vývojové trendy v oblasti nelegálního drogového trhu v České republice patří rozšiřování distribuce a konzumace drog do menších měst a obcí spolu s růstem konspirativních opatření ze strany prodejců drog proti postihu při pouličním prodeji. Velmi rozšířené je používání a střídání mobilních telefonů se SIM kartou s předplaceným hovorným, jejichž původ je prakticky nevysledovatelný. Laboratoře na výrobu drog, pěstitelská místa a místa předání drogy jsou dislokována do osamělých lokalit. Dochází k držení minimálního množství drogy, k využívání nezletilých distributorů, tzv. mrtvých schránek apod. Roste rovněž role cizojazyčných pachatelů, kteří se dorozumívají svým mateřským jazykem (viz tabulka č. 4 na straně 91). U mladých lidí stoupá spotřeba drog spojených s taneční a hudební scénou, stále přetrvávají problémy v oblasti primární prevence.⁴⁸

V České republice neexistuje přesná evidence osob závislých na nealkoholových drogách, odhady se často liší až v řádech. Počet závislých osob je odhadován na několik tisíc, počet problémových uživatelů na 15–30 tisíc. Podle výzkumu provedeného Hygienickou stanicí hl. m. Prahy vyzkoušelo přibližně 48 % žáků základních a studentů středních škol alespoň jedenkrát nelegální drogu, konopné drogy vyzkoušelo 41 % zkoumané populace.⁴⁹ Je velmi pravděpodobné, že tato čísla jsou ve skutečnosti podstatně vyšší.

3.2. Ilegální návykové látky a kriminalita

Do počátku sedmdesátých let nebylo jasné, zda vůbec existuje vztah mezi nealkoholovou toxikomanií a kriminalitou. V důsledku zúžených možností prokazování páchaní trestné činnosti pod vlivem nealkoholových drog a minimálních technických prostředků zjišťování těchto drog v organismu člověka, nebyl sledován podíl nealkoholových toxikomanií na kriminalitě. Pokud jde o časovou koincidence zneužívání drog a kriminálního chování, nebylo dosaženo shody ani v tom, zda drogová závislost předchází kriminální kariéru nebo je tomu naopak. Blízký vztah mezi trestnou

⁴⁸ Výroční zpráva Národní protidrogové centrály za rok 2004

⁴⁹ Výzkum Hygienické stanice hl. m. Prahy prováděný v roce 2000 na vzorku 12135 žáků základních a studentů středních škol.

činností a abúzem drog je zřejmý, kauzální interpretace tohoto faktu je však obtížnější. Toxikomani se sice dopouštějí v souvislosti se zneužíváním drog společensky nebezpečných činů, nelze však přehlížet individuální dispozice ke kriminálnímu jednání. Při srovnávání jednotlivých typů toxikomanů podle zneužívané drogy, bylo spolehlivě zjištěno pouze to, že polydrogoví toxikomani začínají svou kriminální kariéru obecně dříve a dopouštějí se závažnější a četnější trestné činnosti.

Trestnou činnost související s nealkoholovou toxikomanií je možné podle druhu souvislosti mezi deliktem a zneužíváním drogy rozdělit do 5 skupin:

- 1) trestné činy u nichž je nedovolené nakládání a další jednání související s omamnými nebo psychotropními látkami či jedy znakem skutkové podstaty trestného činu (trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku drog, popřípadě zvýšit poptávku po nich, resp. drogové delikty),
- 2) trestné činy zaměřené na získání drogy v souvislosti s jejím zneužíváním (tzv. sekundární drogová kriminalita),
- 3) trestné činy spáchané pod vlivem drogy,
- 4) trestné činy spáchané na drogově závislých,
- 5) trestné činy jinak související se zneužíváním drog.

Ad 1) Do této skupiny je možné zahrnout trestné činy, jejichž cílem je vytvořit nabídku či poptávku po drogách. Jednání vytvářející nabídku drog kriminalizuje především ustanovení § 187 trestního zákona o nedovolené výrobě a držení omamných a psychotropních látek a jedů, které postihuje jakoukoli nedovolenou manipulaci s drogou včetně jejího přechovávání pro jiného, dále ustanovení § 187a trestního zákona upravující trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů spočívající v přechovávání drog pro vlastní potřebu v množství větším než malém a ustanovení § 188 trestního zákona, které zakotvuje trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů spočívající v nakládání s předmětem určeným k jejich nedovolené výrobě. Tyto trestné činy bývají zpravidla označovány jako tzv. drogové delikty v užším smyslu.

Samotné užívání drog není v České republice, v souladu se zásadou, že sebepoškozování není trestné, nijak penalizováno. O smyslu a účincích trestnosti přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů pro vlastní potřebu se vedou permanentně diskuse. Skutečnost, že pachatelé těchto trestných činů bývají jak

konzumenti a na droze závislí jedinci, tak především ti, kdo drogu neužívají, ale chtějí se jejím prostřednictvím obohatit, tuto úpravu, myslím, dostatečně odůvodňuje.

Podle statistických údajů je patrné, že počet trestných činů podle § 187 trestního zákona se neustále zvyšuje. V roce 1995 bylo spácháno 377 těchto činů a odsouzeno 138 osob, v roce 2004 bylo již spácháno 1206 těchto trestných činů a odsouzeno 1146 osob.⁵⁰ Počet odsouzených mladistvých se za stejné období zvýšil pětinasobně. Nepochybně půjde i v této oblasti o vysokou latenci. Rovněž v případě trestného činu podle § 187a trestního zákona lze sledovat od zakotvení této skutkové podstaty postupný nárůst. V roce 1999 bylo spácháno 139 těchto trestných činů s 18 odsouzenými pachateli, v roce 2004 185 trestných činů, pachatelů bylo odsouzeno 121. Podle mého názoru se dosud nenaplnil předpoklad odpůrců tohoto trestného činu o perzekuci osob zneužívajících drogy, uvedené údaje svědčí o racionálním přístupu orgánů činných v trestním řízení k aplikaci tohoto ustanovení. Trvalý nárůst výskytu je možné vysledovat i v případě trestného činu podle § 188 trestního zákona. V roce 1995 bylo spácháno 108 trestných činů s 62 odsouzenými pachateli, v roce 2004 202 trestných činů, pro které bylo odsouzeno 64 osob.

K tzv. drogovým deliktům v širším smyslu je nutné přiřadit rovněž jednání vedoucí k šíření nealkoholové toxikomanie a zvyšování poptávky po nealkoholových drogách, tzn. svádění, podporu, podněcování nebo jiné šíření zneužívání návykových látek jiných než alkohol. Toto jednání naplňuje skutkovou podstatu trestného činu šíření toxikomanie podle ustanovení § 188a trestního zákona. Pro tento trestný čin je možné postihnout i šíření zneužívání látek, jejichž přechovávání nebo nakládání s nimi není podle § 187 nebo 187a trestního zákona trestné (některé chemické přípravky, ředidla, lepidla, čisticí prostředky apod.).

Pachateli těchto trestných činů jsou nejčastěji samotní toxikomani, kteří takto předávají své zkušenosti mladším, respektive začínajícím konzumentům, ale podle druhého odstavce i ti, kdo si z takového šíření udělají výnosný obchod (např. šíření tiskem a jinými masovými médii). Stejně jako u drogových deliktů v užším smyslu má i tento trestný čin vysokou latenci, neboť zájmem poškozených není napomáhat orgánům činným v trestním řízení. V roce 1995 bylo spácháno 104 těchto trestných činů s 41 odsouzenými pachateli, v roce 2004 pak 237 trestných činů, odsouzeno bylo 45 pachatelů.

---

⁵⁰ Zdroj: justiční statistika.

Celkový vývoj trestné činnosti v oblasti drogových deliktů (jak v užším tak širším smyslu) shrnuje tabulka č. 3 (viz strana 91) a graf č. 2 (viz strana 92). Podíl žen na této kriminalitě se v poslední době pohybuje okolo 14 %. Podíl nezletilých pachatelů činí zhruba 2 %, podíl mladistvých 9 %. Z celkového počtu pachatelů drogových trestných činů je přibližně 6 % cizinců,⁵¹ rekrutují se zejména z řad Vietnamců, Slováků a občanů bývalé Jugoslávie a Sovětského svazu.⁵² Zhruba 30 % pachatelů má již za sebou kriminální minulost. V letech 1993-1994 bylo nejpočetnější věkovou skupinou pachatelů pásmo od 24-40 let, od roku 1995 průměrný věk pachatelů klesá a přesunul se do pásma 20-30 let.⁵³

Obdobně jako samotné zneužívání drog, bývají i drogové delikty nejčastěji páchaný ve skupině. Jde tedy převážně o kriminalitu kolektivního charakteru,⁵⁴ která bývá zejména v případě výroby, dovozu a distribuce nelegálních návykových látek vysoce organizována, často i mezinárodně.

Ad 2) Druhá skupina, tzv. sekundární drogová kriminalita, zahrnuje trestné činy páchané za účelem získání drogy, případně za účelem získání finančních prostředků na její obstarání. Jedná se nečastěji o majetkové delikty – krádeže (běžné i vloupáním podle § 247 odst. 1 písm. b) trestního zákona), zpronevěry (§ 248 trestního zákona), loupeže (§ 234 trestního zákona) a podvody (§ 250 trestního zákona). Před listopadem 1989 mezi těmito trestnými činy převažovala vloupání do zdravotnických zařízení a lékáren spojená s krádežemi receptů a léků, v současnosti se více projevuje snaha získat finanční prostředky na nákup drog, neboť ty jsou nyní všeobecně relativně snadno dostupné.⁵⁵ Pachateli těchto trestných činů jsou nejčastěji osoby zneužívající drogy; na rozdíl od první skupiny zde však často zůstává souvislost mezi trestnou činností a zneužíváním drog neodhalena, jelikož jak obchodníci s drogami, tak osoby drogy zneužívající nemají zájem odhalovat skutečné motivy zjištěné majetkové trestné činnosti. Z tohoto důvodu chybějí i přesné statistické údaje. Odhad podílu finančně motivované kriminality uživatelů drog na celkovém počtu vybraných trestných činů obsahuje graf č. 3 (viz strana 93).

⁵¹ Viz tabulka č. 4 na straně 91.

⁵² Statistické údaje Národní protidrogové centrály z let 2003 a 2004.

⁵³ Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995

⁵⁴ S tímto atributem drogové kriminality se naše trestní politika snaží vypořádat pomocí ustanovení § 167 trestního zákona (viz bod 5).

⁵⁵ Nožina, M.: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997

Ad 3) Do třetí, velmi početné,⁵⁶ skupiny je možné zařadit trestné činy páchané pod vlivem drog, a to nejen v době akutní intoxikace, ale též v průběhu abstinčního syndromu, tedy psychického stavu vyvolaného naopak nepřítomností návykové látky. V opojení vyvolaném aplikací návykové látky nebo v průběhu abstinčního syndromu bývají nejčastěji páchany trestné činy výtržnictví (§ 202 trestního zákona), ublížení na zdraví (§ 221, 222, 223 a 224 trestního zákona), násilí proti skupině obyvatelstva (§ 196, 197a trestního zákona), ohrožování výchovy mládeže (§ 217 trestního zákona), znásilnění a pohlavní zneužívání (§ 241 a 242 trestního zákona), ale také trestný čin šíření toxikomanie (§188a trestního zákona). Tradičně do této skupiny patří i trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 201 trestního zákona). Pokud jednání pachatele naplňuje znaky skutkové podstaty některého trestného činu a bylo spácháno v nepřítomnosti, kterou si pachatel sám, byť i z nedbalosti, způsobil, je možné toto jednání za podmínek § 201a odst. 2 trestního zákona postihnout jako trestný čin opilství (§ 201a trestního zákona).

Souvislost mezi zneužíváním drog a touto kriminalitou je vzhledem k nedostatečně rozvinutým diagnostickým a detekčním metodám velmi obtížné prokázat. Zjistit spolehlivě přítomnost metabolitů drog v biologickém materiálu je v terénních podmínkách daleko obtížnější než v případě alkoholu. Orgány policie nejsou zatím na orientační detekční zkoušky dostatečně vybaveny. Také se zde projevuje přednostní orientace policie na omezování nabídky drog, tj. na skutkové podstaty obsažené v ustanoveních § 187, 187a a 188 trestního zákona. Užití většiny nealkoholových drog je na pachateli méně zjevné než opojení vyvolané alkoholem, nespecializovaní policisté navíc nejsou dostatečně vyškoleni k rozeznávání intoxikace omamnými a psychotropními látkami. Trestná činnost páchaná pod vlivem nealkoholových drog je tudíž mimořádně vysoce latentní.

Ač je mezi pachateli trestných činů páchaných pod vlivem nealkoholových drog dost vysoký podíl osob s kriminální minulostí, který činí zhruba 40-45 %, neexistuje jednoznačný důkaz toho, že samotná intoxikace nelegální drogou by prolamovala sociální zábrany a zvyšovala sklon k páchání trestné činnosti, tzn. že by k těmto deliktům bez intoxikace vůbec nedošlo, respektive, že rozhodnutí k trestnému činu nebylo způsobeno jiným faktorem, například finanční nouzí, která doprovází téměř každého toxikomana nebo faktorem na zneužívání drog zcela nezávislým.⁵⁷

⁵⁶ Trestná činnost páchaná pod vlivem drog představuje ročně kolem 900 skutků.

⁵⁷ Zábranský T. a kol.: Racionální protidrogová politika, nakladatelství Votobia, Olomouc 1997

Ad 4) Čtvrtou skupinu tvoří všechny trestné činy, jejichž obětí se stávají osoby závislé na drogách. O souvislosti mezi tímto typem kriminality a zneužíváním drog lze hovořit spíše ve viktimologickém smyslu, neboť pachateli této trestné činnosti jsou převážně jedinci na drogách nezávislí. Zpravidla se bude jednat o delikty proti svobodě a lidské důstojnosti, ale vyloučeny nejsou ani některé násilné a majetkové trestné činy. Skutečný rozsah a nejčastější formy této trestné činnosti nejsou statisticky podchyceny a tedy ani dostatečně známy, přičemž odhadnout je lze jen obtížně, neboť oběti, vzhledem ke svému životnímu stylu a mizivé důvěře k orgánům činným v trestním řízení, oznamují tuto trestnou činnost jen výjimečně.

Ad 5) Do této skupiny náleží trestné činy v širším smyslu související se zneužíváním ilegálních návykových látek. V této souvislosti je třeba zmínit především doprovodnou finanční kriminalitu. Finanční prostředky pocházející z ilegálního obchodu s drogami nelze běžným způsobem zdanit a zlegalizovat. Z toho vyplývá nutnost tyto „špinavé“ peníze „vyprat“, tzn. zastřít jejich ilegální původ. Půjde tedy zejména o trestné činy podílnictví podle § 251 trestního zákona a legalizace výnosů z trestné činnosti *ve vztahu k věcem pocházejícím z obchodu s omamnými nebo psychotropními látkami* podle ustanovení § 252a odst. 3 písm. a) trestního zákona.⁵⁸

Trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů (především podle § 187 trestního zákona) bývají páčány vysoce organizovaným způsobem. Zpravidla proto přichází v úvahu též ustanovení § 163a trestního zákona, tzn. trestný čin účasti na zločinném spolčení, který sankcionuje samotné jednání spočívající ve spolčování se a organizaci za účelem páčání trestné činnosti. Postihuje tedy i případy mající charakter přípravného jednání ve formě zločinného spolčení se k jiné trestné činnosti.⁵⁹

⁵⁸ V úvahu přichází i trestný čin podílnictví spáchaný *ve vztahu k věcem pocházejícím z obchodu s omamnými nebo psychotropními látkami* podle § 252 odst. 3 písm. a) trestního zákona.

⁵⁹ Jednočinný souběh trestného činu podle § 163a trestního zákona s jinými trestnými činy není vyloučen. „Z důvodové zprávy vyplývá, že ustanovením § 163a bylo sledováno to, aby bylo možno postihnout i taková jednání, která nelze kvalifikovat ještě jako přípravu individuálně určitého trestného činu nebo jako přípravu zvláště závažného úmyslného trestného činu. Z toho by bylo možno dovodit, že ustanovení o trestném činu podle § 163a se podpůrně uplatní pouze tehdy, nelze-li čin konkrétní osoby kvalifikovat jako individuálně určitý trestný čin nebo jako trestním právem postižitelné vývojové stadium takového individuálně určitého trestného činu či jako účastenství na takovém trestném činu. Tento závěr však patrně neobstojí. Podle obecných zásad o souběhu je nutno čin pachatele posoudit podle všech v úvahu přicházejících ustanovení trestního zákona, pokud je toho třeba k vystižení nebezpečnosti činu pro společnost. V případech, kdy se člen zločinného spolčení již dopustil individuálně určitého trestného činu, nelze omezit trestněprávní posouzení jen na tento jediný čin. Zločinné spolčení je pro společnost závažným trvalejším nebezpečím, ohrožuje ji i množstvím dalších trestných činů, které má ve svém programu. Proto je správné mezi trestnými činy spáchanými v rámci zločinného spolčení, při jeho založení či podpoře a trestným činem účasti na zločinném spolčení (§ 163a) zásadně připustit jednočinný souběh.“ (Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část 4. přepracované vydání, Praha 2003)

Výčet trestných činů v § 167 trestního zákona, jejichž nepřekažení je kvalifikováno jako trestný čin, byl zákonem č. 112/1998 Sb. doplněn o skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Tento zákon tedy zařadil trestné činy podle § 187 a 188 mezi ty, u nichž je nepřekažení spáchání nebo dokončení takového trestného činu samo o sobě rovněž trestné. Tato úprava vychází z přesvědčení, že ke snížení výskytu nedovolené výroby drog a obchodování s nimi je nezbytně zapotřebí urychleného zásahu kohokoliv, kdo se o přípravě či páčání této trestné činnosti hodnověrným způsobem doví, a to pod trestněprávní sankcí. Rovněž sleduje zájem na snížení či odstranění nežádoucí tolerance části populace (zejména z ohrožených skupin) vůči páčání této trestné činnosti a má též za cíl přispět k narušení povětšinou skupinového charakteru páčání této trestné činnosti.⁶⁰

Účelem ustanovení § 167 trestního zákona jako celku je sankcionovat nepřekažení nejzávažnějších trestných činů, mezi něž nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů bezesporu patří.

3.3. Tzv. drogové delikty v širším smyslu

Trestní zákon obsahuje ve čtvrté hlavě zvláštní části dva trestné činy, které bývají zpravidla označovány jako tzv. drogové delikty. Jde o trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, 187a, 188 trestního zákona a dále trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona. Jde o trestné činy, u nichž je nedovolené nakládání s omamnou nebo psychotropní látkou či jedem, nedovolené jednání s takovou látkou související nebo nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky znakem skutkové podstaty. Na ustanovení o těchto trestných činech navazují skutkové podstaty přestupků na úseku zdravotnictví a ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi vymezené v ustanoveních § 29 a 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁶⁰ Kritici této úpravy upozorňují na to, že ustanovení § 167 o trestnosti nepřekažení trestného činu podle § 187 a 188 trestního zákona paradoxně komplikuje situaci orgánům činným v trestním řízení při vyšetřování trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. S ohledem na § 100 odst. 2 trestního řádu má svědek právo odmítnout výpověď, vystavil-li by sebe touto výpovědí nebezpečí trestního stíhání. V případě, kdy je nutno vyslechnout svědka, který se hodnověrným způsobem dověděl o spáchání konkrétního trestného činu podle § 187 a 188 trestního zákona a pro překažení spáchání nebo dokončení tohoto trestného činu nic neudělal, může tento z důvodů uvedených v § 102 odst. 2 trestního řádu výpověď odmítnout, a přivést tak orgány činné v trestním řízení do důkazní nouze, neboť výjimka z práva na odepření výpovědi, zavedená ustanovením § 100 odst. 3 trestního řádu, se týká pouze svědka, který má ohledně trestného činu, kterého se výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona (§ 168).

V uvedených dvou trestných činech jsou obsaženy čtyři základní skutkové podstaty drogových deliktů:

1) nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona zahrnující nedovolenou výrobu drog pro sebe i pro jiného, nedovolené nakládání s drogami a jejich přechovávání pro jiného;

2) nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a trestního zákona umožňující postihnout nedovolené přechovávání drogy pro sebe v množství větším než malém;

3) nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 trestního zákona spočívající v trestněprávním postihu výroby a nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky a

4) šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona chránící společnost před možným ohrožením vyplývajícím ze svádění, podporování, podněcování či šíření zneužívání návykových látek jiných než alkohol.

Cílem české trestní politiky je snaha postihnout veškerá jednání spočívající v neoprávněné manipulaci s omamnými a psychotropními látkami a jedy. Trestná není pouze konzumace a opatření si takové látky pro vlastní potřebu.⁶¹

Společným objektem výše zmíněných trestných činů je zájem na ochraně společnosti před možným ohrožením vyplývajícím z nekontrolovaného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, přípravky obsahujícími omamnou nebo psychotropní látku a prekursory, respektive zájem na ochraně společnosti před ohrožením vyplývajícím ze zneužívání nealkoholových návykových látek.⁶²

Trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie jsou systematicky zařazeny do hlavy čtvrté zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy obecně nebezpečné.

⁶¹ Následné přechovávání je však postihováno buď podle § 187a trestního zákona nebo podle § 30 odst. 1 písm. j) přestupkového zákona.

⁶² Šámal, P., Půry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, Praha 2004

3.3.1. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona

Podle ustanovení § 187 trestního zákona ten,

(1) *kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*

(2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu, nebo*

b) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let.*

(3) *Odnětím svobody na osm až dvanáct let bude pachatel potrestán,*

a) *získá-li činem uvedeným v odstavci 1 značný prospěch,*

b) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo*

c) *způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.*

(4) *Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán,*

a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt,*

b) *získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu, nebo*

c) *spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.*

Objektivní stránka trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona tedy předně spočívá v nedovoleném nakládání s omamnými a psychotropními látkami, přípravky tyto látky obsahujícími, jedy a prekursory a v nedovoleném přechovávání těchto látek pro jiného. Zákon na rozdíl od ustanovení § 187a trestního zákona nestanoví jaké množství jedu, omamné nebo psychotropní látky, přípravku tyto látky obsahujícího nebo prekursoru se vyžaduje k spáchání tohoto trestného činu. Z účelu tohoto ustanovení vyplývá, že se jedná o jakékoli množství takové látky. Z hlediska nebezpečnosti činu pro společnost je však vždy nutno posuzovat konkrétní okolnosti případu, zejména druh a účinnost konkrétní látky, zda a v jaké intenzitě je zjištěné množství způsobilé ovlivnit psychiku člověka nebo ohrozit jeho zdraví a život.⁶²

Toto ustanovení bylo zařazeno do trestního zákona na základě mezinárodních závazků vyplývajících z Jednotné úmluvy o omamných látkách, Úmluvy o psychotropních látkách a Úmluvy proti nedovolenému obchodu s omamnými psychotropními látkami. Naposledy bylo významně novelizováno zákonem č. 112/1998 Sb., kterým byla upřesněna základní skutková podstata, byl rozšířen výčet způsobů nakládání s těmito látkami (nabízení, zprostředkování, prodej) a rovněž výčet předmětů, se kterými je neoprávněně nakládáno (přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor). Dále byl podstatně zpřísněn trestní postih za spáchání tohoto trestného činu; okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby byly rozšířeny a rozděleny do více odstavců.

Ustanovení § 187 odst. 1 trestního zákona náleží k těm trestným činům, jejichž znakem skutkové podstaty je protiprávnost. Protiprávnost nakládání s drogou ve smyslu citovaného ustanovení je nutno dovodit z mimotrestních předpisů.⁶³ Jestliže není uděleno povolení k zacházení⁶⁴ s omamnými a psychotropními látkami, přípravky či jedy nebo prekursoru, půjde o neoprávněně (protiprávní) nakládání s nimi.

Výrobou se rozumí jakékoli zhotovení nebo vytvoření omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku, prekursoru nebo jedu neoprávněným subjektem. Jde o jakýkoli proces, kromě vypěstování (pěstování) jež umožňuje získání některé z uvedených látek, přičemž zahrnuje i čištění a přeměnu těchto látek v jiné takové látky (v praxi se jedná především o chemickou výrobu ze základních chemikálií, léčiv nebo přírodních surovin). Vypěstování rostlin, které samy o sobě nejsou omamnou nebo psychotropní látkou, ale slouží k neoprávněné výrobě takové látky, se posuzuje jako *opatření* předmětu určeného k nedovolené výrobě jedu, omamné nebo psychotropní látky a je postižitelné podle ustanovení § 188 trestního zákona. Vypěstování rostliny, která sama o sobě drogou je, se podle názoru zastávaného P. Šámalem, F. Púrym a S. Rizmanem

⁶³ Viz kapitola 1.4.2.2.

⁶⁴ Zacházením s návykovými látkami a přípravky se podle § 3 odst. 1 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách rozumí výzkum, výroba, zpracování, odběr, skladování, dodávání a používání návykových látek a přípravků, dále též koupě a prodej návykových látek a přípravků, jakož i nabývání a pozbývání dalších věcných nebo závazkových práv s nimi spojených, zprostředkování takových smluv a zastupování při jejich uzavírání. Zacházením s prekursoru se podle § 3a odst. 1 výše citovaného zákona rozumí výroba prekursorů a jejich uvádění na trh včetně činností s tím souvisejících, dále vývoz, dovoz a tranzit prekursorů uvedených v bezprostředně závazném předpise Evropských společenství z nebo do celního území Evropského společenství. Zacházením s pomocnými látkami se podle § 3a odst. 2 rozumí výroba a uvádění na trh pomocných látek uvedených v příloze č. 10 výše citovaného zákona nebo jejich směsí, s výjimkou manganistanu draselného, rovněž vývoz pomocných látek uvedených v bezprostředně závazném předpise Evropských společenství z celního území Evropských společenství, dovoz těchto látek do uvedeného celního území nebo tranzit těchto látek přes uvedené celní území.

v komentáři trestního zákona⁶⁵ považuje za *opatření* drogy ve smyslu § 187 odst. 1 trestního zákona. S tímto právním názorem nemohu souhlasit. Vzhledem k tomu, že *opatření* drogy je podle § 187 odst. 1 trestního zákona trestné jen v případě jejího opatření pro jiného, bylo by z tohoto výkladu možné dovodit, že pouhé vypěstování (pro vlastní potřebu) rostliny, která sama o sobě již je drogou, by jakožto opatření drogy pro vlastní potřebu, nebylo trestné. Tento závěr patrně neobstojí, neboť by bylo nelogické, aby zákonodárce, podle ustanovení § 188 odst. 1 trestního zákona, trestně sankcionoval opatření si předmětu určeného k výrobě omamných nebo psychotropních látek pro vlastní potřebu formou vypěstování a nesankcionoval opatření si, taktéž formou vypěstování, těchto látek samotných (podle § 187 odst. 1 trestního zákona). Vypěstování rostliny, která sama o sobě je drogou (např. marihuana) by mělo být posuzováno jako *výroba* drogy, a tudíž sankcionováno jak v případě vypěstování pro jiného, tak i v případě vypěstování pro sebe. K trestnosti pachatele postačí, aby drogu vyrobil, nemusí s ní už obchodovat ani ji jinak předávat dál. Tyto okolnosti se promítnou do stupně nebezpečnosti činu pro společnost.

Výroba (a dovoz) je trestná pro jiného i pro vlastní potřebu, neboť pachatel, který drogu vyrobí (nebo doveze), zvyšuje celkové množství drogy na našem území, čímž se dopouští daleko závažnějšího jednání než pachatel, který si ji zde například koupí. Naproti tomu opatřování drogy pro sebe trestné není, trestné je až přechovávání drogy bez povolení pro sebe v množství větším než malé (§ 187a trestního zákona) či přechovávání pro jiného (§ 187 trestního zákona).

Dovozem se rozumí přesun z území jiného státu na území České republiky.⁶⁶ *Vývozem* je fyzické přemístění z území České republiky na území jiného státu.⁶⁷ *Převozem* se rozumí přeprava z území jednoho státu přes celní území České republiky na území třetího státu.

Nabízením se rozumí jednání, kterým pachatel projevuje ochotu některou omamnou nebo psychotropní látku, přípravek takovou látku obsahující, prekursor nebo jed poskytnout jinému. Nabídka může být učiněna výslovně nebo konkludentně, k trestnosti stačí, aby byla učiněna jednou. Může směřovat k prodeji, darování, výměně, půjčení apod. jakéhokoli množství drogy. K dokonání trestného činu nemusí k předání drogy dojít, nemusí dojít ani k akceptaci nabídky.

⁶⁵ nakladatelství C.H.Beck, v Praze 2004

⁶⁶ Podle § 20 odst. 1 zákona č.167/1998 Sb., o návykových látkách je třeba ke každému jednotlivému vývozu návykových látek a přípravků povolení Ministerstva zdravotnictví (vývozní povolení).

⁶⁷ Podle § 21 odst. 1 zákona č.167/1998 Sb., o návykových látkách je třeba ke každému jednotlivému dovozu návykových látek a přípravků povolení Ministerstva zdravotnictví (dovozní povolení).

Zprostředkováním se rozumí jakékoli zajištění kontaktu mezi jednotlivými osobami zabývajícími se neoprávněným nakládáním s omamnou nebo psychotropní látkou, přípravkem takovou látku obsahujícím, prekursorem či jedem, jestliže předmětem je dodání takové látky. Ten, kdo dodání takové látky zprostředkuje, s ní tedy sám nenakládá. Nejčastěji půjde o zprostředkování mezi prodávajícím a kupujícím, ale v úvahu připadají i jiné alternativy.

Pojem *prodá* vyjadřuje situaci, kdy prodávající omamnou nebo psychotropní látku, přípravek takovou látku obsahující, prekursor nebo jed odevzdá kupujícímu za dohodnutou peněžní protihodnotu. Nemusí jít vždy o prodej konečnému spotřebiteli, může jít i o prodej mezi výrobcem a distributorem, který drogu dále prodává.

Nabízení, zprostředkování a prodej musí vždy směřovat vůči jiné osobě, od osoby pachatele odlišné a musí jít o činnost neoprávněnou.

Pod pojem *neoprávněně jinak jinému opatří* se rozumí nedovolené obstarání omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího, prekursoru nebo jedu jinému jiným způsobem než výslovně uvedeným v § 187 odst. 1 trestního zákona, tedy například darováním, výměnou apod. V úvahu připadá i obstarání, které zároveň naplňuje skutkovou podstatu jiného trestného činu, např. zpronevěry nebo krádeže.

Přechováváním je jakýkoli způsob držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího, prekursoru nebo jedu. Pachatel nemusí mít tuto látku u sebe, ale postačí, že ji má ve své moci (dispozici), ač je fyzicky dislokována jinde.⁶² Přechovávání musí být vykonáváno pro jiného, za splnění této podmínky postačí k trestnosti jakékoli množství přechovávané látky. Zákon v případě tohoto trestného činu (na rozdíl od ustanovení § 187a trestního zákona postihující i přechovávání pro vlastní potřebu) nestanoví množství látky, které je relevantní pro trestní postih. Z hlediska nebezpečnosti činu pro společnost bude třeba zvažovat, zda množství látky je schopné v daném případě ohrozit zdraví či život člověka.

Délku doby držení k tomu, aby se již jednalo o přechovávání, zákon přímo nestanoví, ovšem za přechovávání lze považovat alespoň několik hodin trvajících držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího takovou látku, prekursoru či jedu, aby se zde mohla projevit dispoziční moc držitele (NS 24/2003-T 537).⁶⁸

⁶⁸ Chvilkové neoprávněné držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího takovou látku, prekursoru či jedu spočívající ve spolupráci obviněného s distributorem například při balení těchto látek není přechováváním těchto látek pro jiného ve smyslu § 187 odst. 1 trestního zákona, ale může být pomoci k tomuto trestnému činu podle § 10 odst. 1 písm. c) trestního zákona (NS 24/2003-T 537).

Okolnost spočívající v délce přechovávání těchto látek je možno rovněž zhodnotit též z hlediska materiálního znaku trestného činu.

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, a proto je dokonán již neoprávněným vyrobením, dovezením, provezením, nabízením, zprostředkováním, prodáním nebo jiným opatřením jinému nebo přechováváním pro jiného, bez nutnosti vzniku dalších následků.

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je skutečnost, že pachatel spáchal tento čin jako člen organizované skupiny, ve větším rozsahu⁶⁹ nebo vůči osobě mladší než osmnáct let.⁷⁰ Ještě přísněji se trestá pokud pachatel získal takovým činem značný prospěch,⁷¹ spáchal-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let⁷⁰ nebo způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví.⁷² Nepřísněji je postihován pachatel, který způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, získal-li takovým činem prospěch velkého rozsahu⁷³ nebo spáchal-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Souběh trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona a šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona je vyloučen, neboť trestný čin šíření toxikomanie je v poměru subsidiarity k trestnému činu podle § 187 trestního zákona. Z tohoto důvodu se skutek, který by vykazoval znaky obou uvedených trestných činů, posoudí jen jako trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona (TR NS 4/2004-T 681).

⁶⁹ Trestný čin podle § 187 odst. 1 trestního zákona je spáchán ve větším rozsahu, je-li stupeň nebezpečnosti činu pro společnost značně vysoký, zejména tehdy, je-li neoprávněně nakládáno s látkami vyjmenovanými v § 187 odst. 1 trestního zákona v množství, které je způsobilé k použití pro více lidí. Kromě množství je nutné hodnotit i druh a kvalitu látky, způsob provedení činu apod. Z hlediska zavinění ve vztahu k této okolnosti postačí nedbalost (§ 6 písm. b) trestního zákona).

⁷⁰ Osobou mladší osmnácti (patnácti) let je osoba jen do dne předcházejícího jejím osmnáctým (patnáctým) narozeninám, neboť v den svých osmnáctých (patnáctých) narozenin již není „osobou mladší než osmnáct (patnáct) let“ (viz § 89 odst. 15 trestního zákona). Může jít i o osobu zletilou, jestliže před dovršením osmnácti let nabyla zletilosti uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník). Okolnost, že trestný čin byl spáchán vůči osobě mladší osmnácti (patnácti) let, je jinou skutečností ve smyslu § 6 písm. b) trestního zákona, proto není třeba, aby pachatel znal věk takové osoby, ale postačí, že se zřetelem na okolnosti (fyzická vyspělost, vystupování apod.) a svoje osobní poměry o uvedené okolnosti vědět měl a mohl. Z hlediska zavinění ve vztahu k této okolnosti postačí tedy nevědomá nedbalost.

⁷¹ Značným prospěchem je prospěch ve výši 500 000-4 999 999 Kč (§ 89 odst. 11 trestního zákona). Z hlediska zavinění ve vztahu k této okolnosti postačí nedbalost (§ 6 písm. a) trestního zákona).

⁷² Viz § 89 odst. 7 trestního zákona. Tento těžší následek může být z hlediska zavinění způsoben i z nedbalosti (§ 6 písm. a) trestního zákona).

⁷³ Prospěchem velkého rozsahu je prospěch ve výši nejméně 5 000 000 Kč (§ 89 odst. 11 trestního zákona). Z hlediska zavinění ve vztahu k této okolnosti postačí nedbalost (§ 6 písm. a) trestního zákona).

Osoba odsouzená pro trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 4 trestního zákona může být podle § 62 odst. 1 trestního zákona podmíněně propuštěna až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

Korespondujícími přestupky jsou přestupek na úseku zdravotnictví podle § 29 odst. 1 písm. e) a přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

3.3.2. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a trestního zákona

Podle ustanovení § 187a trestního zákona ten,

(1) kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém. Ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona je skutková podstata tohoto trestného činu užší, neboť se nevztahuje na přechovávání přípravků obsahujících omamnou nebo psychotropní látku a prekursorů.

Toto ustanovení bylo zařazeno do trestního zákona novelou provedenou zákonem č. 112/1998 Sb. za účelem promítnutí mezinárodních závazků, vyplývajících z Jednotné úmluvy o omamných látkách a Úmluvy o psychotropních látkách do právního řádu České republiky. Jde o snahu trestně postihnout držení omamných a psychotropních látek a jedů v množství větším než malém i pro vlastní potřebu. Byť to není v ustanovení § 187a odst. 1 trestního zákona uvedeno výslovně, systematicky to vyplývá ze srovnání se zněním § 187 odst. 1 trestního zákona, který postihuje přechovávání těchto látek pro jiného.

Podle čl. 36 odst. 1 Jednotné úmluvy o omamných látkách se signatáři zavazují k trestnímu postihu tam uvedených forem neoprávněného nakládání s drogami včetně

jejich držby. Bylo tedy nutné upustit od dosavadní beztrestnosti přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů pro vlastní potřebu.

Podle důvodové zprávy k zákonu 112/1998 Sb. navíc „*vzrůstající faktická spotřeba drog a s ní spojený vzrůst drogové kriminality včetně nelegálního obchodu s drogami je mimo jiné významně ovlivněna častou důkazní nouzí způsobenou tím, že současná právní úprava nepostihuje samotné nepovolené držení drog, ale naopak vyžaduje, aby orgány činné v trestním řízení prokazovaly úmysl nedovoleně s drogami obchodovat. Počet objasněných trestných činů se tak díky bezzubé právní úpravě stává nepatrným zlomkem skutečně existující trestné činnosti v této oblasti...dosavadní beztrestnost (přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů) eliminuje v řadě případů možnost postihu dealerů a distributorů drog.*“

Kriminalizace přechovávání drogy pro vlastní potřebu nebyla odbornou veřejností přijata jednoznačně. Podle jedněch je toto ustanovení problematické, neboť dopadá především na ty, kteří jsou pouhými konzumenty drog, včetně těch, kteří jsou na droze natolik závislí, že je na ně nutno pohlížet jako na nemocné.⁷⁴ Mnozí kritikové této úpravy jsou toho názoru, že není dobré dělat z obětí viníky a že toto ustanovení se snaží řešit mezery ve vynucování existujícího zákona postihujícího výrobu a distribuci drog pomocí zákonné okliky. Postihování přechovávání drog je navíc chápáno konzumenty jako postih vlastního užívání drog. Podle zastánců trestnosti neoprávněné držby omamných a psychotropních látek a jedů v množství větším než malém pro vlastní potřebu jde při tomto přechovávání drog o svévolné ohrožení okolí a společnosti a důvody pro trestní postih takové osoby jsou velmi silné.⁷⁵

Nelze očekávat že ustanovení § 187a trestního zákona bude řešením drogové problematiky v tom smyslu, že by pomohlo úspěšně se vypořádat s problémy osob na drogách závislých. Jedná se o opatření z kategorie represivních, které poměrně účinně přispívá k omezování nabídky a snižování poptávky po drogách. Znatelně vyčistilo ulice od dealerů a distributorů drog, kteří ve skutečnosti pouličním prodejem drog významně ohrožují okolí a společnost. Rovněž ulehčuje práci policii, která se nedostává do důkazní nouze spočívající v nemožnosti prokázat, že se v konkrétním případě jedná o přechovávání omamné nebo psychotropní látky pro jiného, respektive vyvrátit tvrzení pachatele, že drogu drží pro vlastní potřebu. O citlivé aplikaci ustanovení § 187a trestního zákona zaměřené spíše na distributory než na konzumenty svědčí i soudní

⁷⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, v Praze 2004

⁷⁵ Císařová, D., Sovová, O.: Trestní právo a zdravotnictví, nakladatelství Orac, Praha 2000

statistiky počtu trestných činů spáchaných podle tohoto ustanovení a pachatelů za ně odsouzených (viz kapitola 3.2.). K zamezení zneužívání ustanovení § 187 a trestního zákona k perzekuci osob na drogách závislých je nezbytné citlivě interpretovat znak *množství větší než malé* stanovující množství drogy, jejíž přechovávání je zákonem vyžadováno k naplnění skutkové podstaty.

Vzhledem k vágnosti ustanovení § 187a trestního zákona je nutno přiznat určitou oprávněnost jeho kritiky, zejména ve vztahu k vymezení oné hranice *malého množství*, a to zejména s ohledem na princip právní jistoty a určitosti práva. Především v oblasti trestního práva se jeví požadavek respektování těchto principů nejnaléhavěji, neboť sankce, kterými může být osoba v případě konfliktu jejího jednání se zákonem postižena, jsou velmi závažné. Řešením, které zákonodárce zvolil, rezignoval na snahu přesně vymezit podmínky trestní odpovědnosti v zákoně. Na druhou stranu, stanovení hranice trestnosti přechovávání omamných nebo psychotropních látek a jedů pro vlastní potřebu je velice obtížné vzhledem k rozdílné účinnosti jednotlivých druhů drog, vzhledem k jejich rozdílné kvalitě, ale také vzhledem k různým potřebám a zvykům jednotlivých toxikomanů. Dalším problémem je i skutečnost, že drogoví dealeri u sebe zpravidla mají pouze malé dávky drog, což znamená, že jim je nutno prokazovat distribuci.

Judikatura se prostřednictvím trestního kolegia Nejvyššího soudu k této otázce vyjádřila rozhodnutím č. 46/2000 Sb. rozh. tr. Rozhodnutí obsahuje tyto klíčové právní věty: *Za množství větší než malé ve smyslu § 187a odst. 1 trestního zákona je nutno považovat takové množství přechovávané omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, které vícenásobně - podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek - převyšuje běžnou dávku průměrného konzumenta (v případě pervitinu desetinásobně).⁷⁶ Při posuzování otázky, zda je naplněn tento zákonný znak, nelze činit rozdíl mezi prvokonzumentem a uživatelem těchto látek v pokročilém stadiu závislosti. Pro naplnění znaku přechovávání ve smyslu tohoto ustanovení postačí po formální stránce jakýkoli způsob držení omamné nebo psychotropní látky či jedu bez povolení pro sebe. Musí však jít o držení takové látky v množství převyšujícím dávku*

⁷⁶ Půjde o takové množství drogy, které je schopné výrazně ohrozit zdraví nebo život člověka. V úvahu je nutno brát prokazatelné, okamžité, krátkodobé škodlivé působení drogy, nikoli její dlouhodobý zhoubný vliv. Rozhodná není hmotnost přechovávané látky, nýbrž množství drogy (účinné látky) v látce obsažené. Zákonný znak *množství větší než malé* by mohl být naplněn i v případě přechovávání drog různých druhů, které by v jednotlivém případě nedosahovaly trestně relevantního množství. V tomto případě by se měl k otázce výrazného ohrožení zdraví nebo života vyjádřit znalec (Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon-komentář*, nakladatelství C.H.Beck, v Praze 2004).

potřebnou pro držitele (podle stupně závislosti), neboť držení jen jedné dávky konzumentem drog před jejím použitím není přechováním ve smyslu ustanovení § 187a odst. 1 trestního zákona, ale jen tzv. spotřební držbou, byť by šlo o množství jinak splňující znak množství větší než malé.⁷⁷

Toto rozhodnutí v souladu se záměrem zákonodárce vychází z toho, že účelem ustanovení § 187a trestního zákona je zabránit šíření drog, nikoli postihovat držení jedné dávky drogy jejím konzumentem. V takovém případě by fakticky šlo trestní postih konzumace drog a nikoli jen o postih jejich přechovávání, jak vyžaduje skutková podstata tohoto trestného činu. Rozhodnutí tak kombinuje objektivní přístup při vymezení pojmu *množství větší než malé* (kdy nelze činit rozdílu mezi prvokonzumentem a osobou v pokročilém stadiu závislosti na těchto látkách) s individuálním přístupem k uživateli omamné nebo psychotropní látky stanovením tzv. spotřební držby drogy, jejíž rozsah je proměnný a odvíjí se od míry závislosti konzumenta na droze, resp. od míry jeho tolerance na danou omamnou či psychotropní látku.

Soudy by měly při rozhodování v případech těchto trestných činů bedlivě uvážit možnosti zvláštního přístupu k pachatelům závislým na drogách, které trestní zákon umožňuje. Jedná se o instituty podmíněného upuštění od potrestání (§ 26), podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 60a) a možnost nepokládat recidivu za přitěžující okolnost, s přihlédnutím k tomu, že jde o pachatele, který se znovu dopustil trestného činu podle § 187a odst. 1 trestního zákona, protože se oddává zneužívání omamných a psychotropních látek a jedů (§ 34 písm. l)). U osob závislých na těchto látkách by také mělo být co nejvíce využíváno ochranné léčeni (§ 72 odst. 2 písm. b)).⁷⁸

⁷⁷ Stanovením orientačních hodnot množství většího než malé omamných a psychotropních látek se nejprve zabýval závazný pokyn policejního prezidenta č. 39/1998, kterým se upravuje postup příslušníků Policie České republiky při odhalování protiprávních jednání souvisejících s toxikomaníí, který v příloze obsahuje tabulku s maximálními hodnotami (např. heroin - 0,3 g, kokain - 0,5 g, pervitin - 0,5 g, LSD - 0,0005 g, MDMA - 1,0 g, THC (marihuana, hašiš) - 0,3 g). Nejvyšší státní zástupce vydal k této problematice pokyn obecné povahy č. 6/2000 Sbírkou pokynů obecné povahy NSZ, jímž se upravují podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a trestního zákona, který také obsahuje tabulku orientačních hodnot, první hodnota určuje *množství větší než malé*, druhá hodnota *větší rozsah* (heroin - 0,15 g, 1,5 g, kokain - 0,25 g, 5 g, pervitin - 0,5 g, 10 g, LSD - 0,0005 g, 0,006 g, MDMA - 1 g, 24 g, THC (marihuana, hašiš) - 0,3 g, 7,5 g). Tato množství jsou jen orientační, a proto nejsou pro soudy závazná. Přesto však velmi výrazně ovlivňují praxi, neboť orgány činné v přípravném řízení z nich zpravidla vycházejí.

⁷⁸ Skladbu trestů uložených za drogové trestné činy v České republice za rok 2004 ukazuje graf č. 4 (viz strana 93).

Znaky skutkové podstaty *přechovávání a bez povolení* (tedy *neoprávněně*) je třeba vykládat stejně jako v případě trestného činu podle § 187 trestního zákona (viz kapitola 3.3.1).

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, a proto je dokonán již samotným přechováváním omamné nebo psychotropní látky či jedu v množství větším než malém, pokud se tak děje bez povolení.

Větší rozsah je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. Zákon nespécifikuje obsah tohoto pojmu. Kritéria posuzování většího rozsahu nemohou být ta, která se používají u majetkových a jiných trestných činů při vymezení škody jimi způsobené, neboť zde nejde o finanční vyjádření množství přechovávané látky. Kritériem většího rozsahu, samozřejmě kromě množství této látky, je například druh zneužívané drogy (tzn. měkké, tvrdé, zvláště nebezpečné), závislost konzumenta a s tím související míra jeho tolerance na danou látku, čistota drogy, délka jejího přechovávání apod.⁷⁴ Z hlediska zavinění postačí ve vztahu k této okolnosti nedbalost (§ 6 písm. b) trestního zákona).

Jednočinný souběh trestných činů podle § 187 a 187a trestního zákona je vyloučen. Ustanovení 187a trestního zákona je ve vztahu k ustanovení § 187 subsidiární privilegovanou skutkovou podstatou.

Korespondujícím přestupkem je přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. j) přestupkového zákona.⁷⁹

3.3.3. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 trestního zákona

Podle ustanovení § 188 trestního zákona ten,

(1) kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu,

---

⁷⁹ Kvalifikačním rozhraním mezi trestným činem a přestupkem je v tomto případě pouze množství drogy neoprávněně přechovávané.

b) spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo

c) získá-li takovým činem značný prospěch.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího nebo jedu. Jde o jednání svým způsobem přípravné, které je vzhledem k nebezpečnosti zneužívání těchto látek povýšeno na dokonání trestný čin. To znamená, že tento delikt je dokonán již zhotovením, pořízením nebo přechováváním předmětu určeného k nedovolené výrobě drogy, i kdyby nebyl za tímto účelem použit. Nestačí však vyrobit, opatřit nebo přechovávat předmět *způsobilý* k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku tuto látku obsahujícího nebo jedu, jako v případě právní úpravy platné do novelizace trestního zákona provedené zákonem č. 175/1990 Sb., nýbrž musí jít o předmět k takové výrobě *určený*. Při výrobě, opatřování či přechovávání musí být tedy přítomen úmysl použít tento předmět k výrobě ve smyslu § 188 trestního zákona.

Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 128/1998 Sb. byla tato skutková podstata rozšířena i na vyrobení, opatření nebo přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a byl podstatně zpřísněn postih za tento trestný čin.

Pojmy *vyrobí, opatří a přechovává* je třeba vykládat stejně jako v případě trestného činu podle § 187 trestního zákona (viz kapitola 3.3.1).

Předměty určené k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího nebo jedu jsou nejen přístroje, jiná zařízení a jejich součásti, ale i suroviny, které jsou způsobilé a zároveň určené k takové výrobě. Nemusí však jít o předměty výlučně určené k výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího nebo jedu.⁷⁴

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již vyrobením, opatřením nebo přechováváním předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího nebo jedu.

Pojem *ve větším rozsahu, osoba mladší osmnácti let⁷⁰ a značný prospěch* je třeba vykládat obdobně či stejně jako v případě trestného činu podle § 187 trestního zákona (viz kapitola 3.3.1).⁸⁰

Trestný čin podle ustanovení § 188 trestního zákona spočívající ve vyrobení, opatření či přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku takovou látku obsahujícího nebo jedu je ve vztahu k trestnému činu podle ustanovení § 187 trestního zákona subsidiární. Pokud pachatel vyrobí, opatří nebo přechovává takový předmět v úmyslu uvedené látky vyrábět ve smyslu ustanovení § 187 odst. 2, 3 a 4 trestního zákona, má přednost aplikace primárního ustanovení o přípravě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 7 odst. 1, § 187 odst. 2, 3 a 4 trestního zákona. Jelikož příprava k trestnému činu je úmyslné jednání a je trestná jen u zvlášť závažných trestných činů vymezených v ustanovení § 41 odst. 2 trestního zákona,⁸¹ musí se tento úmysl vztahovat i k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby (R 19/2000-I). Pokud by tomu tak nebylo, nejednalo by se o přípravu k trestnému činu podle § 187 odst. 2, 3 a 4 trestního zákona, nýbrž pachatel by svým jednáním naplnil skutkovou podstatu trestného činu podle § 188 odst. 2 trestního zákona, jelikož k zavinění ve vztahu k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby zde uvedeným postačí v souladu s § 6 trestního zákona nedbalost.

3.3.4. Trestný čin šíření toxikomanie

Podle ustanovení § 188a trestního zákona ten,

(1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

⁸⁰ Pojem *větší rozsah* ve smyslu § 188 odst. 2 písm. a) má poněkud jiný obsah než stejnojmenné pojmy obsažené v ustanoveních § 187 odst. 2 písm. a) a § 187a odst. 2 trestního zákona. V případě trestného činu podle § 188 odst. 2 trestního zákona se posuzuje větší rozsah jednání, které spočívá v nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku tuto látku obsahujícího nebo jedu, nikoli větší rozsah nakládání s touto látkou. Proto nepůjde o stanovení žádného konkrétního množství drogy, které by naplňovalo kvantitativní kritérium většího rozsahu. Půjde například o výrobu, opatřování nebo přechovávání předmětů určených k nedovolené výrobě drogy ve velkém množství, tak aby mohla sloužit pro více lidí nebo půjde o soustavnou výrobu uvedených předmětů.

⁸¹ Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 splňuje požadavky kladené na zvlášť závažný trestný čin vymezené v § 41 odst. 2 trestního zákona až ve vyšších odstavcích (odst. 2, 3 a 4).

(2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,*

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo

b) spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří.

Při *svádění* a *podporování* jde v podstatě o jednání podobné návodu a pomoci ve smyslu § 10 odst. 1 písm. b), c) trestního zákona. Vzhledem k tomu, že osoba, která sama požívá návykové látky, se nedopouští trestného činu, nemůže jít, s ohledem na akcesoritu návodu a pomoci, o formu účastenství, ve smyslu citovaného ustanovení, ale jedná se o přímé pachatelství trestného činu podle § 188a trestního zákona. Formy *svádění* a *podporování* zákon přesně nevymezuje, a proto mohou být jakékoli. Může jít o přemlouvání, poučení, předvedení způsobu zneužívání či o jakoukoli jinou formu vyvolání rozhodnutí o zneužívání návykové látky odlišné od alkoholu. Může směřovat jak vůči osobě návykové látky neužívající, tak i vůči osobě na nich závislé. Podporování přichází v úvahu jak ve formě fyzické, tak i ve formě psychické. Fyzickým podporováním může být například přivedení takové osoby do komunity, kde je zneužívání návykových látek jiných než alkohol běžné, opatření předmětů potřebných k aplikaci takové návykové látky, opatření bytu či jiného prostoru pro narkomana, kde může nerušeně návykovou látku zneužívat, pokud je vedeno úmyslem podporovat v něm takové zneužívání apod.⁷⁴ *Svádění* a *podporování*, na rozdíl od *podněcování* a *šíření*, zpravidla směřuje vůči individuálně určené osobě.

Podněcováním ve smyslu ustanovení § 188a trestního zákona je třeba rozumět písemný nebo ústní projev, kterým pachatel zamýšlí u jiných osob vzbudit rozhodnutí nebo náladu vedoucí ke zneužívání návykových látek jiných než alkohol.

Šířením návykové látky jiné než alkohol je jakékoli další jednání směřující k rozšíření zneužívání návykových látek jiných než alkohol. Může být provedeno i formou schvalování spáchání některého z drogových deliktů. Podobně jako *podněcování*, rovněž *šíření* směřuje vůči blíže nekonkretizovaným osobám a může být spácháno i prostřednictvím tisku nebo jiného hromadného sdělovacího (informačního) prostředku.

Pro pojem *návykové látky* je klíčové ustanovení § 89 odst. 10 trestního zákona, které návykové látky vymezuje a ve kterém jsou tyto látky demonstrativně uvedené, jde

o alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Pojem *návykové látky* je širší než pojem *omamné látky, psychotropní látky a jedy*. Není proto vyloučen trestní postih šíření toxikomanie ve vztahu k takovým látkám, jejichž nedovolená výroba, nakládání s nimi nebo jejich přechovávání není možné postihnout podle ustanovení § 187 a 187a trestního zákona. Jde zejména o těkavá organické rozpouštědla, např. barvy, ředidla, čisticí prostředky apod.⁸²

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již sváděním, podporováním, podněcováním nebo šířením zneužívání návykových látek jiných než alkohol. Nevyžaduje se, aby osoba či osoby, kterým je projev či jiné jednání pachatele určeno, jím byly skutečně ovlivněny, nebo dokonce, aby na základě pachatelova výše zmíněného jednání návykovou látku odlišnou od alkoholu zneužili, resp. začali zneužívat (R 17/1999).

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je, že pachatel spáchal trestný čin šíření toxikomanie vůči osobě mladší než osmnáct let⁷⁰, spáchal-li takový čin tiskem⁸³, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem⁸⁴.

Z hlediska zavinění ve vztahu k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedené v § 188a odst. 2 písm. a) trestního zákona postačí nedbalost, a to i nevědomá (§ 6 písm. b) trestního zákona). Z hlediska zavinění ve vztahu k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedené v § 188a odst. 2 písm. b) trestního zákona se z povahy věci vyžaduje alespoň eventuální úmysl.

Jednočinný souběh trestných činů šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona a nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona je vyloučen, neboť trestný čin šíření toxikomanie je v poměru subsidiarity k trestnému činu podle § 187 trestního zákona. Proto se skutek, který by

⁸² Ve vztahu k alkoholu platí ustanovení o trestných činech nedovolené výroby lihu podle § 194a trestního zákona a podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 trestního zákona (viz kapitola 2.2.1. a 2.2.2.), resp. § 217 trestního zákona o trestném činu ohrožování výchovy mládeže.

⁸³ Podstatnou náležitostí tiskoviny v smyslu ustanovení § 188a odst. 2 písm. b) trestního zákona je její vyhotovení tiskařským strojem, fotokopírkou nebo obdobným zařízením, které umožňuje automatickou hromadnou reprodukci tiskoviny, a tím její následné efektivní šíření ve velkém množství; proto tiskovinou ve smyslu tohoto ustanovení není například přepis na psacím stroji (Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, v Praze 2004).

⁸⁴ *Jiným obdobně účinným způsobem* je např. záznam na obrazovém, zvukovém nebo datovém nosiči jestliže je zpřístupněn většímu počtu lidí. Dále sem lze zařadit místní a závodní rozhlas, vysílací stanici apod.

vykazoval znaky obou trestných činů, posoudí jen jako trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona (TR NS 4/2004-T 681).

Jednočinný souběh trestného činu šíření toxikomanie s trestným činem ohrožování výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona není vyloučen.

4. Trestné činy, u nichž je za zákonem stanovených okolností aplikace návykové látky znakem skutkové podstaty

Tato kapitola pojednává o trestných činech, u nichž je za zákonem stanovených okolností aplikace návykové látky znakem skutkové podstaty. Jde o tři trestné činy: trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona, trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona a trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 a 281 trestního zákona. Pojednání o těchto deliktech je vyčleněno do samostatné kapitoly, neboť nespádají výlučně ani do jedné z předchozích kapitol zabývajících se alkoholovou a nealkoholovou toxikomanií, jelikož znakem jejich skutkové podstaty je aplikace návykové látky v plné šíři tohoto pojmu, tedy jak alkoholu, tak i drog nealkoholových.

4.1. Trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky

Trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky je systematicky zařazen do hlavy páté zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Pod názvem opilství byl přítomen již v původním znění trestního zákona (s účinností od 1. ledna 1962). Zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se novelizoval trestní zákon, byl tento trestný čin přejmenován na *ohrožení pod vlivem návykové látky*, výrazně změněna byla rovněž jeho skutková podstata.⁸⁵ Podle ustanovení § 201 trestního zákona ten,

kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku,

a) ačkoliv byl za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn,

b) ačkoliv byl za obdobný čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních

⁸⁵ Trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky byl v letošním roce novelizován zákonem č. 411/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů. Novela nabude účinnosti 1. července 2006. K naplnění skutkové podstaty podle § 201 odst. 1 v novelizovaném znění trestního zákona nebude (obdobně jako před účinností zákona č. 175/1990 Sb.) nutné splnit alternativně jednu z podmínek vypočtených v písm. a) až d) v současném znění. Tyto podmínky, uvedené v odst. 2 novelizovaného znění § 201, se v pozměněné podobě stávají okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby umožňujícími uložit pachateli trest odnětí svobody v délce trvání až tří let.

dvou letech postižen,

c) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo

d) způsobí-li takovým činem, byť i z nedbalosti, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,

bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně života, zdraví a majetku lidí před ohrožením plynoucím z výkonu určitých činností pod vlivem návykové látky.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel vykonává za podmínek stanovených v písm. a), b), c) a d) určité zaměstnání nebo činnost ve stavu vylučující způsobilost, který si přivodil aplikací návykové látky. Ze zákonných znaků, zejména z díkce *by mohl ohrozit* vyplývá, že trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky je spáchán již provedením zakázaného jednání, které má obecně nebezpečnou povahu, ke škodlivému následku vůbec dojít nemusí. Od obecného nebezpečí ve smyslu ustanovení § 179 a 180 trestního zákona se však vedle rozsahu ohrožení liší též tím, že nebezpečí chráněným zájmům nemusí konkrétně a bezprostředně hrozit, stačí jen nebezpečí vzdálené, dané tím, že pachatel vykonával určitou činnost.

Stav vylučující způsobilost je třeba v každém jednotlivém případě zjišťovat a dokazovat, na jeho kvalifikaci bude mít, vedle míry ovlivnění návykovou látkou, vliv i zaměstnání nebo činnost, kterou pachatel pod vlivem této látky vykonával. K naplnění znaků tohoto trestného činu není vyžadován stav silného opojení či nepřičetnosti způsobený návykovou látkou, postačí takové ovlivnění fyzických či psychických schopností, které vylučuje způsobilost k výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti ve smyslu tohoto ustanovení. Podle poznatků lékařské vědy není například žádný řidič motorového vozidla schopen bezpečně řídit dosáhne-li hladina alkoholu v jeho krvi alespoň 1 promile. K naplnění znaku *stav vylučující způsobilost* může být v jednotlivých případech hladina alkoholu i nižší. V případě zjištění menšího množství alkoholu v krvi řidiče je třeba vždy prokázat, že jeho schopnost řídit motorové vozidlo byla skutečně snížena v rozsahu, který předpokládá ustanovení § 201 trestního zákona. Důkazem o míře ovlivnění obviněného alkoholem a snížení jeho způsobilosti k řízení vozidla mohou být například svědecké výpovědi o chování obviněného, o způsobu jeho

jízdy apod. U jiných návykových látek než alkoholu je třeba zjišťovat konkrétní stav ovlivnění takovou látkou a srovnat ho s ustáleným posuzováním *stavu vylučujícím způsobilost*, který byl způsobem alkoholem, zpravidla za pomoci znalce.⁸⁶

Zaměstnáním nebo jinou činností se zde rozumí takové zaměstnání nebo činnost, jejíž bezpečný výkon vyžaduje soustředěnou pozornost a schopnost správně vnímat a pohotově reagovat na vzniklou situaci, přičemž i menší oslabení těchto schopností vlivem návykové látky vyvolává možnost ohrožení zájmů chráněných ustanovením § 201 trestního zákona určitého rozsahu a intenzity. Jako typickou činnost v tomto smyslu uvádí důvodová zpráva k § 201 trestního zákona řízení motorového vozidla, které vyžaduje správnost a včasnost smyslových vjemů a pohotové reakce na situaci vznikající v dopravním provozu.⁸⁷ Dalšími zaměstnáními nebo činnostmi jsou například výkon lékařské péče lékařem (R 31/1979), výkon funkce průvodčího vlaku (R 40/1982) nebo posunovače na dráze (B 3/1985-43). Nastoupí-li někdo v podnapilém stavu do zaměstnání, které je zaměstnáním ve smyslu § 201 trestního zákona a ještě nezačal toto zaměstnání vykonávat nebo se pokouší v podnapilém stavu začít s výkonem činnosti ve smyslu § 201 trestního zákona, např. startuje vozidlo s úmyslem uskutečnit jízdu, je třeba jeho jednání posoudit jako pokus trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 8 odst. 1, § 201 trestního zákona (R 40/1982, R 12/1985). Pomocí ve smyslu § 10 odst. 1 písm. c) k trestnému činu ohrožení pod vlivem návykové látky je například roztlačování motocyklu nebo automobilu, jehož řidič je pod vlivem alkoholu (R 20/1987), podání alkoholického nápoje osobě, která bude řídit motorové vozidlo, předání řízení osobě, která požila alkoholické nápoje nebo jen vytyčení trasy jízdy spolujezdcem (v tomto případě jde o psychickou pomoc ve formě utvrzování pachatele v úmyslu spáchat trestný čin). Samotná společná jízda s takovým pachatelem trestná není (R 4/1992). Současné znění § 201 trestního zákona předpokládá alternativně ještě další podmínky pro trestnost pachatele, o kterých by musel pomocník rovněž vědět, pokud zákon u nich vyžaduje úmyslné zavinění (§ 201 písm. a), b), c) trestního zákona, u písm. d) stačí nedbalost).

⁸⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, Praha 2004

⁸⁷ Za zaměstnání nebo jinou činnost ve smyslu § 201 trestního zákona není však považována jízda na kole (R I/1966) nebo jízda tandemisty na motocyklu (R I/1966, R 59/1965).

Ohrožení nemusí být bezprostřední a konkrétní, nastává i v případě, že výkon zaměstnání nebo jiné činnosti byl zatím bez závad. Při řízení motorového vozidla nastává ohrožení již při zahájení jízdy, obdobně je tomu v případě jiných činností.⁸⁸

V § 201 písm. a) až d) jsou stanoveny podmínky, které musí být k naplnění skutkové podstaty trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky alternativně splněny. Pojmem *byl za takový čin odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn* se rozumí recidiva pachatele, pokud se na něj nehledí, jako by odsouzen nebyl. *Odsouzením* se myslí jen odsouzení pravomocné. Není nutné, aby došlo k výkonu trestu, byť i jen z části. *Propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody* se rozumí propuštění po odpykání trestu, propuštění při podmíněném propuštění, při udělení amnestie nebo milosti prezidentem republiky a při upuštění od výkonu trestu odnětí svobody. Další podmínka spočívá v tom, že k tomuto propuštění došlo v posledních dvou letech před spácháním nového trestného činu podle § 201 trestního zákona. Rozhodující je okamžik právní moci rozhodnutí o odsouzení, respektive o propuštění. *Takovým činem* je jak trestný čin podle § 201 trestního zákona, tak i jiný trestný čin, jehož podstatou je skutek, který má znaky uvedené v § 201 alinea 1, a jestliže právní posouzení podle § 201 trestního zákona bylo vzhledem k zásadám o jednočinném souběhu vypuštěno.⁸⁶

Postižením je každé uložení sankce, a to i pokuty za přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. g), h), ch) přestupkového zákona. Musí k němu dojít v posledních dvou letech před spácháním trestného činu podle § 201 trestního zákona, rozhodující je právní moc rozhodnutí o přestupku.

Vliv návykové látky je zvlášť nebezpečný nejen při řízení hromadného dopravního prostředku, ale rovněž v jiných případech, např. při práci výpravčího strojvedoucího, dopravního policisty apod.

Větší škodou na cizím majetku se v souladu s ustanovením § 89 odst. 11 trestního zákona rozumí škoda nejméně ve výši 50 000 Kč.

Jiným závažným následkem je například způsobení těžké újmy na zdraví (§ 89 odst. 7 trestního zákona), smrti apod.

Pachatelem tohoto trestného činu může být každá trestně odpovědná osoba.

⁸⁸ Jede-li řidič motorového vozidla v podnapilém stavu vozidlem jen proto, aby zajistil lékařskou pomoc, přichází v úvahu, za splnění všech nutných podmínek, posouzení tohoto jednání z hlediska ustanovení o krajní nouzi podle § 14 trestního zákona (R 19/1968).

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl. Ve vztahu k následku ve formě poruchy (§ 201 písm. d) trestního zákona) postačí nedbalost.

Jednočinný souběh trestného činu podle § 201 písm. d) trestního zákona s trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 223 trestního zákona je vyloučen. Jednání pachatele je při způsobení ublížení na zdraví třeba posoudit jako trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 písm. d) trestního zákona, neboť jde o ustanovení ve vztahu k ustanovení § 223 trestního zákona speciální (R 50/1994). Způsobí-li však například podnapilý řidič motorového vozidla někomu těžkou újmu na zdraví nebo smrt, lze jeho skutek posoudit podle § 224 odst. 1 a 2 (jízda pod vlivem alkoholu je porušením důležité povinnosti ve smyslu odstavce 2) v jednočinném souběhu s trestným činem podle § 201 (i podle písm. d), neboť v tomto případě nepůjde o zákaz dvojího přičítání téže skutečnosti ve smyslu § 31 odst. 3 trestního zákona, i když podnapilost je zároveň porušením důležité povinnosti (R 24/1963). Jde o zohlednění toho, že pachatel vedle způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti konkrétní osobě, ohrožoval navíc neurčitý počet dalších účastníků silničního provozu tím, že řídil pod vlivem alkoholu, nedochází tedy k faktické konzumpci posouzení tohoto skutku podle § 201 písm. d) trestního zákona (R 44/1998).

Jednočinný souběh trestného činu podle § 201 trestního zákona s trestným činem obecného ohrožení podle § 180 trestního zákona je vyloučen (R 62/1967). V případě řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky v době výkonu trestu zákazu činnosti spočívajícího v zákazu řízení motorových vozidel, je jednočinný souběh s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona možný (R 50/1981).

Korespondujícími přestupky jsou již výše zmíněné přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniami podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. g), h), ch) přestupkového zákona.

4.2. Trestný čin opilství

Trestný čin opilství je systematicky zařazen do hlavy páté zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Do trestního zákona byl zařazen zákonem č. 557/1991 Sb., jeho původně přijaté znění bylo jednou

novelizováno zákonem. č. 290/1993 Sb., který doplnil druhý odstavce o úpravu tzv. *actio libera in causa culposa*. Podle ustanovení § 201a trestního zákona ten,

(1) kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Objektem tohoto trestného činu je občanské soužití v celé šíři tohoto pojmu. Sekundárním objektem je ten konkrétní společenský zájem, který byl v posuzovaném případě porušen nebo ohrožen tzv. kvazideliktem, tedy pachatelovým jednáním, které mělo jinak znaky trestného činu, ve stavu nepřičetnosti.⁸⁶

Při řešení otázky trestní odpovědnosti za čin spáchaný v nepřičetnosti vyvolané zaviněnou aplikací návykové látky přicházejí teoreticky úvahu tři možnosti řešení. První z nich spočívá ve stanovení odpovědnosti za spáchaný trestný čin, jako by pachatel byl přičetný a jeho čin zaviněný. Toto řešení, které bylo obsaženo v naší trestněprávní úpravě v podobě ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákona do jeho novelizace provedené zákonem č. 557/1991 Sb., bylo často kritizováno, neboť narušovalo zásadu odpovědnosti za zavinění. Druhým možným řešením je posuzovat nepřičetnost vyvolanou zaviněnou aplikací návykové látky jako běžnou nepřičetnost (§ 12 trestního zákona) a vyloučit tak trestní odpovědnost za činy v tomto stavu spáchané. Toto pojetí je teoreticky důsledné, neboť plně respektuje zásadu odpovědnosti za zavinění, z hlediska trestněprávní ochrany společnosti je však naprosto nevyhovující. Úprava zavedená § 201a, podle vzoru německy mluvících zemí nazývaná *Rauschdelikt*, představuje určité kompromisní řešení mezi krajními koncepcemi uvedenými výše. Objektívni stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, tedy tzv. kvazideliktu. Pachatel je odpovědný za to, že se uvedl do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu spáchal kvazidelikt, nikoli za čin, který spáchal ve stavu přičetnosti.⁸⁹

⁸⁶ Jak tomu bylo podle naší trestněprávní úpravy do novelizace trestního zákona provedené zákonem č. 557/1991 Sb.

Požitím se rozumí příjem návykové látky ústy. *Aplikací* se rozumí jakýkoli jiný způsob vpravení návykové látky do organismu. Pojem *nebo jinak* ve vztahu k uvedení se do stavu nepřičetnosti vyvolává pochybnosti o svém významu, patrně vznikl jen nekritickým převzetím této formulace z předchozí právní úpravy (§ 186 trestního zákona z roku 1950).⁹⁰

Nepřičetností se v souladu s ustanovením § 12 trestního zákona rozumí psychický stav jedince spočívající v neschopnosti pro duševní poruchu v době spáchání činu rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. Tento stav vylučuje zavinění, a tím i trestní odpovědnost.

Jednáním, které má jinak znaky trestného činu se rozumí tzv. kvazidelikt. Mohou to být znaky kteréhokoli trestného činu, a to i trestného činu ohrožovacího, pokusu či pomoci, nikoli však přestupku. Kvazidelikt nemá všechny znaky trestného činu, chybí přičetnost a zavinění, neboť to se vztahuje jen k přivedení se do stavu nepřičetnosti návykovou látkou, nikoli ke spáchání kvazideliktu. Kvazideliktem může být i trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 trestního zákona, u něhož vliv návykové látky je mezi znaky skutkové podstaty. Naproti tomu trestný čin vyhýbání se služebnímu úkolu a výkonu vojenské služby podle § 280 trestního zákona nemůže být za žádných okolností kvazideliktem,⁸⁶ neboť úmysl vyhnout se plnění služebního úkonu, výkonu vojenské služby nebo vojenských povinností musí být pojat již předtím, než pachatel začal návykovou látku zneužívat, nebo nejpozději v průběhu zneužívání této látky. Je též možno vyloučit trestné činy, které není možné spáchat ve stavu nepřičetnosti, tedy trestné činy vyžadující soustředěnou pozornost a komplikované jednání. Jestliže se pachatel dopustí více útoků vykazujících jinak znaky více trestných činů, a to i různých skutkových podstat, je nutno takové útoky posuzovat jako jedno souvislé jednání, jeden skutek (R 5/1956, SR 26/1995).

Při určování, který *trest stanovený zákonem je mírnější*, se vychází především z horní hranice trestu odnětí svobody, je-li tato stejná, pak z dolní hranice trestu odnětí svobody. Pokud jsou obě hranice shodné, je mírnějším to ustanovení, u něhož trestní zákon (v obecné i zvláštní části) připouští vedle trestu odnětí svobody alespoň jeden další alternativní trest jako trest samostatný. Z mírnější sazby je nutno vycházet i v trestním řízení v návaznosti na instituty trestního příkazu, řízení před samosoudcem, nutné obhajoby, narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.⁸⁶

⁹⁰ Jelínek J., Sovák Z.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou (12. vydání), nakladatelství Linde, Praha 1999

Pachatelem trestného činu opilství může být každá trestně odpovědná osoba. Jelikož v případě trestného činu opilství jde o tzv. vlastnoruční delikt, není spolupachatelství ani nepřímé pachatelství tohoto trestného činu možné. Ve vztahu k jednání nepřičetné osoby není možné ani účastenství jiné osoby, neboť kvazidelikt sám není trestným činem. Je ovšem možné nepřímé pachatelství jiného trestného činu tím, že ke spáchání trestného činu využije někdo nepřičetné osoby jako „živého nástroje“, ať již ji za tím účelem uvede do stavu nepřičetnosti nebo využije stavu nepřičetnosti, který si tato osoba už předtím sama způsobila. Samotné uvedení jiné osoby do stavu nepřičetnosti (např. alkoholem) bez takového úmyslu není trestné, ani když se nepřičetný dopustí kvazideliktu.⁹¹ Kdo však pomáhá nepřičetnému v domnění, že jde o osobu přičetnou, může být, v případě že se jedná o zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2 trestního zákona), trestný za přípravu k tomuto trestnému činu (§ 7 trestního zákona).⁹²

Po subjektivní stránce připadá v úvahu jak úmysl tak i nedbalost. Zavinění se však vztahuje jen na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoli na kvazidelikt spáchaný v tomto stavu. Kdyby se zavinění vztahovalo i k činu spáchanému v nepřičetnosti, odpovídal by pachatel podle zásady *actio libera in causa* vtělené do ustanovení § 201a odst. 2 trestního zákona, které vylučuje použití privilegovaného prvního odstavce, což znamená, že pachatel by byl plně trestně odpovědný. Pro odlišení dolůzních a kulpózních kvazideliktů spáchaných v nepřičetnosti vyvolané aplikací návykové látky je nutno podrobně prozkoumat a dokazovat subjektivní stránku jednání v nepřičetnosti, resp. pachatelův psychický vztah k činu spáchanému v nepřičetnosti a to v souvislosti se všemi okolnostmi, psychickými pochody a motivy bezprostředně předcházející i doprovázející spáchání trestného činu, což v praxi vyvolává značné důkazní, a tedy i aplikační, potíže. V úvahu přicházejí čtyři možné kombinace forem zavinění ve vztahu ke spáchání trestného činu nebo kvazideliktu a aplikaci návykové látky. Pokud se pachatel záměrně uvede do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin (tzn. že vyvolání vlastní nepřičetnosti je součástí pachatelova širšího plánu spáchat trestný čin), jde o tzv. *actio libera in causa dolosa* a pachatel je za své jednání, v souladu s ustanovením § 201a odst. 2 trestního zákona, plně trestně odpovědný. Spáchá-li trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti, ať již

⁹¹ Novotný, O., Dolenský, A., Vařo, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1995

⁹² Novotný, O., Dolenský, A., Vařo, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1992

úmyslně nebo z nedbalosti, jedná se o tzv. *actio libera in causa culposa* a pachatel je za své jednání, v souladu s ustanovením § 201a odst. 2 trestního zákona, rovněž plně trestně odpovědný. Pokud se pachatel přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž spáchá bez zavinění kvazidelikt, jde o trestný čin opilství a pachatel je trestně odpovědný podle § 201a odst. 1 trestního zákona. Poslední variantou je situace, kdy se pachatel nezaviněně přivede do stavu nepřičetnosti, nebo je do takového stavu bez svého přičinění přiveden, a v tomto stavu spáchá čin, který má jinak znaky trestného činu. V takovém případě pachatel za své jednání pro nepřičetnost (§ 12 trestního zákona) neodpovídá (R 10/1999). Stejně tak je tomu i tehdy, kdy byl pachatel nepřičetný již před požitím nebo aplikací návykové látky a tuto nepřičetnost si nepřivodil zaviněně.⁸⁶ V případě exkulpace obviněného podle § 12 trestního zákona z důvodu jeho nepřičetnosti v době činu způsobené patickou alkoholovou reakcí (patologickou opilostí) je třeba spolehlivě objasnit a dokázat skutečnost, že si uvedený stav nezavinil sám, a to ani z nedbalosti, tedy že stav patologické opilosti nemohl předvídat.⁹³

Nepřičetnost pachatele podle § 201a trestního zákona musí být vždy zjištěna na základě psychiatrického znaleckého posudku.⁸⁶ Ustanovení o trestném činu opilství není možné použít v případě, že pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti. Takový pachatel odpovídá podle obecných zásad, viz § 25 a 32 trestního zákona (R 22/1993). Pokud by se vyskytly pochybnosti o tom, zda byl pachatel ve stavu zmenšené přičetnosti nebo nepřičetnosti, je na místě v souladu s procesní zásadou *in dubio pro reo* zvolit pro pachatele variantu příznivější, tedy že se nacházel ve stavu nepřičetnosti (R 62/1968).⁸⁶

4.2. Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby

Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby obsahuje dvě skutkové podstaty vymezené v § 280 a 281 trestního zákona, které jsou systematicky zařazeny do druhého oddílu dvanácté hlavy zvláštní části trestního zákona mezi vojenské trestné činy proti povinnosti konat vojenskou službu. Pod názvem

---

⁹³ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné I. Obecná část, ASPI Publishing, Praha 2003; Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář, nakladatelství C.H.Beck, Praha 2004

vyhýbání se výkonu vojenské služby byl přítomen již v původním znění trestního zákona (s účinností od 1. ledna 1962).

4.2.1. Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 trestního zákona

Podle ustanovení § 280 trestního zákona ten,

1) kdo se v úmyslu vyhnout se plnění služebního úkonu poškodí na zdraví, předstírá nemoc, padělá listinu, zneužije návykovou látku nebo použije jiného úskoku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo se v úmyslu vyhnout se výkonu vojenské služby nebo plnění vojenských povinností poškodí na zdraví, předstírá nemoc, padělá listinu, zneužije návykovou látku nebo použije jiného úskoku, nebo

kdo odpírá konat vojenskou službu nebo plnění vojenských povinností, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(3) Odnětím svobody na pět až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace.

Objektem této skutkové podstaty trestného činu vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby je zájem na řádném plnění vojenských úkonů, výkonu vojenské služby a na řádném plnění vojenských povinností.

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel se v úmyslu vyhnout se plnění služebního úkonu, výkonu vojenské služby nebo vojenských povinností⁹⁴ poškodí na zdraví, předstírá nemoc, padělá listinu, zneužije návykovou látku nebo použije jiného úskoku nebo odpírá konat vojenskou službu nebo plnění vojenských povinností. Zneužití návykové látky je možno posoudit jako trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby jen je-li jedním z úskoků demonstrativně vyjmenovaných v § 280 trestního zákona, tedy, je-li prostředkem realizace úmyslu pachatele vyhnout se plnění služebního úkonu, výkonu vojenské služby nebo vojenských povinností. Tento úmysl musí být pojat již předtím, než pachatel začal návykovou látku zneužívat, nebo nejpozději v průběhu zneužívání návykové látky.⁸⁶

---

⁹⁴ Vojenskou službou nebo vojenskou povinností se podle § 90 odst. 5 trestního zákona rozumí služba nebo povinnost vojáka (viz poznámka pod čarou č. 96).

Čin je dokonán již odpíráním konat vojenskou službu či plnit vojenské povinnosti nebo použitím úskoku, předstíráním nemoci, paděláním listiny, poškozením se na zdraví a zneužitím návykové látky, je-li přítomen i úmysl uvedený v ustanovení § 280 trestního zákona. Zákon nepožaduje, aby se pachatel pomocí použitého úskoku, byť jen částečně, skutečně vyhnul plnění služebního úkonu, výkonu vojenské služby nebo vojenských povinností (R 43/1962, R 12/1985).

Poškození se na zdraví může spočívat v tom, že si pachatel úmyslně způsobí zranění, přivodí nemoc, eventuálně jakkoli zhorší svůj zdravotní stav. *Předstíráním nemoci* je podvodné jednání spočívající v simulaci onemocnění (duševního i tělesného), nebo též zveličování existujících zdravotních potíží. *Paděláním listiny* je nejen její úplné, neoprávněné vyhotovení, ale i pozměnění obsahu pravé listiny. Musí jít o listinu mající vliv na plnění služebního úkonu, výkonu vojenské služby nebo plnění vojenských povinností. Pojem *jiný úskok* zahrnuje široký okruh dalších forem podvodného jednání. Nejčastější formy úskoku zákon přímo vypočítává, všechny ale nelze předem vyčerpávajícím způsobem vymezit. *Odpírání konat vojenskou službu* nebo plnění vojenských povinností je samostatnou formou jednání. Nejde o úskok, pachatel se nesnaží výkonu služby nebo plnění vojenských povinností vyhnout tím, že by předstíral neexistující skutečnost, nebo využitím skutečností, které za tímto účelem sám vyvolal, nýbrž prohlásí, že vojenskou službu nebo vojenské povinnosti plnit nebude.

Stavem ohrožení státu a válečným stavem se rozumí výjimečné stavy vyhlášené podle intenzity, územního rozsahu a charakteru situace v souladu s ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky za bezprostředního ohrožení svrchovanosti, územní celistvosti, demokratických základů České republiky nebo za ohrožení vnitřního pořádku a bezpečnosti, životů a zdraví, majetkových hodnot nebo životního prostředí ve značném rozsahu anebo je-li třeba plnit mezinárodní závazky o společné obraně.

Pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 trestního zákona může být pouze voják.⁹⁵ Účastníkem ve smyslu § 10 trestního zákona na tomto trestném činu může být i osoba, která vojákem není⁹⁶.

⁹⁵ Viz § 90 odst. 1 druhá věta trestního zákona.

⁹⁶ Vojákem se pro účely trestního zákona podle § 90 odst. 4 rozumí:

a) voják v činné službě,

b) osoba, která se povoláním k zvláštní službě stala příslušníkem ozbrojených sil,

Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl.

Jednočinný souběh s trestným činem padělání a pozměňování veřejné listiny je podle § 176 trestního zákona možný. Jednočinný souběh s trestným činem svémocného odloučení podle § 284 trestního zákona je možný, pokud se pachatel svémocným vzdálením chce vyhnout plnění služebního úkolu nebo vojenských povinností.⁸⁶

Čin, který vykazuje znaky trestného činu podle § 280 odst. 1 trestního zákona, není v souladu s ustanovením § 294 trestního zákona trestným činem, jestliže nebezpečnost tohoto činu pro společnost je malá.

4.2.2. Trestný čin vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 281 trestního zákona

Podle ustanovení § 281 trestního zákona ten,

kdo se za bojové situace učíní z nedbalosti nezpůsobilým vykonávat službu tím, že zneužije návykovou látku, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

Objektem této skutkové podstaty trestného činu vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby je zájem na plnění povinnosti každého vojáka být za bojové situace neustále připraven vykonávat určenou službu.

Objektivní stránka spočívá v přivedení se do stavu nezpůsobilosti k výkonu služby zneužitím návykové látky.

Pojem *služba* v tomto ustanovení neznámá vojenskou službu jako celek, nýbrž výkon vojenských povinností v průběhu bojové situace.⁸⁶

Pachatelem trestného činu vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 281 trestního zákona může být pouze voják.⁹⁷

Po subjektivní stránce připadá v úvahu pouze nedbalost, neboť v případě úmyslu by se jednalo o trestný čin podle § 280 odst. 3 trestního zákona.

---

c) voják mimo činnou službu, je-li ve služebním stejnokroji, nebo

d) válečný zajatec.

⁹⁷ Viz § 90 odst. 1 druhá věta trestního zákona.

Závěr

Jak dokazuje historická zkušenost lidstva je nesmyslné domnívat se, že se z jakékoli společnosti podaří drogy nebo závislosti na nich vymýtit. Vždy bude existovat určité procento lidí, kteří se nechají zlákat k úniku před realitou do „umělých rájů“, a to i přes mnohé překážky, jež jim společnost či právní systém naklade do cesty. Tato skutečnost však není důvodem k rezignaci na trvalé a neochabující úsilí o minimalizaci negativních důsledků existence těchto látek a jejich zneužívání.

Postoj naší společnosti k návykovým látkám a jejich zneužívání je poněkud schizofrenní. Požívání alkoholu je u nás tradiční záležitostí, postupem času se ritualizovalo a ani v nemírné formě se zpravidla nepovažuje za odsouzeníhodné. Obdobně, tedy nikoli jako na něco společensky nevhodného, je u nás pohlíženo i na kouření. Zákonné rozdělení drog na legální a ilegální je ve společnosti hluboce zakořeněno. Tolerance k alkoholu a tabáku je značná a negativní důsledky jejich zneužívání jsou ve srovnání s nealkoholovými drogami opomíjeny nebo bagatelizovány, přitom alkohol a tabák si vzhledem k jejich legálnímu statutu a masovému zneužívání vybírají na zdraví a životech lidí mnohem vyšší daň, než drogy ilegální. Alkoholici nejsou vnímáni v tak špatném světle jako osoby oddávající se zneužívání jiných návykových látek. Tato skutečnost má, odhlédneme-li od nesporného vlivu tradice, racionální příčinu spočívající ve faktu, že pravděpodobnost vzniku závislosti na alkoholu a nikotinu je procentuálně mnohonásobně nižší než u nelegálních drog. Devastující účinek alkoholu (a tabákových výrobků) na osobnost a organismus toxikomana je tak menší a projevuje se až po nesrovnatelně delší době. To má vliv na negativní obraz a vnímání nealkoholových toxikomanů ve společnosti. Výrazně k tomu přispívá i rozsáhlá majetková trestná činnost páchaná nealkoholovými toxikomany, jejímž cílem je opatření si finančních prostředků na drogu a která u alkoholiků zpravidla odpadá.

Druhá polovina dvacátého století a začátek století jednadvacátého je z hlediska zneužívání návykových látek velice hektické období. Trestní politika prochází, ve snaze přizpůsobit se této situaci, celosvětově dynamickým vývojem.

Je však třeba mít na zřeteli, že prostředky a možnosti trestního práva při řešení drogového problému jsou omezené. V souladu se všeobecně uznávanou zásadou diferencovaného přístupu k pachatelům, kteří se, především nedovolenou výrobou a

distribucí drog, chtějí drogovými delikty obohatit a pachatelům, jejichž trestná činnost souvisí s jejich závislostí na drogách, je nutno ostří represe zaměřit zejména proti organizovaným drogovým skupinám zabývajícím se výrobou, pašováním a distribucí drog. Tvrdá represivní opatření trestního práva jsou tedy nezbytná především při realizaci snahy snížit nabídku drog. Pokud jde o pachatele závislé na drogách je žádoucí podporovat rozšiřování trestněprávních institutů s převahou výchovných, resocializačních, léčebných a terapeutických prvků a jejich aplikaci ve větší míře než tomu bylo doposud. Samotný trest, především trest odnětí svobody, není sám o sobě schopen vyřešit důvod spáchání trestného činu, tedy návyk na drogu. Z tohoto hlediska je významné ustanovení § 60a trestního zákona umožňující, spolu s dohledem, podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody. Pachateli, jemuž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen a vysloven dohled, může soud uložit přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, mezi které podle § 26 odst. 4 písm. c) patří i povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle § 72 trestního zákona. Ve zvláště závažných případech lze toxikomanům uložit ochranné léčení soudní cestou; jednak na základě ustanovení § 9 odst. 2 zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi a také na základě ustanovení § 72 trestního zákona v případě spáchání trestného činu nebo činu jinak trestného. Vzhledem k nedostatku lůžek v příslušných léčebných ústavech nařizují soudy ochranné protitoxikomanické léčení velmi zřídka (zhruba 50 ročně), na výkon těchto léčení se dříve čekalo až několik let.

Neméně důležité je rovněž snižování poptávky po drogách. I zde jsou možnosti trestní politiky velice omezené. Jediným prostředkem trestního práva v této oblasti je hrozba trestem, která ovšem zpravidla nemá ani při velmi vysokých sankcích natolik odstrašující účinek, aby potenciálního konzumenta odradila. Hlavní roli ve snaze snižovat poptávku po drogách musí sehrát prevence. V té má bohužel Česká republika značné rezervy. Naše protidrogová politika se v praxi navzdory prohlášení obsažených v Národní strategii protidrogové politiky a předchozích strategických dokumentech zaměřuje především na následnou pomoc osobám již na drogách závislým, tedy na tzv. terciární prevenci, místo toho, aby se přednostně věnovala snaze zabránit samotnému vzniku závislosti, tedy tzv. primární prevenci, zaměřené zejména na děti a mládež, které je věnována minimální pozornost. Značné prostředky se vynakládají na dlouhodobé léčebné a resocializační programy, programy následné péče pro závislé, substituční programy pro případy těžké závislosti apod. Přitom je známo, že s drogami

se u nás děti setkávají již na základní škole, že období pozdního dětství, puberty a dospívání jsou pro vznik závislosti nejkritičtější, neboť vzhledem k psychické a sociální nezralosti osob v tomto věku může návyk vzniknout velmi rychle a že závislost na nealkoholových drogách je několikanásobně hůře odstranitelná než u alkoholu a úspěšnost léčby nealkoholových toxikomanů je minimální. Neúčinnost tohoto přístupu podtrhuje skutečnost, že rovněž neprobíhá zdravotnický výzkum drog zaměřený na bližší objasnění jejich vlivu na lidský organismus, mechanismů začleňování drogy do organismu a na popis biologických procesů vedoucích k fyzické závislosti. Ucelená, racionální koncepce preventivní péče existuje v České republice bohužel pouze na papíře.

Přitom současná česká právní úprava v oblasti regulace nakládání s návykovými látkami a potírání jejich zneužívání je dle mého názoru poměrně vyhovující, respektuje závazky České republiky vyplývající z mezinárodních smluv a umožňuje účinně naplňovat protidrogovou politiku. Problémem při realizaci této politiky však zůstává plné využití všech možností naší právní úpravou poskytovaných.

Vcelku vyhovující je dle mého názoru i, z pohledu principu určitosti práva a právní jistoty tolik diskutované, ustanovení § 187a trestního zákona kriminalizující přechovávání omamných a psychotropních látek pro vlastní potřebu, ač zvolené řešení klade vyšší nároky na soudcovský výklad a aplikaci práva. Vzhledem ke specifickým okolnostem každého případu, rozdílné nebezpečnosti jednotlivých druhů drog a individuálním potřebám každého držitele nebo uživatele, je prakticky nemožné obecně stanovit přesné množství ilegální návykové látky, jehož přechovávání by již mělo zakládat trestný čin.⁹⁸ Judikatura se přidržela smyslu a účelu této právní úpravy, který spočívá ve snaze zabránit šíření drog, nikoli v postihu jejich konzumentů, a podle mého názoru se tak s tímto problémem vypořádala dobře. Slabinou tohoto ustanovení je snad jen to, že nerozlišuje mezi jednotlivými omamnými a psychotropními látkami, jejichž schopnost ohrozit zdraví a život lidí je značně rozdílná. Odlišnou nebezpečnost ilegálních návykových látek zohledňuje až návrh nového trestního zákona, který v ustanovení § 265 rozlišuje mezi konopím (pryskyřicí z konopí nebo psychotropní

---

⁹⁸ Jde o obecné dilema trestního práva, zda v určitých případech stanovit zákonem hranici trestnosti přesně, nebo jen obecně a její bližší vymezení ponechat na judikatuře a rozhodnutí soudů v jednotlivých případech. Právní úprava založená na stanovení přesné hranice zákonem s sebou (mimo jiné) nese nebezpečí neodůvodněné tvrdosti (nebo naopak mírnosti) zapříčiněné nutností striktně aplikovat právní normu a nemožností reagovat na vývoj, ke kterému došlo od přijetí zákonné úpravy. Naopak ustanovení vymezující tuto hranici jen obecně nesplňuje požadavky kladené na právní normu z hlediska principů právní jistoty a určitosti práva.

látkou obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol), jehož přechovávání je sankcionováno mírněji a až *ve větším rozsahu*, a ostatními omamnými a psychotropními látkami či jedy, jejichž přechovávání je přísněji trestné již v množství *větším než malém*.

Z hlediska aplikace ustanovení § 187a trestního zákona by mohlo být problematické též prokazování úmyslného zavinění ve vztahu k přechovávanému množství drogy, respektive k množství účinné látky obsažené v přechovávané látce. Čistota drog vyskytujících se na našem trhu je značně rozdílná. Tento fakt dává pachateli v případě přechovávání většího než malého množství drogy možnost tvrdit, že předpokládal nižší čistotu přechovávané látky, která by za okolností jím zamýšlených nedosáhla množství požadovaného k naplnění skutkové podstaty trestného činu.⁹⁹ I v takovém případě by však přicházelo v úvahu zavinění pachatele ve formě nepřímého úmyslu, neboť pachatel věděl, že přechováváním omamné nebo psychotropní látky či jedu v určitém množství se může dopustit trestného činu a pro případ, že množství jím přechovávané látky přesáhne hranici trestnosti, s tím byl srozuměn.

V případě trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 trestního zákona by *de lege ferenda* bylo vhodné v souladu s ustanoveními mezinárodních smluv o drogách rozšířit výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby ve vyšších odstavcích o další skutečnosti zvyšující nebezpečnost činu pro společnost. Mezinárodní úmluvy o drogách doporučují zohlednit například skutečnost, že pachatel zastává veřejný úřad a že trestný čin souvisí s tímto úřadem nebo že trestný čin byl spáchán v nápravném, školním či zdravotnickém zařízení, případně v jeho bezprostřední blízkosti. V úvahu přichází též zohlednění okolnosti, že pachatel má vzhledem ke svému povolání snadnější přístup k drogám (lékař, farmaceut), má užší kontakt s okruhem lidí výrazněji ohrožených drogovou závislostí (učitel, vychovatel) nebo trestný čin zorganizoval. Tyto okolnosti zvyšující nebezpečnost činu pro společnost bohužel nezohledňuje ani návrh nového trestního zákona.

Návrh nového trestního zákona přesto představuje určitý pozitivní vývoj, neboť zavádí v ustanovení § 266 nový trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, jehož skutková podstata spočívá v nedovoleném pěstování konopí *ve větším množství* pro vlastní potřebu nebo v nedovoleném pěstování houby či jiné rostliny obsahující omamnou nebo psychotropní látku v množství *větším*

---

⁹⁹ Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní praxe č. 10/1999

než malém pro vlastní potřebu. Částečně tak odstraňuje dosavadní výkladové nejasnosti týkající se pěstování rostlin, které již samy o sobě jsou omamnou či psychotropní látkou a rostlin obsahujících omamnou či psychotropní látku, resp. rostlin sloužících k výrobě těchto látek (viz kapitola 3.3.1.).¹⁰⁰

K posílení efektivity boje s drogovou kriminalitou by pravděpodobně rovněž přispělo prodloužení promlčecí doby drogových deliktů nebo možnost uložit za nejzávažnější formy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů výjimečný trest. Jednalo by se o speciální kvalifikované případy spočívající například v řízení nebo organizování trestné činnosti tohoto druhu nebo o případy, kdy by v souvislosti s nedovolenou výrobou či distribucí drog byla způsobena smrt většího počtu osob.

Přínosem by bezesporu byla i právní úprava umožňující konfiskaci majetku pocházejícího z drogových deliktů a věcí nebo majetku použitého ke spáchání těchto trestných činů, který by následně přešel do státního fondu, jehož prostředky by byly určeny výhradně na financování programů prevence, léčby a resocializace drogově závislých, vybavení orgánů činných v boji s touto trestnou činností, mezinárodní spolupráce apod.

Přibližně od poloviny minulého století, kdy drogový problém začal postupně nabírat na intenzitě, se objevují návrhy na liberalizaci užívání drog. Mezi nejčastěji navrhovaná řešení patří volné držení měkkých drog, volné držení a volný obchod s měkkými drogami, kontrolovaný výdej substitučních drog, volné držení nebo dokonce

---

¹⁰⁰ Tato úprava však nastoluje otázku vyrovnanosti trestního postihu. Za vypěstování rostliny obsahující omamnou nebo psychotropní látku, ze které se dá vyrobit například heroin, v množství větším než malém pro vlastní potřebu hrozí pachateli podle § 266 odst. 2 návrhu nového trestního zákona trest odnětí svobody v délce trvání do jednoho roku. Naproti tomu pachatel, který přechovává (i pro vlastní potřebu) předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, hrozí podle § 267 odst. 1 návrhu nového trestního zákona trest odnětí svobody až na pět let. V obou případech jde v podstatě o opatření si či přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě omamných či psychotropních látek, trestní sazba se však výrazně liší. Dostatečným důvodem pro tento rozdíl nemůže být ani skutečnost, že v případě trestného činu podle § 266 odst. 2 návrhu nového trestního zákona jde pouze o pěstování pro vlastní potřebu, neboť skutková podstata § 267 návrhu nového trestního zákona zahrnuje opatření si či přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek i pro vlastní potřebu. Otázkou rovněž zůstává, podle jakého ustanovení bude postihováno pěstování rostliny obsahující omamnou nebo psychotropní látku pro jiného. Bude-li taková rostlina považována za předmět určený k nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek, půjde zřejmě opět o trestný čin výroby a držení předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky či jedu podle § 267 návrhu nového trestního zákona. Pěstování rostlin, které již ke zneužívání nepotřebují dalšího zpracování (např. konopí nebo určité druhy hub), pro jiného bude zřejmě posuzováno jako výroba či opatření pro jiného návykové látky jiné než alkohol, a tedy kvalifikováno jako trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s návykovými látkami jinými než alkoholem a s jedy podle § 264 návrhu nového trestního zákona.

úplná legalizace všech druhů drog. Oblíbeným argumentem je tvrzení, že každý má právo nakládat se svým zdravím a životem jak sám uzná za vhodné, že jde o projev osobní svobody. Svoboda každého z nás ovšem není absolutní, končí tam, kde začíná svoboda někoho jiného. Jedinci v pokročilém stadiu závislosti přitom svobodu naopak ztrácejí a svým jednáním, kterého by se bez návyku patrně nikdy nedopustili, poškozují své okolí. Léčení toxikomanů je rovněž velice náročné a má jen velmi slabé výsledky. Na zneužívání návykových látek doplácí nejen sám uživatel, ale významnou měrou i celá společnost.

Je třeba si uvědomit, že v případě jakékoli liberalizace v oblasti drog jde o sociální experiment s důsledky promítajícími se do mnoha oblastí společenského života. Liberalizace by vedla ke zvýšení konzumace drog a ke snížení vnímání nebezpečí spojeného s jejich užíváním. Příjmy plynoucí z legalizace, kterými liberálové často argumentují, by nepokryly zvýšené sociální výdaje, zejména s ohledem na zvyšování pracovní neschopnosti a životní styl drogově závislých. Legalizace drog by zvýšila výskyt všech negativních společenských jevů s nimi spojených a rizik z nich plynoucích, aniž by přitom nabídla srovnatelné kompenzující výhody. Dokladem toho jsou značné problémy s nadužíváním alkoholu, který u nás již legální drogou je.

Tabulky a grafy:

Tabulka č. 1

Podíl alkoholu na vybraných druzích trestných činů spáchaných v ČR v letech 1989-2002 (v %) ¹⁰¹

Trestný čin	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02
Vražda (§ 219 TZ)	41,9	42,2	44,2	46,6	43,2	37,8	32,8	32,2	25,3	25,4	23,7	15,8	18,3	24,8
Loupež (§ 234 TZ)	41,3	41,2	33,3	30,4	25,1	16,9	13,9	11,8	9,8	10,1	7,5	8,9	7,3	7,92
Úmyslné ublížení na zdraví (§ 221, 222 TZ)	41,2	40,3	41,2	39,8	40,4	25,8	25,3	24,6	23,6	23,5	21,4	20,1	22,3	22,0
Znásilnění (§ 241 TZ)	47,7	47,8	46,6	41,8	36,4	27,7	26,2	25,0	23,5	19,3	18,1	15,1	16,3	15,3
Pohlavní zneužívání (§ 242, 243 TZ)	11,5	12,0	13,4	11,3	12,0	7,3	5,1	4,4	4,0	2,7	4,2	6,4	2,0	4,0
Výtržnictví (§ 202 TZ)	41,2	40,3	41,2	64,2	52,8	47,2	41,7	36,3	35,9	33,7	26,4	26,5	26,9	28,7

Tabulka č. 2

Trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu v ČR v letech 1989-2002 ¹⁰¹

Rok	Počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu	Podíl alkoholu na celkové trestné činnosti v %
1989	24 067	25,4
1990	21 119	25,1
1991	17 911	18,1
1992	18 644	16,4
1993	18 882	14,2
1994	13 352	9,8
1995	13 610	8,5
1996	12 803	7,5
1997	11 877	6,8
1998	11 168	5,9
1999	9 470	4,8
2000	9 136	5,2
2001	9 184	5,4
2002	9 840	6,4

¹⁰¹ Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie, nakladatelství Eurolex Bohemia, Praha 2001, zdroj: policejní statistika.

Tabulka č. 3

Trestné činy u nichž je za zákonem stanovených okolností nedovoleno nakládání a další jednání související s omamnými psychotropními látkami a jedy znakem skutkové podstaty trestného činu (§ 187, 188 a 188a trestního zákona)¹⁰² v ČR v letech 1991-2004¹⁰³

Rok	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04
Počet odsouzených skutků	71	124	113	179	243	491	612	1134	1248	1370	1478	1632	1761	1830
Počet odsouzených osob	28	46	73	136	162	334	419	802	891	972	1094	1216	1304	1376
Z toho mladistvých	3	0	3	5	24	50	78	146	181	138	123	159	184	182

Tabulka č. 4

Porovnání počtu pachatelů tzv. drogových deliktů (§ 187, 187a, 188 a 188a trestního zákona) spáchaných v ČR v letech 2002-2004¹⁰⁴

Rok	Češi	cizinci	cizinci v %
2002	1903	168	8,83
2003	2272	130	5,72
2004	2037	135	6,63

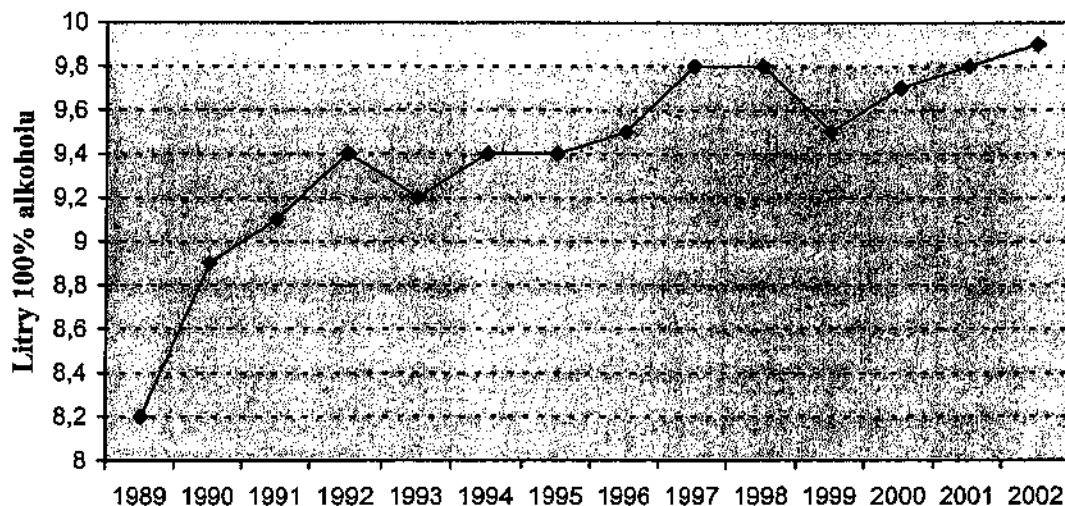
¹⁰² Od roku 1999 jsou zahrnuty i trestné činy podle ustanovení § 187a trestního zákona.

¹⁰³ Zdroj: justiční statistika

¹⁰⁴ Zdroj: Výroční zpráva Národní protidrogové centrály za rok 2004.

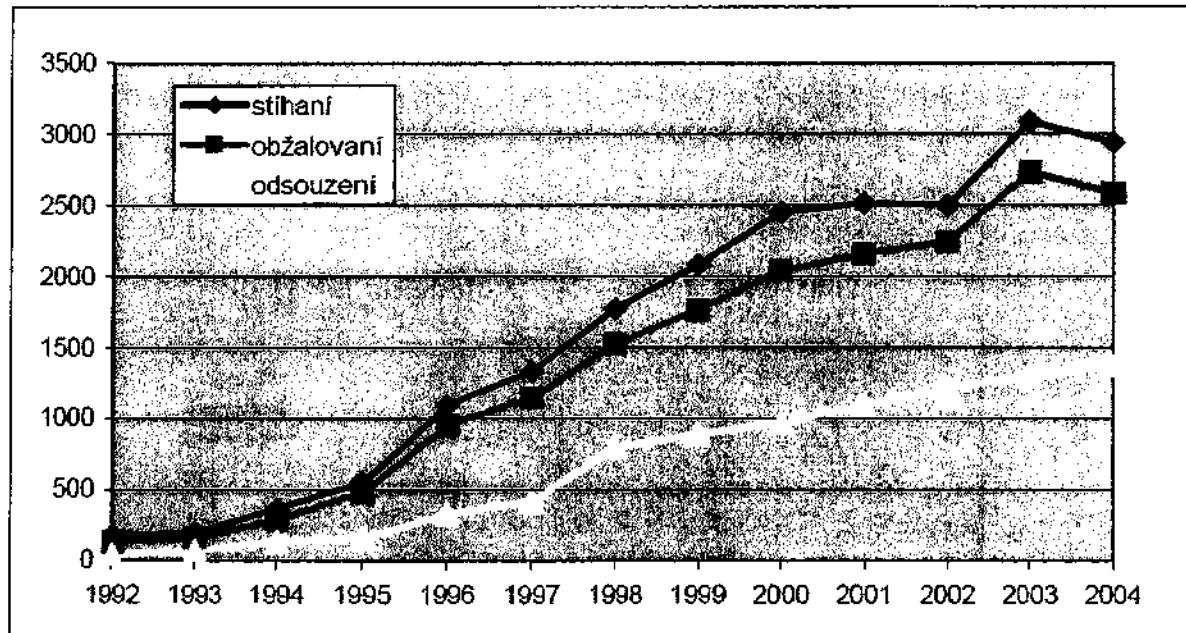
Graf č. 1

Spotřeba alkoholu v ČR v letech 1989-2002

Graf č. 2

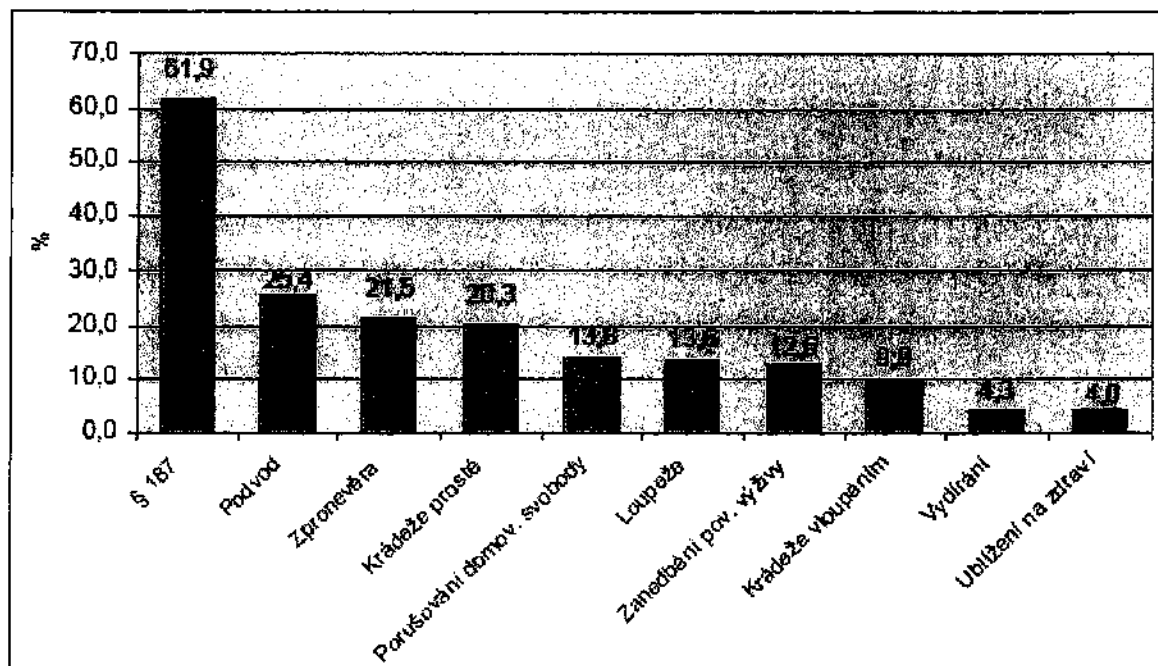
Vývoj počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených pachatelů drogových trestných činů v České republice v letech 1992-2004¹⁰⁵ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2005)

¹⁰⁵ Zdroj: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Odbor pro koordinaci protidrogové politiky, Úřad vlády České republiky, Praha, září 2005

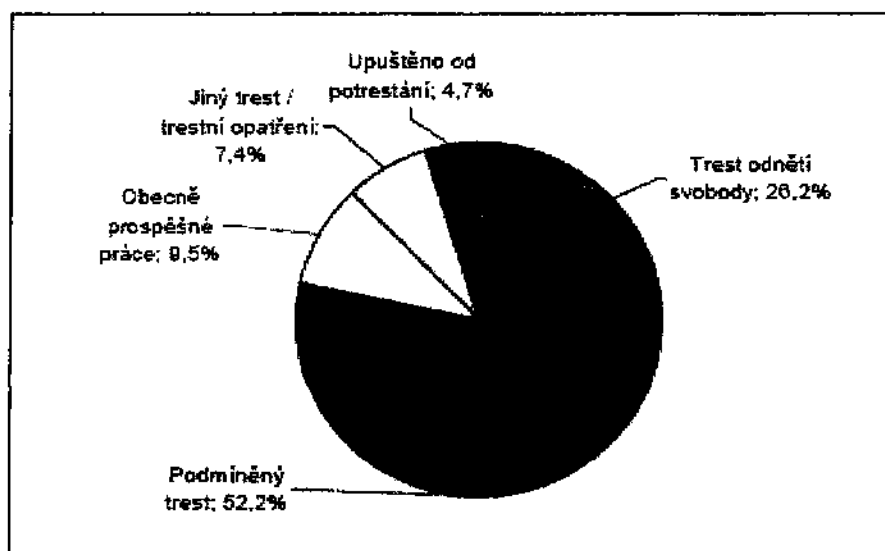
Graf č. 3

Odhad podílu finančně motivované kriminality uživatelů drog na celkovém počtu vybraných trestných činů v České republice za rok 2004¹⁰⁶

Graf č. 4

Skladba trestů uložených za drogové trestné činy v České republice za rok 2004 (Ministerstvo spravedlnosti ČR)¹⁰⁵

¹⁰⁶ Zdroj: Národní protidrogová centrála a Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2005

Použitá literatura:

- Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie, Praha 1995
- Novotný O., Zapletal J. a kol.: Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001
- Císařová, D., Sovová, O.: Trestní právo a zdravotnictví, Orac, Praha 2000
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon-komentář (6. vydání), C.H.Beck, Praha 2004
- Jelínek J., Sovák Z.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou (12. vydání), nakladatelství Linde, Praha 1999
- Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné I. Obecná část, II. Zvláštní část (4. vydání), ASPI Publishing , Praha 2003
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1997
- Novotný, O., Dolenský, A., Vařo, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1995
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1992
- Novotný, O., Dolenský, A., Vařo, M., Vokoun, R.: Trestní právo hmotné II. Zvláštní část, Codex nakladatelství Hugo Grotius, Praha 1992
- Borník, M.: Trestná činnost a nealkoholová toxikomanie, odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, Praha 2000
- Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, IKSP, Praha 2003
- Chmelík, J. a kol.: Drogová kriminalita, Úřad vyšetřování pro ČR, Ministerstvo vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, Praha 1999
- Nešpor, K., Dvořák, V.: Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami, Armex, Praha 1998
- Riesel, P.: Lesk a bída drog, Votobia, Olomouc 1999
- Nožina, M.: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press , Praha 1997
- Zábranský, T. a kol.: Racionální protidrogová politika, Votobia, Olomouc 1997
- Organizácia Spojených národov a boj proti zneužívaniu omamných látok, Informační středisko OSN v Praze, Praha 1999

Hejda, J.: Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení, RAIN reklamní agentura s.r.o., Jindřichův Hradec 2000

Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny, nakladatelství Slon, Praha 1994

Szasz, T.: Ceremoniální chemie, nakladatelství Votobia, Olomouc 1996

Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní praxe č. 10/1999

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Odbor pro koordinaci protidrogové politiky, Úřad vlády České republiky, Praha, září 2005

Národní strategie protidrogové politiky České republiky na období let 2005-2009

Výroční zpráva Národní protidrogové centrály za rok 2004

